

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav germánských studií

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Dominika Střížková

Finská a česká deminutiva v kontrastivním pohledu

Finnish and Czech diminutives in contrastive perspective

Na tomto místě bych chtěla poděkovat Mgr. Lence Fárové, Ph. D. za ochotu, věnovaný čas a cenné připomínky k formální i obsahové stránce předkládané práce. Radami a komentáři přispěly i PhDr. Olga Martincová, CSc. a Tanja Toropainen, FT, z Univerzity v Turku, kterým také patří mé poděkování. V neposlední řadě děkuji své rodině a partnerovi za trpělivost a vytrvalou podporu během celé doby studia.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 15. 4. 2019

Dominika Střížková

Abstrakt

Tato diplomová práce se zaměřuje na deminutiva, zvláštní druh slov, která mohou vyjadřovat menší rozměr (tj. kvantitativní modifikace) nebo citový postoj mluvčího (obvykle kladný) vůči popisované věci či osobě (tj. kvalitativní modifikace). Ve flektivních a aglutinačních jazycích se deminutiva obvykle tvoří připojením deminutivní přípony ke kmeni základového slova. Cílem této práce je odpovědět na otázku, zda jsou česká deminutiva do finštiny také překládána deminutivními tvary, a pokud ne, jaké ekvivalenty překladatelé používají místo toho.

V teoretické části podávám stručný popis českých a finských deminutivních sufixů. Většina z těchto sufixů může mít i jiné funkce než jen zdrobňovací. Dalším problémem je proces lexikalizace, kdy deminutivum získává nový význam a stává se samostatnou lexikální jednotkou v daném jazyce. To znamená, že je potřeba provést výběr a vyloučit slova, která sice mají deminutivní formu, avšak nikoli význam.

Praktická část je založena na analýze dat z paralelního korpusu, který obsahuje patnáct knih české literatury a jejich překlady do finštiny. Vybrala jsem patnáct frekventovaných českých deminutiv a pokusila se zjistit, jak jsou překládána do finštiny. Zdá se, že finští překladatelé používají místo deminutiv častěji jejich základová slova nebo tvoří deminutiva opisem tak, že před základové slovo doplní adjektivum ve významu ‚malý‘.

Klíčová slova: finština, čeština, deminutiva, odvozování, paralelní korpus, překladové ekvivalenty

Abstract

This diploma thesis deals with diminutives, a special type of words that can express something smaller than usual (i.e. quantitative modification) or the speaker's attitude and feelings (often positive) towards an object or a person (i.e. qualitative modification). In flecional and agglutinant languages (such as Czech and Finnish), diminutives are mostly formed by adding a diminutive suffix to the stem of a base word. This work aims to examine whether Czech diminutives are also translated to Finnish with the use of a diminutive form. If they are not directly translatable, this work is to find out what equivalent does the translator use instead.

In the theoretical part, I give a brief description of diminutive suffixes in Czech and Finnish. Most of these suffixes can have more functions than just forming diminutives. Another problem is the process of lexicalisation when a diminutive form acquires a new meaning and becomes a new lexical unit of the language. This means that a selection is needed to be made to exclude words that have a diminutive form but not a diminutive meaning.

The practical part is based on an analysis of data from a corpus that contains fifteen Czech books and their translations to Finnish. I selected fifteen frequent diminutives and attempted to find out how they are translated to Finnish. It appears that Finnish translators prefer using basic forms instead of diminutives or forming analytical diminutive forms by adding an adjective meaning 'little' to the neutral word.

Key words: Finnish, Czech, diminutives, derivation, parallel corpus, translation equivalents

Seznam zkratek

ipm – z angl. *instances per million*

- počet výskytů hledaného výrazu vztažený na milion pozic
- umožňuje srovnat frekvenci výskytu hledaného výrazu v různě velkých korpusech

KTS – *Kielitoimiston sanakirja*

- výkladový slovník finštiny

SSČ – *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*

SSJČ – *Slovník spisovného jazyka českého*

VISK – *Ison suomen kielioppin verkkoversio*

- internetová verze současné mluvnice finštiny *Iso suomen kielioppi*

Seznam tabulek

- Tabulka 1: Díla obsažená v subkorpusu Beletrie cs-fi (str. 32)
- Tabulka 2: Patnáct nejfrekventovanějších lemmat zakončených na *-ek* (str. 33)
- Tabulka 3: Výsledný seznam zkoumaných zdobnělin (str. 34)
- Tabulka 4: Překladačská řešení pro zdobnělinu *knížka*. (str. 37)
- Tabulka 5: Překladačská řešení pro zdobnělinu *kousek*. (str. 40)
- Tabulka 6: Překladačská řešení pro zdobnělinu *chvilka*. (str. 42)
- Tabulka 7: Překladačská řešení pro zdobnělinu *zahrádka*. (str. 45)
- Tabulka 8: Překladačská řešení pro zdobnělinu *obrázek*. (str. 47)
- Tabulka 9: Překladačská řešení pro zdobnělinu *lístek*. (str. 49)
- Tabulka 10: Překladačská řešení pro zdobnělinu *lístek*. (str. 50)
- Tabulka 11: Překladačská řešení pro zdobnělinu *stolek*. (str. 51)
- Tabulka 12: Překladačská řešení pro zdobnělinu *pokojík*. (str. 53)
- Tabulka 13: Překladačská řešení pro zdobnělinu *domek*. (str. 55)
- Tabulka 14: Překladačská řešení pro zdobnělinu *maminka*. (str. 58)
- Tabulka 15: Překladačská řešení pro zdobnělinu *babička*. (str. 59)
- Tabulka 16: Překladačská řešení pro zdobnělinu *tatínek*. (str. 61)
- Tabulka 17: Překladačská řešení pro zdobnělinu *dědeček*. (str. 62)
- Tabulka 18: Překladačská řešení pro zdobnělinu *chlapeček*. (str. 65)
- Tabulka 19: Překladačská řešení pro zdobnělinu *holčička*. (str. 66)
- Tabulka 20: Porovnání ipm pro jednotlivé zdobněliny v překladových a originálních textech (str. 67)

Obsah

1. Úvod: Pojetí a vymezení deminutiv	7
2. Tvoření deminutiv	10
2. 1. České deminutivní sufixy	10
2. 1. 1. Deminutiva mužského rodu	11
2. 1. 2. Deminutiva ženského rodu	12
2. 1. 3. Deminutiva středního rodu	13
2. 1. 4. Staré deminutivní sufixy	14
2. 2. Další způsoby tvoření deminutiv	15
2. 3. Restrikce tvoření deminutiv v češtině	16
2. 4. Finské deminutivní sufixy	17
2. 4. 1. <i>-(i)nen</i>	17
2. 4. 2. <i>-ke</i>	19
2. 4. 3. <i>-kka / -kkä</i>	20
2. 4. 4. <i>-kainen / -käinen</i>	21
2. 4. 5. <i>-(i)kko / -(i)kkö</i>	22
2. 4. 6. <i>-o / -ö</i>	23
2. 4. 7. <i>-u / -y</i>	23
2. 4. 8. <i>-ut / -yt</i>	24
3. Význam a funkce deminutiv	26
3. 1. Pseudodeminutiva	28
4. Materiál a metoda	30
4. 1. Kritéria pro výběr zkoumaných deminutiv	30
4. 2. Korpusový materiál	31
4. 3. Postup vyhledávání	32
5. Korpusová analýza překladových ekvivalentů zkoumaných zdrobnělin	35
5. 1. knížka	35
5. 2. kousek	37
5. 3. chvílka	41
5. 4. zahrádka	43
5. 5. obrázek	45
5. 6. lístek	47
5. 7. stolek	50
5. 8. pokojík	52
5. 9. domek	54

5. 10. maminka	56
5. 11. babička.....	58
5. 12. tatínek	60
5. 13. dědeček	61
5. 14. chlapeček	63
5. 15. holčička.....	65
5. 16. Srovnání překladu a originálu.....	66
6. Závěr.....	69
Yhteenveto	72
Použitá literatura.....	77
Příloha 1	80
Příloha 2	81
Příloha 3	84

1. Úvod: Pojetí a vymezení deminutiv

Deminutiva neboli zdobněliny (ve své práci tyto dva výrazy používám jako synonyma) jsou slova, která označují předměty menšího rozměru, než je obvyklé, a/nebo slouží k vyjádření citového postoje mluvčího (obvykle kladného) vůči pojmenované skutečnosti. Oba významy se mohou objevit i zároveň. Finština má pro tyto dvě funkce dvě různá označení: *pienennysmuoto* (tj. zdobnělý, zmenšený tvar) a *hellittelymuoto* (tj. mazlivý, lichotný tvar).¹ Vedle nich se i ve finštině používá termín *deminutiivi* (někdy ve tvaru *diminutiivi*)².

Do určité míry jde o univerzální jazykovou kategorii. V různých jazycích se však liší způsoby tvoření i funkce, ve kterých mluvčí daného jazyka deminutiva používají. V důsledku těchto rozdílů existují jazyky, v nichž se zdobněliny téměř nevyskytují – a pokud ano, mívají silný stylistický příznak – a na druhé straně jazyky (jako čeština), v nichž zdobněliny představují jednu z nejdůležitějších a nejčastějších slovtvorných kategorií, která navíc může plnit rozmanité funkce.

Deminutivum však můžeme vydělovat jako zvláštní kategorii pouze za předpokladu, že v jazyce existuje i další nedeminutivní tvar, který slouží jako základové slovo, od něhož bylo deminutivum odvozeno. Bez srovnání s tímto základovým slovem tedy nelze kategorii deminutiv vymežit. Někdy dochází například k tomu, že základové slovo z jazyka postupem času vymizí. Od tohoto základu odvozený zdobnělý tvar potom ztrácí svůj deminutivní příznak, jeho význam se neutralizuje a mluvčí jej již nadále nepovažují za zdobnělinu. Deminutivní tvary by navíc měly mít nižší frekvenci než základy, od kterých byly odvozeny. V opačném případě se jedná o začátek právě popsaného procesu, kdy deminutivum své základové slovo z užívání postupně vytlačuje (např. v češtině dvojice *triko* > *tričko*).³

Při tvoření zdobnělin platí několik obecných pravidel:⁴

- 1) Zdobněliny se od svých slov základových liší jen přídatným významovým rysem.
- 2) Zdobněliny zachovávají slovní druh svého základového slova.
- 3) Zdobněliny zachovávají i další gramatické kategorie svého základového slova (rod, číslo).
- 4) Připojení zdobňovacího sufixu může způsobit hláskové změny ve kmeni základového slova.

---

¹ Laakso, 2018

² Kielitiede: deminutiivi

³ Káňa, 2012, str. 7

⁴ Dokulil, 1986, str. 300; Káňa, 2012, str. 3

Jak již bylo zmíněno, zdobněliny představují jedno z největších bohatství českého jazyka. České zdobněliny jsou „v komunikaci velmi rozprostraněným a hojně využívaným slovo tvorným modelem a plní **různé funkce**“⁵. Nabízí se tedy otázka, jakým způsobem zdobněliny fungují v dalších jazycích a jak si jiné jazyky s českými zdobnělinami poradí například při překladu. Lze totiž předpokládat, že deminutivum ve výchozím jazyce bude odpovídat deminutivum i v jazyce cílovém, pokud v tomto jazyce pro danou oblast deminutivní tvary existují.⁶

Finština je stejně jako čeština schopná tvořit množství nových slov s pomocí odvozovacích sufixů. Deminutiva nejsou výjimkou a finština disponuje hned několika zdobňovacími sufixy. Ve své práci jsem se zaměřila na beletristické texty, kde se zdobněliny vyskytují častěji než v textech odborných nebo publicistických. Cílem práce je podat odpověď na následující otázky:

- 1) Jaké jsou možnosti tvoření deminutiv ve finštině? Jaké zdobňovací přípony ve finštině existují?
- 2) Využívá finština deminutivních tvarů jako překladových ekvivalentů k českým zdobnělinám při překladu české literatury?

Protože se zdá, že finské deminutivní tvary nejsou tak hojně využívány a mívají silnější stylistický příznak, lze předpokládat, že se nebudou při překladu českých zdobnělin objevovat příliš často. V tom případě vyvstává další otázka:

- 3) Jakým jiným způsobem překladatelé převádějí význam a funkce českých zdobnělin do finštiny?

Teoretickou část této práce představují druhá a třetí kapitola. Druhá kapitola se zabývá různými způsoby tvoření zdobnělin. V první části této kapitoly se věnuji češtině a částečně i obecným tendencím platným pro další jazyky. Ve druhé části pak postupně představuji a popisuji přípony, u kterých finské mluvnické uvádějí, že mají (kromě jiného) zdobňovací funkci.

Ve třetí kapitole jsou popsány různé významy a funkce deminutiv. V této kapitole zároveň uvádím dělení zdobnělin do různých skupin podle toho, jaký význam primárně vyjadřují. Jako zvláštní skupina jsou v podkapitole 3. 1. zmíněna i pseudodeminutiva.

---

⁵ Štícha a kol., 2018, str. 523 (zvýrazněno v originále)

⁶ Káňa, 2016, str. 65n.

Analytická část této práce je postavena na práci s jazykovým korpusem. K výzkumu jsem použila subkorpus vygenerovaný z paralelního korpusu InterCorp verze 11, který obsahuje celkem patnáct knih české literatury a jejich překlady do finštiny. K vybraným zdrobnělinám jsem pak hledala překladové ekvivalenty ve finském textu. Nalezená překladatelská řešení jsou podrobně popsána v páté kapitole a shrnuta ve výčtu v příloze 3.

2. Tvoření deminutiv

2.1. České deminutivní sufixy

Nejběžnějším způsobem tvoření deminutiv v češtině je odvozování s pomocí zdrobňovacích přípon. Význam nově vzniklého slova je tak „součtem“ významu slova základového a přípony, která dodává příznak deminuce (zdrobnění).⁷ Zdrobňovacích přípon existuje celá řada, jsou velmi produktivní a lze je připojit k široké škále slov. Díky tomu je možné tvořit další zdrobňeliny, jejichž základem mohou být i nově vzniklá slova nebo slova přejatá z cizích jazyků. Inventář zdrobňovacích přípon je však uzavřený a další sufixy je teoreticky možné tvořit pouze zdvojením nebo jinou kombinací již známých přípon.⁸

V češtině máme zvlášť sady sufixů pro jednotlivé tři rody, přičemž platí, že zdrobňelé slovo by mělo být stejného rodu jako jeho základ. Zachovány zůstávají i další gramatické kategorie, zvláště slovní druh a u jmen pomnožných i číslo (*nůžky* > *nůžtičky*).⁹ Pokud tomu tak není, jedná se o tzv. pseudodeminutiva (viz podkapitola 3.1.), nebo o jiný případ významové modifikace (např. tvorbu deadjektivních nebo deverbativních podstatných jmen, případně přechylování, tvoření názvů mláďat ad.)

Uvádí se, že nejpočetnější jsou zdrobňeliny mužského rodu, nejméně početná jsou naopak neutra.¹⁰ Některé přípony jsou produktivní více než jiné, což záleží především na hláskové stavbě dané přípony i základového slova, k němuž se připojuje.

Zdrobňovací sufixy často způsobují hláskové změny ve kmeni základového slova. Krátké samohlásky se dluží, dlouhé naopak krátí a souhlásky se měkčí.¹¹ Větší problémy při zkoumání však způsobuje především fakt, že přípony, s jejichž pomocí se tvoří deminutiva, mohou plnit i jinou funkci než zdrobňovací. Nový význam, který přípona při odvozování přináší, závisí především na tom, k jakému základu se připojuje.

V češtině se nejčastěji setkáváme s těmito zdrobňovacími sufixy: *-ek* pro maskulina, *-ka* pro feminina a *-ko* pro neutra. Dále existují různé varianty a složené formy těchto sufixů, které se většinou používají k tvoření tzv. sekundárních (popř. terciálních) deminutiv, díky čemuž vznikají celé deminutivní řetězce. České zdrobňovací sufixy jsem rozdělila do tří skupin podle toho, ke kterému rodu patří. Tyto skupiny jsou blíže popsány v následujících oddílech.

---

⁷ Bílková, 2012, str. 1

⁸ Dokulil, 1986, str. 300

⁹ Štícha a kol., 2018, str. 563

¹⁰ Dokulil, 1986, str. 301

¹¹ Tyto hláskové změny jsou podrobně popsány např. ve *Velké akademické gramatice spisovné češtiny* (Štícha a kol., 2018, str. 550-553)

2. 1. 1. Deminutiva mužského rodu

Pro mužský rod se vedle přípony *-ek* používá ještě varianta *-ík*, která však bývá méně častá.¹² Rozložení a použití těchto dvou přípon je většinou nahodilé, i když lze pozorovat alespoň určité tendence: přípona *-ík* je častější u slov, jejichž kmen je zakončený na sykavku (*nos* > *nosík*, *vůz* > *vozik*) nebo u slov zakončených na souhláskovou skupinu, kde se poslední souhláska měkčí (*cukr* > *cukřík*, *student* > *studentík*).¹³ Přesto existují doklady zdobnělin utvořených sufixem *-ík*, které se těmito pravidly vymykají (*chlap* > *chlapík*, *kostel* > *kostelík*). U některých slov existuje deminutivní tvar v obou podobách, ale jedna z nich je zpravidla knižní nebo má výrazně nižší frekvenci (*prst* > *prstík* / *prstek*, *polštář* > *polštárek* / *polštářík*).¹⁴

S pomocí složených přípon můžeme odvozovat i deminutiva druhého stupně, která vyjadřují „vyšší míru deminutivnosti“¹⁵ (např. *strom* > *stromek* > *stroměček*). V mužském rodě bývají odvozena nejčastěji příponami *-eček* nebo *-íček* (podle toho, jestli je primární deminutivum zakončeno na *-ek*, nebo *-ík*).

Avšak ne všechna slova zakončená na *-eček* jsou skutečně zdobnělinami druhého stupně. Pokud je základové slovo zakončeno na kombinaci hlásek *-ek* nebo *-ec*, po připojení jednoduché přípony *-ek* vzniká deminutivum prvního stupně, které však v důsledku hláskových změn připomíná zdobnělinu se složeným sufixem *-eček*. Je tedy nutné rozlišovat tvar *domeček* (základ *dům*, přípona *-eček*) a proti tomu tvary *zámeček* (základ *zámek*, přípona *-ek*) nebo *chlapeček* (základ *chlapec*, přípona *-ek*). Slova *zámeček* a *chlapeček* jsou ve skutečnosti primární tvary, které se však tvarům sekundárním podobají, a proto i u nich bývá někdy pocíťována vyšší míra deminutivnosti.¹⁶ Podobný princip funguje i v případě přípony *-íček*: je tedy nutné rozlišovat například slova *pokojíček* (základ *pokoj*, přípona *-íček*) a *balíček* (základ *balík*, přípona *-ek*).

Dále existují zdobňovací sufixy *-áček*, *-ánek*, *-ének*, *-ínek* nebo *-oušek*, ty se ovšem objevují jen u omezeného počtu slov.¹⁷ U těchto slov navíc chybí tvary odvozené jednoduchou příponou *-ek* nebo *-ík*. Formálně jde tedy o sekundární zdobnělé tvary, avšak významově se

¹² Zdobnělin na *-ík* je asi čtyřikrát méně než zdobnělin na *-ek*. (Štícha a kol., 2018, str. 555)

¹³ Štícha a kol., 2018, str. 555

¹⁴ Dokulil, 1986, str. 301

¹⁵ Štícha a kol., 2018, str. 524

¹⁶ Karlík a kol., 2000, str. 127

¹⁷ Tomáš Káňa (2012, str. 7) navrhuje seznam zdobňovacích sufixů pro mužský rod rozšířit ještě o další, v gramatikách běžně neuváděné přípony, např. *-ka* (*kecal* > *kecka*), *-čík* (*Japonec* > *Japončík*), *-eneček* (*mládeneček*) ad. Těmito příponami se však ve své práci zabývat nebudu: některé podle mě patří mezi případy odvozené již zmíněnými příponami, např. příponou *-ek* (*mládeneč* > *mládeneč-ek*), jiné představují jen okrajovou záležitost u omezeného počtu slov (*kecal* > *kecka*).

jedná o zdobněliny prvního stupně. Toto není ojedinělý případ: v češtině máme celou řadu výrazů, které lze zdobňovat pouze s využitím složené přípony, přestože tím nevzniká slovo, které by vyjadřovalo již zmíněnou vyšší míru deminutivnosti. Někdy se tvar s příponou *-ek* nebo *-ik* jednoduše nepoužívá (např. *posel* > ?*poslík* > *poslíček*, ale *osel* > *oslík* > *oslíček*), někdy je tento tvar již obsazen a využíván v jiném významu (např. u feminin *voda* > {*vodka*} > *vodička*).¹⁸

Jak bylo zmíněno v podkapitole 2. 1., sufixy, s jejichž pomocí se tvoří zdobněliny, mohou v kombinaci s jinými druhy slov plnit i další různé funkce. Sufix *-ek* tak kromě zdobňování slouží také mimo jiné k tvoření názvů nositelů vlastností (*žlutý* > *žloutek*) nebo názvů dějů, stavů či výsledků děje (*utrhnout* > *útržek*).¹⁹ Více funkcí mají i některé složené sufixy, například příponou *-áček* se tvoří další názvy nositelů vlastností (*jediný* > *jedináček*) nebo slova vyjadřující věcnou souvislost s dějem, který označuje základové sloveso (*hledat* > *hledáček*).²⁰ Tyto případy lze zařadit do kategorie tzv. pseudodeminutiv, o nichž bude řeč ještě v podkapitole 3.1.

Protože hledání v korpusu probíhalo na základě formální podoby slova (podle typické přípony), bylo nutné výsledný seznam lemmat ještě ručně vytřídit a vyřadit výše popsané případy, kdy daná přípona plní jinou než zdobňovací funkci, a výsledná odvozenina tak navzdory formální podobnosti svým významem mezi deminutiva nepatří.

2. 1. 2. Deminutiva ženského rodu

Zdobněliny ženského rodu se odvozují nejčastěji příponou *-ka*, přičemž dochází k podobným hláskovým změnám jako u výše popsaných zdobnělin rodu mužského.²¹ Také pro feminina existují i složené zdobňovací přípony, které slouží k tvoření deminutiv druhého stupně. Nejtypičtější jsou přípony *-ička* a její varianta *-ečka*, přičemž u některých slov si obě formy mohou konkurovat (*chvíle* > *chvilička* / *chvilečka*).²²

Další složené zdobňovací přípony dodávají nově vzniklým slovům především emocionální zabarvení. Do této skupiny se řadí přípony *-enka/-ěnka*, *-inka*, *-unka* nebo *-uška*. Do výčtu je možné zařadit i příponu *-ánka*, která se však objevuje pouze u zdobněliny

¹⁸ O této problematice pojednává diplomová práce Niny Doležalové z roku 2008.

¹⁹ Všechny funkce jsou popsány ve *Slovníku afixů užívaných v češtině* (Šimandl, 2016, str. 172-176).

²⁰ Šimandl, 2016, str. 61n.

²¹ Podrobně jsou tyto změny popsány ve *Velké akademické gramatice spisovné češtiny* (Štícha a kol., 2018, str. 563n.)

²² Dokulil, 1986, str. 302

studánka. U některých slov je možné zdobnělinu utvořit využitím různých přípon, například od základu *dcera* existují tvary *dcerunka*, *dceruška* nebo *dcerečka*.²³ Sufix *-ěnka* je při zdobňování typický pro moravskou nářeční oblast a umožňuje tvořit především expresivní deminutiva, např. *maměnka*, *hlavěnka*, *baběnka* ad.²⁴

Také u zdobnělin ženského rodu je nutné rozlišovat, kdy má přípona zdobňovací funkci a kdy nese jiný význam. Přípona *-ka* je totiž základním prostředkem velmi produktivního přechylování názvů osob (*učitel* > *učitelka*). Dále tvoří mimo jiné názvy dokladů (*jízdní* > *jízdenka*), názvy nositelů vlastností (*trvalý* > *trvalka*) nebo názvy číslic (*pětka*).²⁵ Složená přípona *-enka* může také tvořit názvy dokladů (*vstupné* > *vstupenka*), případně názvy dějů či jejich výsledků (*myslet* > *myšlenka*).²⁶ Tato slova je pak nutné v získaném seznamu lemmat ručně vytrdit a ujistit se, že zůstanou pouze ty výrazy, ve kterých má přípona skutečně funkci zdobňovací.

2. 1. 3. Deminutiva středního rodu

Pro tvoření zdobnělin středního rodu se nejčastěji používá odvozovací přípona *-ko*, která podobně jako sufixy *-ek* a *-ka* může způsobovat změny kmenových hlásek.²⁷ U mnoha slov se objevuje přípona *-átko*, která původně vznikla spojením přípony *-ko* a kmenotvorné přípony *-at-* objevující se u slov podle vzoru „kuře“ (*kuř-at-* + *-ko* > *kuřátko*). Z řetězce *-átko* se postupně vyvinul zcela nový sufix, který v současné češtině můžeme připojovat i ke slovům podle jiného vzoru (např. *hřiště* > *hřišťátko*).²⁸

Přípona *-(á)tko* se také používá při zdobňování slov, jejichž základ končí na *-dlo*: například *zrcadlo* > *zrcátko*. V tomto případě je však nutné rozlišovat, od jakého základu bylo slovo odvozeno. Stejnou příponou se totiž odvozují některá deverbativní substantiva (*krmit* > *krmítko*), u kterých mluvčí sice mohou pocíťovat zdobnělý příznak, ale ve skutečnosti se jedná o tzv. pseudodeminutiva²⁹ (viz kapitola 3.1).

Také ve středním rodě existují složené přípony pro odvozování deminutiv druhého stupně. Do této kategorie patří přípony *-ečko*, *-éčko* (*zrnéčko*), *-íčko* nebo *-ičko* (*očičko*).

---

²³ Dokulil, 1986, str. 303

²⁴ Štícha a kol., 2018, str. 571

²⁵ Všechny funkce jsou popsány ve *Slovníku afixů užívaných v češtině* (Šimandl, 2016, str. 304-311).

²⁶ Další funkce viz *Slovník afixů užívaných v češtině* (Šimandl, 2016, str. 186-188).

²⁷ Podrobný popis je uveden ve *Velké akademické gramatice spisovné češtiny* (Štícha a kol., 2018, str. 574n).

²⁸ Štícha a kol., 2018, str. 575

²⁹ Bílková, 2012, str. 3

Ojediněle se mohou vyskytovat také přípony *-enko/-énko* nebo *-inko* (*očinko*). Někdy je možné tvořit od téhož základu různé synonymní zdobnělé tvary s využitím různých přípon, např. *zrno* > *zrnečko / zrnéčko / zrníčko*.³⁰

Přestože má přípona středního rodu *-ko* ve srovnání s předchozími sufixy (*-ek, -ka*) menší repertoár funkcí, i tentokrát musíme rozlišovat, zda se jedná o skutečné zdobňování, nebo jinou funkci přípony. Sufix *-ko* se může objevovat zvláště u zkratk nebo slov cizího původu, u nichž umožňuje zařadit dané slovo do skloňovacího systému češtiny (*PR* > *piárko, fit* > *fitko*). Také tyto případy bylo nutné při hledání v korpusu ze seznamu lemmat vytržít.

2. 1. 4. Staré deminutivní sufixy

Některé gramatiky uvádějí ještě jednu základní trojici zdobňovacích přípon: *-ec* pro maskulina, *-ice* pro feminina a *-ce* pro neutra. Jde o starší sadu zdobňovacích sufixů, které v současném jazyce už nejsou produktivní. Slova vytvořená s pomocí těchto přípon mluvčí češtiny již nepocítují jako zdobnělá, a to z několika důvodů.

Některá takto vytvořená slova postupem času zcela vytlačila a nahradila původní výrazy a v dnešním jazyce jsou vnímána jako neodvozená (např. *slunce, srdce, vejce*).³¹ Další odvozeniny se sufixy *-ec* nebo *-ice* se postupně lexikalizovaly a našly využití především v odborné terminologii (*pražec, vlasec; hlavice, hvězdice*) nebo jako výrazy označující abstraktní pojmy (*obrazec, vzorec*). Zbylé tvary odvozené s pomocí přípon *-ec, -ice* nebo *-ce* se řadí mezi archaismy.³² Tato slova mnohdy již zcela vymizela z úzu a byla nahrazena zdobnělémi tvary odvozenými příponami *-ek, -ka* nebo *-ko*. Místo výrazů *lodice, holčice, stádce* nebo *okénce* bychom dnes použili výrazy *lodička, holčička, stádečko* nebo *okénko*.³³

Protože se odvozeniny s příponami *-ec, -ice* nebo *-ce* v současném jazyce už nepoužívají, nebo mají povahu plně lexikalizovaných slov, nebudu se jimi v této práci nadále zabývat. Nelze totiž předpokládat, že by tato slova nesla nějaký deminutivní příznak, který by bylo nutné v překladu zachovat.

---

³⁰ Dokulil, 1986, str. 303

³¹ Šimandl, 2016, str. 125

³² Dokulil, 1986, str. 303

³³ Štícha a kol., 2018, str. 562

2. 2. Další způsoby tvoření deminutiv

Deminutivní výrazy mohou vznikat i jiným způsobem než jen odvozováním s pomocí zdrobňovací přípony. Jedním z postupů je analytické zdrobňování, kdy se k neodvozenému základovému slovu jednoduše připojí přídavné jméno *malý*. Vzniklá spojení, například *malý les*, *malá skříň* nebo *malé město*, tak mohou odpovídat a konkurovat zdobnějším tvarům *lesík*, *skříňka* a *městečko*. Pokud deminutivum slouží k vyjádření citového postoje mluvčího, lze připojit i jiná adjektiva (např. *milý*).

Zdobnělé tvary utvořené připojením sufixu mohou kromě zdrobňovací funkce nést i funkci emotivizační, případně sloužit jako prostředek stylizace textu. V některých kontextech je však rozdíl mezi derivovanými tvary a spojením *malý* + [základové slovo] minimální. Někdy dochází i ke spojení obou postupů a v textu se objevují výrazy *malý lesík*, *malá skříňka* nebo *malé městečko*. Kromě přídavného jména *malý* se mohou objevovat i jiná významově blízká adjektiva (např. *drobný*), případně lze použít adjektivum *malý* ve zdobnějším tvaru (*maličký*). Tento postup je však méně častý.³⁴

Od některých slov není možné tvořit zdobněliny připojením zdrobňovací přípony (o této problematice pojednává podkapitola 2. 3.). V těchto případech je doplnění přídavného jména *malý* jediným způsobem vyjádření obvyklého významu deminutiv, tj. „menší rozměr, než je obvyklé“. Jako příklad lze uvést slova *prostor* (?*prostůrek*) > *malý prostor* nebo *obec* (?*obcička*) > *malá obec*.³⁵

Další možností je připojení složky *mini-* nebo *pidi-* na začátek slova. Tyto výrazy je možné považovat za prefixy, nebo za celá slova s vlastním lexikálním významem, která pak tvoří první část kompozita (někdy se objevují i samostatně). Možnost kombinace výrazů *mini-* nebo *pidi-* se však často omezuje pouze na některá vybraná slova a řada takto vzniklých označení je už do značné míry lexikalizovaná (*minibar*, *minisukně*, *pidimužík*).³⁶

Mluvčí češtiny však jako deminutiva obvykle vnímají pouze jednoslovné, sufixem odvozené tvary. Výsledky opisného tvoření většinou jako deminutivní vnímány nejsou.³⁷ Jiné je to v dalších jazycích, zvláště germánských, ve kterých je tvoření zdobnělin opisem běžnější: např. švédské *den lilla fjärilen*³⁸ je přeloženo jako *motýlek*, německé *ein Kleines Kaffehaus*³⁹

---

³⁴ Štícha a kol., 2018, str. 525

³⁵ Ibid.

³⁶ Doležalová, 2008, str. 15

³⁷ Káňa, 2012, str. 3

³⁸ InterCorp v11 – Swedish

³⁹ InterCorp v11 – German

jako *kavárnička*. Svůj vliv může mít právě fakt, že jde o analytické jazyky, které na rozdíl od slovanských jazyků nedisponují tak širokým repertoárem odvozovacích přípon. Finština má však derivační možnosti bližší češtině a disponuje celou řadou přípon, s jejichž pomocí může tvořit deminutivní tvary. Tyto přípony budou představeny v podkapitole 2. 4.

2. 3. Restrikce tvoření deminutiv v češtině

Deminutiva jsou v češtině běžným jevem a zmíněné zdrobňovací přípony jsou natolik produktivní, že se mohou připojovat k velmi široké škále základových slov. Přesto existují určitá omezení, která brání vytváření zdrobňelých tvarů od některých základů. Tato omezení mohou vycházet z hláskové stavby základu (resp. jeho kmene), ale mohou být dána i významovým obsahem základového slova.

Deminutiva se obvykle netvoří ze slov mužského rodu podle vzoru „předseda“ nebo „soudce“. Zdrobnělé tvary netvoří ani maskulina zakončená na *-ář* nebo *-íř* (*návrhář*, *nožíř*). Také slova ženského rodu zakončená na *-eň* bývají základem pro vznik deminutiv pouze ve výjimečných případech, přičemž nejběžnější dva výrazy jsou si navíc sémanticky velmi blízké: *báseň* a *píseň*. Zdrobněliny netvoří hromadné názvy zakončené na *-stvo* (*-ctvo*) ani slova, která se sice používají jako substantiva, ale skloňují se podle adjektivních vzorů (*hajný*, *bytná*).⁴⁰

Po stránce sémantické se tvorbě deminutiv brání ta slova, jejichž význam „odporuje kvantitativnímu zdrobňování a nemotivuje k emocionalizaci“⁴¹ (což jsou dvě hlavní funkce, o nichž bude podrobněji řeč v kapitole 3). Příkladem mohou být výrazy označující něco přirozeně velkého (*oceán*, *vesmír*) nebo výrazy označující v zásadě negativní jevy (*nemoc*, *smrt*). Obecně jsou zdrobňelé tvary utvořené od abstrakt vzácnější (a stylisticky příznakovější) než zdrobňeliny slov konkrétních. Od slov *osud* nebo *popud* se zdrobňeliny netvoří, od slov *národ* nebo *rozum* utvořené deminutivní tvary (*nárůdek*, *rozoumek*) mají silný stylistický příznak (zvl. jako prostředek ironizace).⁴²

U některých slov, často jednoslabičných, se navíc objevuje potíž stanovit vhodný deminutivní tvar: například od základu *lež* jsou potenciální tvary *ležka* nebo *lžička* již obsazeny

---

⁴⁰ Doležalová, 2008, str. 38

⁴¹ Štícha a kol., 2018, str. 528

⁴² Ibid.

v jiném významu. O něco menší významový posun je mezi dvojicí *smích* > *smíšek*, avšak ani v tomto případě nelze hovořit o základovém slově a jeho deminutivu. Podobné případy je možné řešit s využitím postupů popsaných v podkapitole 2. 2. a vytvořit opisný zdrobňelý tvar s využitím přívlastku *malý* (nebo jiného adjektiva podobného významu).

2. 4. Finské deminutivní sufixy

Zdrobňovacích sufixů ve finštině existuje hned několik, přičemž každý má svá významová specifika a limity použití. Podobně jako v češtině mají finské zdrobňovací sufixy několik možných variant. Ty se neodvíjejí podle rodové příslušnosti (finština gramatický rod nerozlišuje), nýbrž podle tzv. vokálové harmonie.⁴³ Osmo Ikola uvádí v publikaci *Nykysuomen opas* z roku 2001 následující zdrobňovací přípony: *-(i)nen*, *-ke*, *-kka* (s variantou *-kkä*), *-kainen* (*-käinen*), *-o* (*-ö*), *-u* (*-y*) a *-ut* (*-yt*).⁴⁴

2. 4. 1. *-(i)nen*

Přípona *-(i)nen* je nejběžnější a bývá nejčastěji uváděná ve finských mluvnicích.⁴⁵ S její pomocí se tvoří například tato deminutiva: *kukka* (květina) > *kukkanen* (květinka), *lintu* (pták) > *lintunen* (ptáček), *tyttö* (dívka) > *tyttönen* (dívěnka) nebo *orava* (veverka) > *oravainen* (veveříčka). V některých případech se před připojením zdrobňovací přípony *-nen* koncová samohláska základového slova mění na *-o* (resp. *-ö*), např. *lapsi* (dítě) > *lapsonen* (děťátko), *tähti* (hvězda) > *tähtönen* (hvězdička).⁴⁶

Sufix *-(i)nen* je v současné finštině nejproduktivnějším zdrobňovacím sufixem a umožňuje tvořit i zcela nová deminutiva.⁴⁷ Vysoká produktivita tohoto sufixu se však vztahuje i na další jeho funkce, zvláště odvozování adjektiv z podstatných jmen. Kombinace hlásek

---

⁴³ Ve finských slovech se mohou vyskytovat pouze přední, nebo pouze zadní samohlásky. V jednom slově tedy mohou být pouze samohlásky *a*, *o*, *u*, nebo pouze samohlásky *ä*, *ö*, *y*. Zbylé vokály *e* a *i* jsou neutrální a mohou se volně kombinovat s předními i zadními samohláskami. Pokud tedy zdrobňovací sufix obsahuje hlásky *a*, *o* nebo *u*, existuje i varianta s hláskami *ä*, *ö* nebo *y*. Pokud sufix obsahuje vokály *e* nebo *i*, žádné další varianty nejsou potřeba.

⁴⁴ Ikola, 2001, s. 81n.

⁴⁵ Iso suomen kielioppi (2005), Nykysuomen opas (2001), Suomen kielen rakenne ja kehitys (1979), Suomen kielioppi (1963), Suomen kielen rakennus (1877)

⁴⁶ VISK, 2005, § 208

⁴⁷ Penttilä, 1963, s. 295

-(i)nen se navíc často objevuje jako součást dalších běžných sufixů (-mainen, -lainen⁴⁸ ad.), z nichž některé mohou také tvořit zdobněliny (např. -kainen v oddílu 2.4.4.)

Ikola uvádí, že ke dvojslabičným základům se přípona připojuje bez hlásky -i (pouze -nen) zatímco k trojslabičným slovům se připojuje přípona s iniciálním -i (-inen).⁴⁹ Přípona -inen však zároveň slouží, jak bylo zmíněno výše, k odvozování adjektiv od podstatných jmen, např. od základu *mato* (červ) lze vytvořit přídavné jméno *matoinen* (červivý). Slovo *mato* je však dvojslabičné, takže zdobnělina by měla mít podobu bez -i: *matonen* (červík). Podobně by bylo možné rozlišit zdobnělinu *kukkanen* (květinka) a přídavné jméno *kukkainen* (květinový).

Pokud je ovšem základ trojslabičný, tyto dva významy už není možné bez kontextu odlišit: například od základu *aurinko* (slunce) odvozené slovo *aurinkoinen* může být použito jak ve významu zdobněliny (sluníčko), tak i jako přídavné jméno (slunečný). Výraz *aurinkoinen* je však ve významu deminutiva označen jako zastaralý už v mluvnici z roku 1979 – v současné finštině se tedy běžně používá jen jako přídavné jméno.⁵⁰

Některá slova vytvořená původně jako deminutiva s pomocí přípony -(i)nen se v současném jazyce již lexikalizovala a deminutivní význam ztratila. Například výraz *neulanen* vznikl ze základu *neula* (jehla, špendlík), ale v současné finštině je již plně lexikalizovaný ve významu ‚jehličí‘. Slovo *hevonnen* vzniklo od základu *hepo*, přičemž oba výrazy mají nadále význam ‚kůň‘. Forma *hevonnen* se však používá jako zcela neutrální označení tohoto zvířete, zatímco tvar *hepo* získal stylistický příznak a v běžném jazyce se již nevyskytuje (může se však ještě objevovat v nářečích⁵¹). Třetí kategorii reprezentuje například slovo *poikanen*, které vzniklo jako zdobnělina ze základu *poika* (chlapec, syn). Tvar *poikanen* je lexikalizovaný pouze částečně: v některých kontextech se používá jako označení pro mláďata zvířat, zároveň je však nadále možné použít jej i jako deminutivum ve významu ‚chlapeček‘.⁵²

Některé zdobněliny vytvořené příponou -(i)nen častým užíváním ztratily deminutivní příznak a v současném jazyce se používají jako neutrální výrazy a synonyma svých základových slov. Příkladem může být slovo *hetki* (moment, okamžik), od něhož je odvozeno formální deminutivum *hetkinen*, které však už neneso stylový příznak a ani nemusí označovat

---

⁴⁸ Např. sufix -lainen slouží k tvorbě názvů obyvatel nebo přídavných jmen odvozených od místních názvů: *Praha* > *prahalainen*, tj. ‚Pražan/ka‘ i ‚pražský‘

⁴⁹ Ikola, 2001, s. 81.

⁵⁰ Hakulinen, 1979, s. 123

⁵¹ Ibid., s. 123

⁵² Kielitoimiston sanakirja, 2018

kratší časový úsek než základové slovo *hetki*. Podobný případ představují i slova *muru* (drobek, kousek) a *hitu* (troška, kousek), která tvoří deminutivní tvary *murunen* a *hitunen*. Tento jev se objevuje především u slov, která už v základním tvaru slouží k označení něčeho malého; zároveň se často jedná o výrazy pro množství.⁵³

Pokud zdobněliny utvořené sufixem *-(i)nen* označují osoby, bývají výsledné tvary často rozšířené ještě přivlastňovací příponou *-ni* (můj, moje). Ta dále posiluje citový postoj, který mluvčí vyjádřil už zdobněním základového slova. Tyto tvary často patří do poměrně intimně laděné řeči a užívají se jako mazlivá oslovení mezi partnery. Například slovo *kulta* znamená ‚zlato‘, je-li však řeč o osobě, užívá se ve významu ‚zlatíčko, drahoušek‘. Z tohoto základu je možné vytvořit deminutivum *kultanen*, které má po připojení přivlastňovací přípony podobu *kultaseni*.⁵⁴

Jak již bylo zmíněno, sufix *-(i)nen* bývá často součástí jiných složených sufixů. Někdy se jedná o přípony s jinou funkcí, někdy se kombinuje s dalšími zdobňovacími příponami. V úvodu této kapitoly byly popsány příklady *laponen* a *tähtönen*, kde se finální vokál *-i* mění na *-o* (resp. *-ö*), což je také jeden ze zdobňovacích sufixů. Spojením přípon *-kka* a *-inen* vzniká složený sufix *-kainen*, který se připojuje zvláště k adjektivním základům: *pieni* (malý) > *pienokainen* (maličký). Protože však dochází ke změně slovního druhu (slovo *pienokainen* se častěji používá jako substantivum), jedná se spíše o tvoření tzv. pseudodeminutiv. U zdobněliny *miekkonen*, odvozené od základového slova *mies* (muž), došlo ke kombinaci přípon *-kko* a *-nen*.⁵⁵

Na rozdíl od češtiny však nedochází k tomu, že by se význam obou přípon slučoval a vzájemně posiloval – finština tedy netvoří deminutiva druhého stupně, která by měla silnější stylistický příznak než deminutiva stupně prvního.

2. 4. 2. *-ke*

Dalším finským zdobňovacím sufixem je *-ke*. Také tato přípona může mít i jiné funkce než jen zdobňování: u odvozenin od sloves se jedná o slova označující prostředek děje, u odvozenin od substantiv přípona často vyjadřuje podobnost se základovým slovem.⁵⁶ Odvozeniny s touto příponou vznikaly nejvíce v 19. století a mnohdy jde o původně uměle

---

⁵³ VISK, 2005, § 208

⁵⁴ Laakso, 2018

⁵⁵ VISK, 2005, § 207

⁵⁶ Ikola, 2001, str. 81

vytvořené neologismy: např. *linna* (hrad) > *linnake* (tvrz, pevnůstka), *savu* (kouř) > *savuke* (cigareta).⁵⁷

Přípona nesoucí zdobnělý příznak se často připojuje k výrazům označujícím krajinné útvary, např. *lahti* (záliv) > *lahdeke* (malý záliv, zátoka), *niemi* (mys, ostroh) > *niemeke* (malý mys) nebo *salmi* (průliv, úžina) > *salmekke* (malý průliv).⁵⁸ Význam je někdy mírně posunutý nebo lexikalizovaný jako u slov *kieli* (jazyk) > *kieleke* (označuje výstupek nebo výčnělek, např. na skále, tvarem připomínající jazyk), *saari* (ostrov) > *saareke* (ostrůvek; často v přeneseném významu, např. ‚ostrůvek lesa‘ v krajině).

2. 4. 3. *-kka / -kkä*

Zdobněliny lze ve finštině tvořit také s pomocí sufixu *-kka* (s variantou *-kkä*): například od základu *pohja* (dno, spodek, základ) existuje zdobnělina *pohjukka*, ke které navíc ani na zdobněliny bohatá čeština nemá žádný vhodný ekvivalent. Podobným příkladem je od základu *perä* (zadní část, zád') odvozené zdobnělé slovo *perukka*.⁵⁹

Také tato přípona má i jiné než zdobňovací funkce a část odvozených slov se postupem času lexikalizovala a ztratila deminutivní příznak. Příkladem lexikalizace mohou být názvy lesních plodů *puolukka* (brusinka) nebo *mustikka* (borůvka), která je odvozená od základového slova *musta* (černý). Přípona *-kka* si v těchto případech zachovala svůj význam aspoň v tom, že výsledná slova nadále slouží k označení něčeho přirozeně malého.

Existují také příklady, u kterých došlo jen k částečné lexikalizaci. Od slova *haara* (rozvětvení, rozcestí) je utvořeno deminutivum *haarukka*, které se nejčastěji používá ve významu ‚vidlička‘, ale finský výkladový slovník *Kielitoimiston sanakirja* uvádí, že slovo *haarukka* lze použít také ve stejném významu jako jeho základ *haara*.⁶⁰

Jak bylo ukázáno na již zmíněných příkladech, dochází při odvozování sufixem *-kka* často ke změnám koncového vokálu základového slova. Některé mluvnické vyčleňují přípony *-ikka* a *-ukka*, které považují za možné varianty samotné přípony *-kka*, jiné uvádějí, že původně šlo o kombinaci dvou zdobňovacích sufixů (*-i + -kka* nebo *-u + -kka*).⁶¹ Beze změny zůstává například slovo *ressu* (někdy uváděno v podobě *rassu*), které slouží k označení politováníhodné

⁵⁷ Hakulinen, 1979, str. 157

⁵⁸ Ikola, 2001, str. 81

⁵⁹ Penttilä, 1963, str. 283

⁶⁰ Kielitoimiston sanakirja, 2018

⁶¹ Hakulinen, 1979, str. 129

osoby (odpovídá českému *chudák*, *chudinka*) a tvoří zdobnělé tvary *ressukka* (resp. *rassukka*). Rozšířená přípona *-ukka* existuje také v podobě *-ykkä* pro potřeby vokálové harmonie jako u slova *lehti* (list), od něhož je odvozena zdobnělina *lehdykkä* (lístek).

Přípona *-kka* se někdy pojí i s adjektivy a modifikuje jejich význam podobně jako zdobňující přípony v češtině (např. *malý* > *maličký*). Od přídavného jména *kalpea* (bledý) tak může vzniknout odvozenina *kalvakka* (bledoučký), od základu *puna(inen)* (červený) zas tvar *punakka* (červeňoučký).

2. 4. 4. *-kainen / -käinen*

Dalším finským zdobňovacím sufixem je přípona *-kainen* (s variantou *-käinen*), která je někdy vyčleňována zvlášť⁶² a někdy popisována jako kombinace již popsaných přípon *-(k)ka* a *-(i)nen*.⁶³ S pomocí této přípony byly vytvořeny například odvozeniny *pieni* (malý) > *pienokainen* (maličký) nebo *nuori* (mladý) > *nuorukainen* (mladičký). Z příkladů je patrné, že finálová koncovka základu se před připojením přípony často mění na *-o* nebo *-u*. Ve spisovné finštině se navíc používá varianta pouze s jedním *-k*, ale v nářečích se mohou vyskytovat i podoby *pienokkainen* a *nuorukkainen*.⁶⁴

Sufix *-kainen* se nejčastěji připojuje k adjektivním základům, avšak nově vzniklá slova se obvykle užívají jako substantiva: *nuorukainen* (mladičký) obvykle slouží k označení muže na prahu dospělosti a v češtině by mu možné lépe odpovídal výraz *mladiček*. Z tohoto hlediska se jedná o tzv. pseudodeminutivum, podobně jako to v češtině platí pro odvozeniny *drahoušek* (drahý) nebo *nováček* (nový). Penttilä ve své mluvnici z roku 1963 ještě uvádí, že slova *pienokainen* a *kaunokainen* (od základu *kaunis* ‚krásný‘) lze použít jako adjektivum i jako substantivum.⁶⁵ Současný slovník finštiny však oběma těmto výrazům přisuzuje pouze substantivní význam (stejně jako v případě hesla *nuorukainen*).⁶⁶

V některých případech se sufix *-kainen* pojí i k substantivnímu základu, čímž vznikají pravá deminutiva. Příkladem mohou být odvozeniny *lapsi* (dítě) > *lapsukainen* (děťátko) nebo *neito* (panna: ve významu ‚mladá neprovdaná žena‘) > *neitokainen* (panenka). Na rozdíl od předchozích je tento sufix již považován za neproduktivní.⁶⁷

---

⁶² Ikola, 2001, str. 81

⁶³ VISK, 2005, § 210

⁶⁴ Hakulinen, 1979, str. 155

⁶⁵ Penttilä, 1963, str. 282

⁶⁶ Kielitoimiston sanakirja, 2018

⁶⁷ Penttilä, 1963, str. 282

2. 4. 5. *-(i)kko / -(i)kkö*

Přípona *-(i)kko / -(i)kkö* má zdrobňovací význam pouze u některých odvozenin, častěji však jde o význam jiný. Mimo jiné slouží k tvoření slov označujících místo, např. *kostea* (vlhký) > *kosteikko* (mokřad), dále k tvoření kolektivních výrazů, např. *aste* (stupeň) > *asteikko* (stupnice), nebo se objevuje na konci slov cizího původu, která jsou v češtině zakončena na *-ik*, např. *mechanik: mekaanikko*.⁶⁸

Původní zdrobňeliny vytvořené s pomocí této přípony už v současném jazyce většinou ztratily deminutivní příznak.⁶⁹ Z tohoto důvodu nebývá běžně uváděna ve výčtu finských zdrobňovacích přípon. Pro úplnost ji tu však uvádím s odkazem na finskou mluvnici *Iso suomen kielioppi*, v níž je tento sufix popisován společně s příponou *-kka*.⁷⁰

Mezi zdrobňeliny vytvořené pomocí přípony *-(i)kko* patří slova *lampi* (rybník, tůň) > *lammikko* (tůňka, jezírko), *metsä* (les) > *metsikkö* (lesík) nebo *puisto* (park) > *puistikko* (parčík). Starší prameny uvádějí i příklady *ilta* (večer) > *illakko* (?), *kesä* (léto) > *kesakko* (?), *pää* (hlava) > *pääkkö* (hlavička) nebo *suu* (ústa, pusa) > *suukko* (pusinka; lexikalizováno i ve významu ‚polibek‘).⁷¹

U většiny odvozenin zakončených na *-kko* se však jedná o více či méně odlišný význam: od základu *ranta* (břeh) je utvořené slovo *rannikko* (pobřeží), od základu *malja* (pohár, číše) existuje odvozenina *maljakko* (váza).⁷²

U jednoslabičných slov se přípona *-kko* může kombinovat i s výše zmiňovanou příponou *-nen*, což umožňuje v omezené míře tvořit výrazně citově zabarvená slova. Kmen základových slov se při odvozování obvykle krátí. Ze slova *mies* (muž) tak může vzniknout odvozenina *miekkonen* (do češtiny nejčastěji převáděno jako *chlap, chlápek*), od základu *nainen* (žena) dostaneme odvozeninu *naikkonen* (do češtiny někdy převáděno jako *ženská*). Finský výkladový slovník dále uvádí, že slovo *naikkonen* označuje zvláště ženu lehčích mravů, čemuž odpovídá i to, že v některých kontextech bývá do češtiny převedeno výrazem *děvka*. Označení *miekkonen* může být v závislosti na kontextu hravé i pejorativní, zatímco výraz *naikkonen* mívá téměř vždy pejorativní příznak.⁷³

⁶⁸ Penttilä, 1963, str. 284

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ VISK, 2005, § 210

⁷¹ Hakulinen, 1979, str. 158

⁷² VISK, 2005, § 210

⁷³ Kielitoimiston sanakirja, 2018

2. 4. 6. -o / -ö

Mezi finské zdrobňovací přípony se řadí také přípona *-o* (s variantou *-ö*). Jako příklady lze uvést slova *koti* (domov) > *koto* (?), *käki* (kukačka) > *käkö* (?) nebo *vene* (člun) > *veno* (čluněk). U některých slov může dojít ke zkrácení kmene základu, čímž vzniká mezi základem a odvozeninou větší rozdíl jako u dvojice *jänis* (zajíc) > *jänö* (zajíček) nebo *morsian* (nevěsta) > *morsio* (nevěstinka).⁷⁴

Přípona *-o* může mít i jinou než jen zdrobňovací funkci. U některých slov vyjadřuje spíše vlastnický vztah, například *korva* (ucho) > *korvo* (nádoba s uchy).⁷⁵ V případě slovesných základů slouží k tvoření názvů děje. Kromě toho existují odvozeniny zakončené touto příponou, které sice vznikly jako zdobněliny, ale postupem času se lexikalizovaly a deminutivní příznak ztratily: od základu *kieli* (jazyk) tak vznikla odvozenina *kielo*, která se však v současné finštině používá jako název rostliny (konvalinka).⁷⁶

Část zdobnělin vytvořených touto příponou je považována za slova patřící do vyššího stylu a mnohdy se řadí také mezi poetismy.⁷⁷ V některých případech je navíc možná kombinace s dalšími zdrobňovacími příponami, např. *käki* (kukačka) > *käkö* > *käkönen*, *vene* (člun) > *veno* > *venonen*.

2. 4. 7. -u / -y

Mezi zdrobňovací sufixy bývá řazena i přípona *-u* (s variantou *-y*), která se může vyskytovat samostatně, nebo ve spojení s jinými výše popsanými příponami. Přípona má i další funkce a především slouží k tvoření substantiv ze slovesných základů.⁷⁸

Ve zdrobňovací funkci se přípona *-u / -y* objevuje samostatně například ve slovech *nenä* (nos) > *nenu* (nosík), *poika* (chlapeček) > *poju* (chlapeček) nebo *kissa* (kočka) > *kisu* (kočička). V kombinaci bývá nejčastěji se sufixem *-nen* nebo *-kka*, případně s delšími řetězci *-kainen* či *-lainen*: *lapsi* (dítě) > *lapsukainen* (děťátko), *hiiri* (myš) > *hiirulainen* (myška).⁷⁹ Někdy dochází i ke spojení s jinými než výše popsanými zdrobňovacími příponami, např. *-kki* nebo *-li*. Takto lze vytvořit třeba zdobněliny od slov *isä* (otec) > *isukki* (tatínek) a *äiti* (matka) > *äityli* (maminka).

---

⁷⁴ VISK, 2005, § 209

⁷⁵ Ikola, 2001, str. 82

⁷⁶ Kielitoimiston sanakirja, 2018

⁷⁷ Ibid. (hesla *koto*, *käkö*, *veno*)

⁷⁸ Penttilä, 1963, str. 303

⁷⁹ VISK, 2005, § 209

Výrazy vytvořené s pomocí přípony *-u* (resp. *-y*) bývají často součástí dětského jazyka a mívají hravý nádech. Zdrobnělinu *poju* (chlapeček) lze použít v mazlivém i v ironickém smyslu. Výraz *äityli* bývá řazen do hovorového jazyka a také mívá hravý nádech, zatímco *isukki* patří opět spíše do jazyka dětí a bývá považováno za poněkud šišlavé označení.⁸⁰

Přípona *-u* / *-y* se častěji objevuje v nářečích, kde tvoří paralelní tvary k dalším zdrobnělinám, které bývají tvořené jinou příponou. Od základu *härkä* (býk) je utvořen nářeční výraz *härky* (býček), od základu *kieli* (jazyk) pak vznikl výraz *kielu* (jazýček; výstupek, výčnělek), který se používá ve stejném významu jako tvar s příponou *-ke*: *kieli* > *kieleke*⁸¹ (viz oddíl 2.4.2.)

2. 4. 8. *-ut* / *-yt*

Posledním zdrobňovacím sufixem, který ve svém seznamu uvádí Osmo Ikola, je sufix *-ut* / *-yt*. Zdrobněliny, které se tvoří s pomocí této přípony, téměř výhradně patří mezi poetismy, které se objevují především v poezii z 19. století.⁸² Přípona *-ut* / *-yt* je typická zvláště pro východní nářečí finštiny, což je oblast, odkud sběratelé v době národního probuzení nasbírali převážnou část lidové slovesnosti.

Přípona se často připojovala k jednoslabičným slovům, což mělo své odůvodnění i z hlediska rytmu: finská lidová poezie byla totiž založena především na trochejském metru, pro které jsou dvojslabičná slova daleko vhodnější než jednoslabičná. Pokud byl základ zakončený na dlouhou samohlásku nebo diftong, připojovala se přípona ještě s vkladným *-h*, tedy v podobě *-hut* / *-hyt*.

S pomocí sufixu *-ut*, resp. *-yt*, jsou vytvořena slova *marja* (bobule, lesní plod) > *marjut* (bobulka), *päivä* (den; někdy také ve významu ‚slunce‘) > *päivyt*. Rozšířenou variantu *-hut* / *-hyt* najdeme u slov *kuu* (měsíc) > *kuuhut* (měsíček) nebo *yö* (noc) > *yöhyt* (?). Některé odvozeniny s touto příponou se postupem času lexikalizovaly a ztratily deminutivní nebo poetizující příznak. Příkladem může být slovo *tiehyt*, které je vytvořené od základu *tie* (cesta), avšak v současnosti se používá jako anatomický termín *trubice* (např. močová).⁸³

Přípona *-ut* / *-yt* se objevuje také u řady adjektiv, která označují něco malého, krátkého nebo libého. Významově se tak blíží deminutivům, ale ve většině případů jde již o ustálené

⁸⁰ Kielitoimiston sanakirja, 2018

⁸¹ Hakulinen, 1979, str. 184

⁸² Penttilä, 1963, str. 305

⁸³ VISK, 2005, § 209

výrazy, které mají zcela neutrální charakter. Příklady jsou adjektiva *kevyt* (lehký), *lyhyt* (krátký), *ohut* (tenký). Výjimkou může být přídavné jméno *pehmyt*, které se obvykle objevuje v podobě *pehmeä* (měkký). Při odvození *pehmeä* > *pehmyt* je splněna jedna z podmínek tvorby zdobnělin – zachování slovního druhu. Slovník *Kielitoimiston sanakirja* také uvádí výraz *pehmyt* jako synonymní k odvozenině *pehmonen* (měkoučký).⁸⁴

---

⁸⁴ Kielitoimiston sanakirja, 2018

3. Význam a funkce deminutiv

Slova, která jsou formálně vytvořena jako deminutiva, tj. připojením deminutivní přípony, se mohou podle významu a funkce dělit do několika skupin. Uvádí se, že deminutiva mohou mít tři základní funkce: 1) zdrobňovací, 2) emotivizační a 3) nociónálně pojmenovací.⁸⁵ Případně lze hovořit ještě o čtvrté skupině, která je kombinací funkcí 1 a 3 (zdrobňovací a pojmenovací). Pro jednoduchost se však v tomto textu nadále budeme řídit dělením pouze do tří skupin.⁸⁶

Tři skupiny můžeme vydělit také například podle toho, zda deminutivum představuje významovou modifikaci 1) kvantitativní, 2) kvalitativní, nebo 3) jde o případ lexikalizace.⁸⁷ Pojmenování se sice mírně liší, avšak princip dělení zůstává v podstatě stejný. Je ovšem nutné zmínit, že i tyto tři skupiny se mohou kombinovat: zdobnělina může mít zároveň funkci zdrobňovací i emotivizační nebo může být v některých kontextech lexikalizovaná, zatímco v jiných bude patřit do skupiny 1 nebo 2. O těchto případech bude řeč ještě později. Nejprve si zmíněné tři skupiny blíže popíšeme.

První skupinu tvoří deminutiva s **funkcí zdrobňovací**. Lze také říci, že tyto odvozeniny představují tzv. kvantitativní významovou modifikaci. Nově utvořené slovo s sebou nese význam ‚menší rozměr‘ a vyjadřuje, že označovaný předmět je menší, než je obvyklé. V této skupině můžeme odlišit podskupinu 1a), do které patří zdobněliny s významem ‚malý [základové slovo]‘ (např. *krabička* ve významu ‚malá krabice‘), a podskupinu 1b), kterou tvoří zdobněliny, u nichž se rozdíl mezi základovým a odvozeným slovem do určité míry setřel.⁸⁸ Deminutiva z kategorie 1b) už nenesou příznak menšího rozměru a mnohdy je lze použít jako synonyma jejich základových slov. Rozdíl se pak projevuje například ve stylovém zařazení, kdy základové slovo mívá knižní nebo archaický ráz, zatímco zdobnělina patří spíše do hovorové řeči. Do kategorie 1b) můžeme zařadit například slova *vajíčko* (< *vejce*) nebo *tričko* (< *triko*).⁸⁹

---

⁸⁵ Štícha a kol., 2018, str. 534

⁸⁶ O čtvrté zmíněné skupině lze najít více informací ve *Velké akademické gramatice spisovné češtiny* (Štícha a kol., 2018, str. 527n a 531-534).

⁸⁷ Panevová, Klímová, 2000, str. 298

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ Ve *Velké akademické gramatice spisovné češtiny* této podskupině odpovídá typ *knížka*, který je uveden jako jeden z typů lexikalizace deminutiv (oddíl 1.6.1, str. 530).

Do druhé skupiny patří deminutiva s **funkcí emotivizační**. Tato slova představují tzv. kvalitativní významovou modifikaci základu a „nesou jiný sémantický příznak“⁹⁰ než význam ‚menší rozměr‘. Zdrobněliny této skupiny vyjadřují nejčastěji (avšak ne výlučně) citový postoj mluvčího k označované skutečnosti. Opět je možné vymezit i další podskupiny:

Na základě čtyř druhů emotivizační funkce dělí Štícha tato deminutiva do skupin podle toho, zda vyjadřují 1) prostou citovost, 2) mazlivost, 3) ironizaci a/nebo 4) poetizaci.⁹¹ Panevová a Klímová naopak vymezují dvě podskupiny na základě toho, zda se zdrobnělý tvar používá 2a) v širším kontextu, nebo 2b) pouze v ustálených spojeních a jako součást frazémů.⁹² V tomto pojetí by pak bylo možné řadit všechny čtyři výše zmíněné emotivizační funkce do kategorie 2a), zatímco kategorie 2b) by byla pojednána jako případ lexikalizace.⁹³

Příkladem kategorie 2a) mohou být slova *maminka* nebo *pivečko*, která vyjadřují (pozitivní) citový postoj mluvčího k označované entitě nezávisle na kontextu nebo struktuře celého vyjádření. Naopak v případě 2b) zdrobnělina funguje jako neutrální výraz a ztrácí deminutivní nebo expresivní příznak, přesto ji není možné nahradit základovým slovem. Do této kategorie můžeme zařadit třeba zdrobnělinu *špička*, která je odvozená od základu *špice*. Ve spojení *dopravní špička* není možné užít jiný než zdrobnělý tvar, který tu ovšem ztrácí deminutivní význam. Vyjádření *dopravní špička* pak získává povahu neutrálního termínu.⁹⁴

Třetí skupinu tvoří deminutiva, která mají **funkci nociónálně pojmenovací**. Zdrobněliny z této skupiny se postupně lexikalizovaly a tím získaly zcela nový význam, který umožňuje pojmenovat dosud nepojmenovanou entitu. Zároveň obvykle ztratily deminutivní příznak typický pro jednu ze dvou předchozích skupin. Lexikalizované zdrobněliny můžeme opět dále dělit na podskupiny podle toho, zda je zdrobnělý tvar lexikalizovaný 3a) pouze částečně, nebo 3b) úplně, čímž tvoří zcela novou jednotku slovní zásoby.

Částečnou lexikalizací zde rozumíme případ, kdy lze zdrobnělý tvar použít jako pravé deminutivum i jako nové označení, které nemusí vyjadřovat menší rozměr nebo citový postoj mluvčího. Příkladem může být slovo *koníček*, které se dnes častěji používá ve významu ‚volnočasová aktivita‘, avšak za určitých podmínek stále může sloužit k označení malého nebo

⁹⁰ Panevová, Klímová, 2000, str. 298

⁹¹ Štícha a kol., 2018, str. 526

⁹² Panevová, Klímová, 2000, str. 298

⁹³ Ve *Velké akademické gramatice spisovné češtiny* této podskupině odpovídají typ *slovičko* a typ *lopatka* (oddíly 1.6.2 a 1.6.3, str. 531n.)

⁹⁴ Panevová, Klímová, 2000, str. 304

milovaného koně. Naopak slova patřící do kategorie 3b) už mají natolik specifikovaný význam, že nemohou nadále označovat totéž jako jejich základové slovo, jen s kvantitativní nebo kvalitativní významovou modifikací. Do kategorie 3b) zařadíme například slovo *stánek*, protože slouží k označení jiného objektu než formálně výchozí tvar *stan*.⁹⁵ Do této podskupiny spadají také všechny odborné termíny (nejčastěji zoologické nebo botanické), např. *hrobařík* (brouk), *ledňáček* (pták), *mochnička* (rostlina).⁹⁶

3. 1. Pseudodeminutiva

Zvláštní skupinou jsou tzv. **pseudodeminutiva**, která jsou v podstatě opakem výše popsané skupiny deminutiv s funkcí 3) nociónálně pojmenovací.⁹⁷ Důležitý je zde rozdíl mezi významem a formou. Lexikalizovaná deminutiva ze skupiny 3) se mezi zdobněliny řadí svou formou, avšak nikoli významem. Jsou sice utvořena zdobňovací příponou, nevyjadřují však menší rozměr ani citový postoj mluvčího. Pseudodeminutiva naopak často mají stylistický příznak zdobnělin, přestože z hlediska tvorby slov mezi deminutiva nepatří. Vznikla totiž jiným způsobem než připojením zdobňovací přípony k základovému slovu téhož slovního druhu a gramatického rodu. Jinak řečeno pseudodeminutiva jsou v zásadě deminutivní svým významem, avšak nikoli formou.⁹⁸

Pseudodeminutiva porušují výše zmíněné pravidlo právě tím, že jejich východiskem bývá jiný slovní druh, nejčastěji přídavné jméno nebo sloveso. Méně často při odvozování dochází ke změně gramatického rodu, příkladem ale může být dvojice *cukr* > *cukřenka*. Že jsou tyto tvary pocíťovány jako zdobnělé, je nejčastěji způsobeno homonymií derivačních přípon. Pseudodeminutiva se často tvoří stejnými příponami jako pravá deminutiva. O tom, do které z těchto dvou skupin bude odvozený tvar patřit, rozhoduje tedy slovnědruhovú příslušnost základového slova.

Rozdíl můžeme ukázat na následujícím příkladu: slovo *miláček* bylo vytvořeno z přídavného jména *milý* připojením přípony *-áček*, čímž vzniklo substantivum. Jde tedy o pseudodeminutivum. Naopak tvar *synáček*, který je vytvořený s pomocí téže přípony (*-áček*)

⁹⁵ Panevová, Klímová, 2000, str. 299

⁹⁶ Ve *Velké akademické gramatice spisovné češtiny* této podskupině odpovídají typ *banánek* a typ *sýček* (oddíly 1.6.4 a 1.6.5, str. 532n.)

⁹⁷ Této kategorii a jejím specifikům se podrobněji věnuje Jana Bílková ve svém článku „Pseudodeminutiva v češtině“ (2012).

⁹⁸ Štícha a kol., 2018, str. 541

je odvozen od substantiva mužského rodu *syn*, což splňuje podmínku pro vznik (pravých) deminutiv. Výraz *miláček* se navíc používá – stejně jako pravá deminutiva (skupina 2) – pro vyjádření citového postoje mluvčího k označované osobě. Obdobným způsobem byl sice vytvořen také tvar *nováček* (od základu *nový*), který už ovšem žádný citový příznak nenese.

Pseudodeminutiva⁹⁹ mohou vznikat také v důsledku tzv. paralelní derivace. To znamená, že ze základu jsou utvořena dvě nová slova, přičemž u jednoho se deminutivnost nepociťuje, zatímco u druhého ano. Vezmeme-li si například dvojici *zrcadlo* > *zrcátko*, představuje *zrcadlo* neutrální základ a *zrcátko* od něj odvozené pravé deminutivum. Ve srovnání s tímto vzorem by pak slovo *mávátka* bylo pocitováno jako deminutivní, protože by hypoteticky mohl existovat také tvar *mávadlo* ve funkci základového slova, přičemž oba tvary by byly odvozeny od slovesa *mávat* připojením přípony *-dlo* resp. *-tko*. *Mávadlo* se v češtině sice nevyskytuje, ale může být vytvořeno ad hoc – což dokládá i jeden případ použití tohoto tvaru v korpusu SYN v7. Podobně je pocitován rozdíl mezi odvozeninami z přídavných jmen, které mohou končit na *-ec* nebo *-ánek*: například ve vztahu ke slovu *rozcuchanec* bude tvar *rozcuchánek* také pocitován jako zdobnělý.¹⁰⁰

---

⁹⁹ Podrobnější informace o pseudodeminutivech lze najít ve *Velké akademické gramatice spisovné češtiny* (Štícha a kol., 2018, str. 541-545)

¹⁰⁰ Bílková, 2012, str. 6

4. Materiál a metoda

4. 1. Kritéria pro výběr zkoumaných deminutiv

Z popisu funkcí a dělení deminutiv vyplývá, že se jedná o velmi heterogenní skupinu slov. Různí badatelé navíc navrhuji různé způsoby kategorizace deminutiv a různá kritéria pro vymezení toho, co deminutivem je a co není. O tom, že je obtížné stanovit hranici mezi deminutivy a nedeminutivy, píše ve svém článku také Tomáš Káňa:

Hledání jednoznačných hranic mezi deminutivy a nedeminutivy se zdá být nejen v češtině celkem náročné: (...). Proto se domníváme, že je důležitější postihnout „jádro“ deminutiv, tedy vybrat jednoznačná deminutiva, vyloučit jednoznačná nedeminutiva a spokojit se také s tím, že existuje i přechodové pásmo mezi nimi („šedá zóna“).¹⁰¹

Při výběru slov pro korpusový průzkum jsem se tedy snažila vyloučit ta jednoznačná nedeminutiva a v oné šedé zóně vybrat případy, které v daném kontextu budou patřit mezi deminutiva, přestože v jiném kontextu by se řadila jinam. Zdrobněliny ke zkoumání jsem vybírala podle pravidel, která Tomáš Káňa uvádí dále v tomtéž článku jako charakteristické rysy pravých deminutiv:

Musí se jednat o slovo (tj. jednoslovný útvar) a toto slovo musí vzniknout modifikací základu, přičemž obě slova (základ i odvozenina) v současném jazyce existují a navíc patří do stejného slovního druhu a mají společný kmen. Poslední poznámkou, která je ve výčtu pravidel uvedena, je tvrzení, že „pravému deminutivu často odpovídá deminutivum nebo jeho běžný ekvivalent také v jiném jazyce.“¹⁰² Cílem této práce je ověřit toto tvrzení a zjistit, zda českým zdrobnělinám skutečně budou odpovídat zdrobnělé tvary i ve finštině.

S ohledem na to, že jsem se chtěla zabývat převáděním deminutiv z jednoho jazyka do druhého a možnostmi zachování zvláštního významu, které slovu dodává zdrobňovací přípona, jsem ze seznamu zkoumaných výrazů vyloučila ty, které patří do kategorie 3b) plně lexikalizovaných zdrobnělin (viz kapitola 3). V takovém případě totiž cílový jazyk (v tomto případě finština) pravděpodobně užije zcela jiný výraz odpovídající lexikalizovanému významu českého označení.

Zvláštní pozornost vyžadovaly i zdrobněliny z kategorie 2b), které se objevují jako součást ustálených spojení. Ty jsem sice v seznamu zkoumaných slov ponechala, avšak z korpusového materiálu jsem manuálně vytříbila věty, v nichž šlo o případ užití v rámci frazémů – u zdrobněliny *stolek* jsem tak například ponechala spojení *psací stolek* (protože

---

¹⁰¹ Káňa, 2012, str. 3

¹⁰² Ibid.

existuje i *psací stůl*), ale vyloučila jsem spojení *noční stolek* (které nelze nahradit výrazem *noční stůl*).

4. 2. Korpusový materiál

Pro účely této práce jsem využila aktuální verzi paralelního korpusu InterCorp.¹⁰³ Z korpusového materiálu jsem si vybrala jádro (Core) obsahující beletristické texty. Dále jsem si vytvořila subkorpus Beletrie cs-fi obsahující pouze originální české texty a jejich překlady do finštiny. Tento subkorpus má velikost 1 069 668 pozic¹⁰⁴ a obsahuje celkem 15 děl české literatury od 13 autorů.

Jedná se o poměrně heterogenní soubor textů: díla byla napsána v rozmezí let 1923-2010 a jejich překlady pořízeny v období 1962-2012. Je ovšem nutné podotknout, že téměř čtvrtinu textového materiálu (23 %) tvoří román *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*. Karel Čapek a Milan Kundera jsou v subkorpusu Beletrie cs-fi zastoupeni každý dvěma díly, ale ani při součtu jejich rozsahu nedosahují tak vysokého podílu jako samotný Jaroslav Hašek (Karel Čapek 10 %, Milan Kundera 16 %). Určitý nepoměr panuje i na straně překladatelů, kde má nejvyšší zastoupení Eero Balk (49 %). Na zbylé překladaře připadá podíl 18 % (Kirsti Siraste) nebo nižší.

Díla obsažená v subkorpusu Beletrie cs-fi jsou v abecedním pořadí podle příjmení autora vypsána ve dvou tabulkách v příloze 1, kde jsou uvedeny také další doplňující informace (rok vydání, překladatel, rozsah textu ad.) V Tabulce 1 níže uvádím pouze zkrácený seznam. Iniciály autora používám jako odkazy u jednotlivých příkladových vět, které jsem ze subkorpusu převzala. V případě Karla Čapka a Milana Kundery je zkratka rozšířena i o první písmeno názvu citované knihy.

Zároveň je nutné upozornit, že se jedná o poměrně omezený materiál, což může výsledky v určitých směrech zkreslovat. O této problematice bude řeč ještě v podkapitole 5. 4. v souvislosti se zdrobnělinou *zahrádka*.

---

¹⁰³ InterCorp v11, publikováno 19. 10. 2018, dostupné na www.korpus.cz

¹⁰⁴ Pojem ‚pozice‘ zahrnuje současně slova i všechna větná interpunkční znaménka.

Tabulka 1: Díla obsažená v subkorpusu *Beletrie cs-fi*

	Autor	Dílo	Podíl	Odkaz
1	Berková, Alexandra	Utrpení oddaného Všiváka	2 %	AB
2	Čapek, Karel	Válka s mloky	8 %	KČ:V
3	Čapek, Karel	Zahradníkův rok	2 %	KČ:Z
4	Fuks, Ladislav	Pan Theodor Mundstock	6 %	LF
5	Hašek, Jaroslav	Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války	23 %	JH
6	Hrabal, Bohumil	Příliš hlučná samota	3 %	BH
7	Kohout, Pavel	Nápady svaté Kláry	6 %	PK
8	Kriseová, Eda	Václav Havel	8 %	EK
9	Kulka, Tomáš	Umění a kýč	4 %	TK
10	Kundera, Milan	Valčík na rozloučenou	6 %	MK:V
11	Kundera, Milan	Žert	10 %	MK:Ž
12	Lustig, Arnošt	Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou	4 %	AL
13	Páral, Vladimír	Mladý muž a bílá velryba	6 %	VP
14	Rudiš, Jaroslav	Konec punku v Helsinkách	7 %	JR
15	Viewegh, Michal	Výchova dívek v Čechách	5 %	MV

4.3. Postup vyhledávání

V subkorpusu *Beletrie cs-fi* jsem nejprve s pomocí funkce lemma vyhledala všechny výrazy zakončené na jeden ze zdrobňovacích sufixů. Stačilo zadat jen základní sufixy pro každý rod, tedy *-ek/-ík* pro maskulina, *-ka* pro feminina a *-ko* pro neutra. I kdyby byla zdrobňelina utvořena složeným zdrobňovacím sufixem (*-eček/-iček*, *-ička*, *-ičko* ad.), má tento sufix stejné zakončení jako výše zmíněné základní přípony. Kromě toho mívají slova odvozená složeným sufixem nižší frekvenci, což dokazuje také fakt, že žádné z nich nespĺnilo podmínku minimálního počtu výskytů v subkorpusu *Beletrie cs-fi*, jak bude ještě zmíněno dále.

Zadané dotazy v CQL měly následující podobu: [lemma=".*ek"], resp. [lemma=".*ík"], [lemma=".*ka"] a [lemma=".*ko"]. Mezi výsledky se objevila i nesubstantivní slova (např. *všecek*), a proto jsem připojila ještě podmínku, že hledané slovo musí patřit mezi podstatná jména: [tag="N.*"]. Takto jsem získala seznam lemmat, který ovšem bylo nutné ještě ručně vytřídit. Proces třídění ilustruje Tabulka 2, která obsahuje 15 nejfrekventovanějších lemmat se zakončením na *-ek*, včetně důvodu vyřazení nedeminutivních nálezů. Tabulky pro ostatní hledané sufixy jsou uvedeny v příloze 2.

Vyřadila jsem zdobněliny vlastních jmen (např. *Vašek*) a výrazy, kde se přípona *-ek* (resp. *-ík*, *-ka* a *-ko*) objevila v jiné než zdobňovací funkci (např. *pořádek*, *důstojník*, *otázka*). Vyřadila jsem také slova, která jsou sice formálně utvořena jako deminutiva, ale v současném jazyce patří mezi již plně lexikalizované výrazy (např. *prášek* ve významu ‚částička‘ nebo ‚lék‘) a slova, ve kterých se hledaný řetězec hlásek vyskytuje zcela náhodně (*ruka*, *láska*). Stejně tak byly vyloučeny výrazy, které se řadí do kategorie pseudodeminutiv (např. *drahoušek*).

Tabulka 2: Patnáct nejfrekventovanějších lemmat zakončených na *-ek*

	Lemma	Výskytů	Důvod vyřazení
1	Vašek	166	vlastní jméno
2	pořádek	159	jiná funkce sufixu
3	kousek	133	
4	začátek	105	jiná funkce sufixu
5	prášek	97	lexikalizace
6	zbytek	92	jiná funkce sufixu
7	obrázek	90	
8	František	88	vlastní jméno
9	tatínek	85	
10	Zemánek	83	vlastní jméno
11	lístek	80	
12	stolek	80	
13	článek	79	jiná funkce sufixu
14	prostředek	73	jiná funkce sufixu
15	drahoušek	72	pseudodeminutivum

Ukázalo se, že i po vyřídění irelevantních nálezů, zůstává seznam zdobnělin příliš dlouhý. Například při hledání sufixu *-ek* korpus nabídl 390 lemmat s frekvencí nad tři výskyty – z toho více než 150 lemmat bylo možné považovat za deminutiva. Podobná situace nastala i u sufixu *-ka*, který měl v subkorpusu Beletrie cs-fi 759 lemmat s frekvencí nad tři výskyty – z čehož opět více než 150 lemmat tvořila deminutiva. S ohledem na rozsah práce jsem se rozhodla vybrat jen nejfrekventovanější výrazy, u nichž lze předpokládat, že výsledky budou prokazatelnější než u slov s nízkou frekvencí.

Hranici jsem nakonec stanovila na 50 výskytů ve vybraném subkorpusu Beletrie cs-fi. Pro maskulina tuto podmínku splňovala slova *kousek* (133 výskytů), *obrázek* (90), *tatínek* (85), *lístek* (80), *stolek* (80), *pokojík* (68), *doměk* (66), *dědeček* (65) a *chlapeček* (58). Z feminin měla požadovanou frekvenci slova *maminka* (159 výskytů), *babička* (150), *knížka* (143), *chvilka*

(115) a *zahrádka* (98). Žádná zdobnělina středního rodu neměla více než 50 výskytů, a proto nebyla do seznamu zařazena.

Vybraná slova jsem poté rozdělila do dvou skupin: výrazy označující něco neživého (nejčastěji předměty) a výrazy označující osoby. U názvů osob deminutivum vyjadřuje primárně citový postoj mluvčího vůči označované osobě (tj. kvalitativní význam), zatímco u názvů věcí lze předpokládat, že častěji půjde o vyjádření menšího rozměru (tj. kvantitativní význam).

Jak je z výčtu patrné, vybrané názvy osob tvoří dvojice (*maminka* + *tatínek*, *babička* + *dědeček*), zatímco poslední zdobnělina *chlapeček* zůstává osamocena. Z tohoto důvodu jsem k seznamu připojila ještě deminutivum *holčička*, abych třetí dvojici doplnila. Zdobnělina *holčička* má sice pouze 33 výskytů, což nesplňuje stanovenou minimální hranici (50), avšak počet výskytů je dostatečný k tomu, aby ze získaných výsledků bylo možné vyvodit závěry.

Nakonec jsem v subkorpusu Beletrie cs-fi postupně vyhledala vybraná deminutiva (viz Tabulka 3) a ručním tříděním jsem vytvořila seznam všech překladových ekvivalentů, které se v textech objevily. Tento seznam použitých překladatelských řešení s podrobným popisem tvoří základ následující kapitoly. Slova jsem řadila sestupně podle počtu výskytů, přičemž jsem nejprve zpracovala skupinu výrazů označujících neživé entity a následně skupinu výrazů označujících živé bytosti.

Tabulka 3: Výsledný seznam zkoumaných zdobnělin

Neživé entity		Názvy osob	
Lemma	Výskytů	Lemma	Výskytů
knížka	143	maminka	159
kousek	133	babička	150
chvilka	115	tatínek	85
zahrádka	98	dědeček	66
obrázek	90	chlapeček	58
lístek	80	holčička	33
stolek	80		
pokojík	68		
domek	66		

5. Korpusová analýza překladových ekvivalentů zkoumaných zdrobnělin

5. 1. knížka

Zdrobnělina *knížka* má ve vybraném subkorpusu celkem 143 výskytů, což odpovídá hodnotě ipm¹⁰⁵ 133,69. Pro srovnání v českém synchronním korpusu SYN 2015 (o velikosti 120 748 715 pozic) má slovo *knížka* hodnotu ipm 56,51. To sice ukazuje, že se tato zdrobnělina v subkorpusu Beletrie cs-fi objevuje významně častěji, než je obvyklé, ale stále se jedná o jednu z nejméně frekventovaných zdrobnělin vůbec.¹⁰⁶

Získaný materiál bylo nutné ještě manuálně vytrždit, protože výraz *knížka* se často vyskytuje jako součást ustálených spojení, kde se význam zdrobněliny neutralizuje (naopak základové slovo *kniha* by v tomto kontextu znělo nepatřičně nebo by mělo silný stylistický příznak). Tato ustálená spojení jsou navíc do finštiny poměrně důsledně překládána složenými slovy. První část složeniny odpovídá českému přívlastku a druhou část tvoří základové slovo *kirja* (kniha): např. *spořitelní knížka* je finsky *säästökirja* (*säästö* = spoření).

V některých případech bylo sice slovo *kirja* ve složeninách nahrazeno výrazem *vihko* (sešit), jinak se však jednalo o stejný princip, jaký byl popsán výše, a také tyto výrazy byly z materiálu vyřazeny (např. *šeková knížka* jako *shekkivihko*).

Objevily se také případy, kdy bylo spojení obsahující slovo *knížka* do finštiny převedeno zcela jiným slovem nebo jinou větnou konstrukcí. Spojení *modlitební knížka* bylo nejčastěji přeloženo jako *pyhäinkuvat* (dosl. obrázky svatých), místo *policejní knížka* překladatel ve finštině použil pouze slovo *paperit* (papíry). České vyjádření *mít modrou knížku* lze považovat za idiom, který bylo nutné do finštiny převést zcela jiným (a explicitnějším) způsobem, jak dokládá věta (1):

- (1) (...) kteří ušli vojnám v auzech, anebo měli modré knížky. (EK)
(...) jotka olivat laistaneet armeijat sotilassoittokunnissa taikka sitten ne oli vapautettu. (dosl. ... anebo **byli osvobozeni**.)

Ručním tříděním bylo z materiálu 143 vět vyřazeno celkem 12 položek. Ve zbylých 131 případech se ukázalo, že nejčastějším způsobem převádění české zdrobněliny *knížka* do finštiny je využití nezdrobnělého výrazu *kirja* (kniha). Toto řešení se objevilo ve 117 větách.

¹⁰⁵ Z angl. *instances per million*, tj. počet výskytů na milion pozic. Hodnota ipm slouží k porovnávání frekvence slova v různě velkých korpusech.

¹⁰⁶ Ve frekvenčním seznamu deminutiv utvořených sufixem *-ka* je *knížka* na šestém místě. (Štícha a kol., 2018, str. 567)

Od slova *kirja* je teoreticky možné utvořit zdobnělinu využitím nejběžnějšího finského zdobňovacího sufixu *-nen*, čímž vznikne tvar *kirjanen*. Díky tomu bylo možné do finštiny převést mimo jiné kontrast mezi základovým slovem (*kniha*) a deminutivem (*knižka*), který vytvořil český autor ve větě (2). Tvar *kirjanen* se jako překladový ekvivalent české zdobněliny *knižka* v materiálu zkoumaného subkorpusu objevil celkem 5x.

- (2) (...) ve formě nalezených, omylem do sběru hozených knih a knížek, (...). (BH)
(...) löydettyjen, vahingossa keräyksen heitettyjen kirjojen ja kirjasten muodossa (...).

Dvakrát byl do finštiny převeden alespoň kvantitativní význam zdobněliny a základové slovo *kirja* bylo doplněno adjektivem ve významu ‚malý‘. V obou případech šlo o přídavné jméno *pieni*, ačkoli jednou bylo připojeno ke slovu *kirja* a jednou ke slovu *teos* (dílo), které bylo použito jako synonymum.

V subkorpusu Beletrie cs-fi se objevila také další slova, která posloužila jako významově blízké ekvivalenty pro nahrazení slova *kirja* (popř. *kirjanen*). Po jednom výskytu měly výrazy *vihko* (sešit), *nide* (svazek) a *lehtinen* (v příkladové větě 3). Poslední jmenovaný výraz je ve skutečnosti také deminutivum, tentokrát vytvořené od základového slova *lehti* (list).

- (3) (...) který sbíral všechny knížky a knihy a časopisy o letectví, (...). (BH)
(...) joka keräsi kirjoja, lehtisiä ja aikakauslehtiä lentämisesta, (...).

Ve čtyřech případech přímý překlad slova *knižka* chyběl. Dvakrát bylo nahrazeno ukazovacím zájmenem a jednou bylo spojení *knižka povídek* přeloženo pouze jako *kertomukset* (povídky). V jednom případě překladatel mírně pozměnil větnou strukturu a vyjádření *jít pro knížky* nahradil spojením *jít do knihovny* (*käyvä kirjastossa*), jak ukazuje věta (4):

- (4) „Že sis byl dneska zas pro knížky v městský půjčovně, vid!“ (VP)
- Kävit tänään varmaan taas kirjastossa?

Různé možnosti překladu české zdobněliny *knižka* jsou rozřazeny do kategorií a shrnuty v Tabulce 4. Ukazuje se, že použití neutrálního výrazu *kirja* má jednoznačnou převahu nad všemi ostatními postupy (89 %), zatímco deminutivum *kirjanen* mělo ve zkoumaném materiálu pouze 4% zastoupení.

Od slova *knižka* je možné utvořit ještě zdobnělinu druhého stupně *knížečka*, která má v korpusu SYN 2015 celkem 149 výskytů (ipm 1,23). V subkorpusu Beletrie cs-fi se však *knížečka* objevila pouze jednou a do finštiny byla přeložena neutrálním výrazem *kirja*.

Tabulka 4: Překladačská řešení pro zdobnělinu knížka.

Způsob překladu:	Počet výskytů	Podíl
neutrální výraz (<i>kirja</i>)	117	89 %
deminutivum (<i>kirjanen</i>)	5	4 %
nepřeloženo	4	3 %
významově blízký ekvivalent (<i>vihko</i> ad.)	3	2,5 %
doplnění adjektivem (<i>pieni</i>)	2	1,5 %
Celkem	131	100 %

5. 2. kousek

Zdobnělé slovo *kousek* patří mezi výrazy částečně lexikalizované. Může být použito ve významu pravého deminutiva (tj. ‚menší kus‘), ale běžně se používá i jako součást příslovečného určení místa (např. *kousek dál*, *kousek od nás*) nebo ve významu ‚čin, skutek‘, kdy se však může jednat spíše o součást frazému (např. *mistrovský kousek*, *husarský kousek*). V případě příslovečného určení by se sice dalo uvažovat, že vzdálenost je kratší než obvykle, ve finštině však byly všechny výskyty slova *kousek* v tomto významu důsledně překládány (neutrálním) příslovcem, a byly proto vyloučeny jako irelevantní.

Slovo *kousek* mělo v subkorpusu Beletrie cs-fi 133 výskytů, což odpovídá hodnotě ipm 124,34. Pro srovnání v korpusu SYN 2015 má toto deminutivum hodnotu ipm 118,56, což ukazuje, že četnost užití ve vybraném subkorpusu se blíží četnosti užití i ve větším korpusu a neomezuje se pouze na beletristické texty (korpus SYN obsahuje navíc texty odborné a publicistické). Při ručním třídění byly vyloučeny čtyři případy, kdy měl výraz *kousek* význam ‚čin, skutek‘, a dalších 39 vět, kde byl *kousek* součástí příslovečného určení místa. Zbýlých 90 výskytů představovalo deminutivum.

České slovo *kousek* mělo ze všech zkoumaných deminutiv jednoznačně nejširší škálu různých překladačských řešení. Na překlad mělo velký vliv především to, stojí-li slovo *kousek* samostatně, nebo jako kvantifikátor určující množství něčeho jiného. V druhém případě totiž finský překladač slovo *kousek* mnohdy nahradil právě řídicím slovem, jehož množství bylo určováno. Jako příklad může posloužit věta (5) a její překlad. V uvedeném příkladu je české spojení *kousek papíru* do finštiny převedeno pouze slovem *paperi*.

(5) *Napište si na kousek papíru: (...)* (JH)

Kirjoittakaa paperille: (...) (dosl. Napište si na **papír**.)

Případů, kdy překladatel výraz *kousek* vynechal, bylo celkem 16. Někdy byla větná stavba v překladu výrazněji pozměněna a spojení *kousek něčeho* bylo nahrazeno třeba slovesem jako ve větě (6).

(6) *Stačí, když si člověk v kapse ulamuje kousky. [chleba] (LF)*

*Leipä pitäisi murentaa taskuun. (dosl. Chléb by se měl v kapse **nadrobit**.)*

Nejběžnějším finským ekvivalentem slova *kus* byl výraz *pala*. Neodvozené slovo *pala* mělo mezi překladatelskými řešeními nejvyšší frekvenci výskytů: objevilo se celkem ve 32 větách, z toho 17x samostatně a 15x jako část složeného slova (přičemž první část složeniny tvořil výraz, jehož množství bylo určováno). Finština kompozita tvoří častěji a snadněji než čeština, čehož překladatelé často využívají: například spojení *kousek chleba* tak může být přeloženo kompozitem *leipäpala* (*leipä* = chléb, *pala* = kus).

Od základu *pala* lze připojením zdrobňovací přípony *-nen* utvořit i deminutivum *palanen*. Tento očekávaný překlad s pomocí zdrobnělého výrazu se však objevil pouze v devíti větách, z toho 6x samostatně a 3x jako součást složeniny podobně jako v případě základu *pala*.

Aby byl zachován kvantitativní význam zdrobněliny, bylo ke slovu *pala* někdy připojováno přídavné jméno *pieni* (malý). Doplnění přídavného jména je doloženo v pěti případech. Dvakrát se objevilo spojení *pieni pala* a jednou spojení *pieni osa* (slovo *osa* ve významu ‚část‘ je zde zřejmě použito jako významově blízký ekvivalent k výrazu *pala*). Ve dvou větách bylo slovo *pala* nahrazeno výrazem, jehož množství bylo určováno, jak ukazuje příklad (7):

(7) *Já si myslím, že v každém z nás kousek Hitlera spí. (JR)*

*Minusta tuntuu, että meissä jokaisessa uinuu pieni Hitler. (dosl. Zdá se mi, že v každém z nás dříme **malý Hitler**.)*

Deminutivum *kousek* bylo ve spojení *kousek něčeho* několikrát nahrazeno příslovcem označujícím menší míru. V překladech se vyskytla příslovce, která významem odpovídají českému *trochu* nebo *málo*. Po dvou výskytech měla příslovce *hieman* a *hiukan*, jednou se vyskytlo příslovce *vähän*.

V některých případech finský překladatel volil jako ekvivalent českého deminutiva *kousek* další slova, která lze považovat za méně či více vzdálená synonyma slova *pala* (kus), popř. jeho deminutivní formy *palanen* (kousek). Nejvíce výskytů (celkem tři) měl výraz *kappale*, který lze do češtiny přeložit taktéž jako *kus*. Rozdíl mezi výrazy *pala* a *kappale* spočívá především v tom, že *kappale* obvykle označuje něco počítatelného, zatímco výraz *pala* lze použít i ve spojení s látkovými slovy. V překladech se však výraz *kappale* objevoval i

ve spojení s abstraktními výrazy, jako ve větě (8), kde zřejmě šlo o jeden z prostředků stylizace textu.

- (8) *Otevřou se dveře a dovnitř vlétne kousek zimy.* (JR)
Ovi aukeaa ja sisään lennähtää kappale talvea.

Dalšími významově blízkými výrazy, které se v korpusu objevily, jsou například *kaistale* (proužek, ústřížek), *katkelma* (úloemek, úryvek), *kipale* (jako varianta výrazu *kappale*), *kokkare* (hrouda, hrudka), *riekale* (hadr, cár), *siivu* (plátek, krajíc), *tikku* (klacek, tříška) nebo *viipale* (synonymum slova *siivu*). Všechny tyto výrazy měly vždy jen po jednom výskytu. Jedinou výjimkou je slovo *pätkä* (kousek, útržek), které se objevilo celkem třikrát: dvakrát samostatně a jednou jako součást složeniny. Také ostatní výše jmenované výrazy mohly být použity samostatně, nebo jako součást kompozita.

Výběr konkrétního výrazu přirozeně ovlivnilo, k jakému řídicímu slovu se pojil. Na rozdíl od poměrně univerzálního slova *pala* (kus) nebo *palanen* (kousek), představují výše zmíněné výrazy doklady specifikace významu. Například výraz *pätkä* se obvykle pojí s něčím podlouhlým, typické je tedy užití jako ve větě (9): české spojení *kousek provazu* je převedeno do finštiny kompozitem *köydenpätkä*, kde *köyden-* představuje genitivní tvar slova *köysi* (lano, provaz). Výraz *kaistale* se naopak pojí s něčím širokým a jeho použití ve větě (10) by v češtině mohlo odpovídat spojení *pruh pobřeží*. Výraz *riekale* se zase obvykle užívá se slovy označujícími látky nebo oděvy, jako ve větě (11), zatímco výraz *katkelma* lze mimo jiné použít o nějakém textu nebo proslovu, jak dokládá věta (12). V poslední zmíněné větě však byl smazán protiklad mezi českou dvojicí *kus > kousek* a odpovídající ekvivalent se ve finském překladu vyskytuje pouze jednou.

- (9) *Tu si všiml, že se tam válí i kousek starého provazu.* (LF)
Silloin hän huomasi että niiden seassa oli myös vanha köydenpätkä.
- (10) *„A není tu někde kousek břehu,“ ptal se kapitán, (...).* (KČ:V)
„Mutta eikö täälläpäin ole sellaista rantakaistaletta, (...)?“ kysyi kapteeni.
- (11) *Hned mu dal uříznou kousek šosu od kabátu, (...)* (JH)
Kapteeni repäisyytti heti riekaleen hänen takkinsa helmasta, (...)
- (12) *(...) našlo se **kus** živého jazyka, **kousek** úřední a hovorové řeči... (LF)*
(...) on löydetty katkelma elävää kieltä, virasto- ja puhekieltä...

Výše popsané překladatelské postupy jsem se pokusila roztřídit do několika kategorií, aby bylo možné porovnat, jaké metody překladatelé používají nejčastěji. Z údajů v Tabulce 5 vyplývá, že neutrální výraz měl tentokrát výrazně nižší podíl (37 %) než u zdrobněliny *knížka*

(89 %). Podíl deminutiv sice tvořil 10 %, ale častěji překladatelé volili použití jiného, významově blízkého výrazu, který se objevil ve 24 % případů.

Tabulka 5: Překladatelská řešení pro zdrobnělinu kousek.

Způsob překladu:	Počet výskytů	Podíl
neutrální výraz (<i>pala</i>)	33	37 %
významově blízký ekvivalent (<i>pätkä</i> ad.)	22	24 %
nepřeloženo	16	18 %
deminutivum (<i>palanen</i>)	9	10 %
adverbium (<i>hieman</i> ad.)	5	5,5 %
doplnění adjektivem (<i>pieni</i> ad.)	5	5,5 %
Celkem	90	100 %

Od slova *kousek* je možné tvořit také zdrobněliny druhého stupně. Existuje hned několik možností: *kousíček*, *kousínek*, *kouštíček* ad. V subkorpusu Beletrie cs-fi se objevuje pouze tvar *kousíček*, který má tři výskyty. Pro srovnání v korpusu SYN 2015 má slovo *kousíček* 563 výskytů. V tomto korpusu jsou doloženy také tvary *kousínek* (15 výskytů), *kouseček* a *kousílinek* (po jednom dokladu).

Výraz *kousíček* měl tedy ve zkoumaném subkorpusu pouze tři výskyty. V jednom případě navíc šlo o užití v lokálním významu („jít ještě o kousíček blíž“), zatímco zbylé dva případy představovaly pravá deminutiva, jak jsem je vymezila v začátku této podkapitoly. Každá věta však nabízela jiné překladatelské řešení: Jednou byl *kousíček* převeden spojením *pikku pala* (*pikku* = malý, maličký), adjektivum však tentokrát mělo oporu i v českém originálu, kde je deminutivum zdůrazněno přívlastkem *malý* (věta 13). Jednou překladatel změnil větnou konstrukci a finskému čtenáři podal celou situaci explicitněji než český autor (věta 14).

(13) (...) v každém vojenském kotlíku ve své porci polévky našel jednotlivce dva malé kousíčky masa, (...). (JH)
 (...) joka mies löysi pakistaan keitosta kaksi pikku palaa lihaa, (...).

(14) „Fasovali, páni oficiři,“ řekl trudnomyslně, „játrové konzervy a uherský salám. Takhle kousíček.“ Díval se přitom tak toužebně na ty dva vaky svého nadporučíka (...). (JH)
 - Herrat upseerit ne on muonissaan, hän sanoi haikeasti, - on maksapasteijaa ja unkarilaista salamia. Saisipa edes maistaa. (dosl. Dostal bych aspoň **ochutnat**.) Samalla hän katsoi niin haaveellisesti ylikuuluttantinsa kahta laukkua (...).

Zdrobnělina *kousíček* měla v subkorpusu příliš málo výskytů na to, aby bylo možné srovnat, zda se v překladech odlišuje od tvaru *kousek*. Na základě dvou výše zmíněných vět se však zdá, že nikoli: v jedné větě má adjektivum *malý* oporu i v českém originálu a ve druhém případě se překladatel přímému užití ekvivalentu slova *kousíček* zcela vyhnul.

5. 3. chvílka

Zdrobnělé slovo *chvilka* má v subkorpusu Beletrie cs-fi celkem 115 výskytů. To odpovídá hodnotě ipm 107,51, která je o něco vyšší než v korpusu SYN 2015, kde má stejná zdrodnělina hodnotu 68,32. Ve frekvenčním seznamu deminutiv utvořených sufixem *-ka* je *chvilka* na pátém místě a v korpusu SYN 2015 má dokonce více výskytů než již zmiňovaná *knižka*.¹⁰⁷

Výraz *chvilka* není lexikalizovaný a vždy vyjadřuje kratší časový úsek než základové slovo *chvíle*. Nejběžnějším finským ekvivalentem bývá slovo *hetki*, ze kterého je možné vytvořit deminutivum připojením zdrodnějící přípony *-nen*. Tvar *hetkinen* je jedním z nejběžnějších finských deminutiv a jeho užití není omezeno tolik jako v jiných případech, jak záhy uvidíme. Zároveň jde však o příklad formálního deminutiva, které se častým užíváním do značné míry neutralizovalo a začalo fungovat jako synonymum svého základového slova (*hetki*).

Nejčastějším překladem slova *chvilka* byl výše zmíněný finský nezdrobnělý ekvivalent *hetki*, který se v překladech vyskytl celkem 79x. Zdrobnělina *hetkinen* se v žebříčku četnosti umístila hned na druhé pozici s 15 výskyty.

Různá spojení obsahující slovo *chvilka* byla do finštiny překládána také pomocí časových příslovcí. Například předložkové spojení *za chvílku* bylo ve třech případech přeloženo výrazem *kohta* a jednou výrazem *pian*, které se používají ve významu ‚zkrátka, brzy, hned‘. Třikrát bylo spojení *před chvílkou* přeloženo finským *juuri*, jako v příkladové větě (15). Slovo *juuri* mohlo být pro zdůraznění doplněno ještě výrazem *äskän*, v zásadě se však opakoval tentýž význam (‚zrovna, právě‘) vyjádřený dvěma synonymy. Spojení *do téhle chvílky* bylo přeloženo s využitím finské temporální postpozice *saakka*, která znamená ‚až do‘: spojení *tähän saakka* jako ve větě (16) nese význam ‚až dosud‘. Ve dvou případech bylo české deminutivum *chvilka* přeloženo spojením *vähän aikaa* (*vähän* = trochu, *aika* = čas). V případě věty (17) překladatel pozměnil větnou strukturu a spojení *nepřestane ani na chvílku* převedl slovy *koko ajan* ve významu ‚neustále, pořád‘. Nakonec český výraz *chvilka* byl převeden finským příslovcem *välillä* ve významu ‚tu a tam, chvílemi‘ (věta 18).

- (15) (...) *do předsíně vběhl pán v nejlepších letech s ubrouskem kolem krku, mávaje před chvílkou odevzdaným dopisem.* (JH)
(...) *eteiseen säntäsi parhaassa iässään oleva herra, jolla oli ruokaliina kaulassa ja joka heilutti juuri tuotua kirjettä.*

---

¹⁰⁷ Štícha a kol, 2018, str. 567

- (16) (...) všechno, co si do téhle chvíly myslel, (...). (AL)
 (...) kaikkea, mihin hän oli tähän saakka uskonut.
- (17) (...) a přča přitom nepřestane ani na chvílku – (...). (VP)
 (...) ja pidettiin koko ajan hauskaa. (dosl. ... a **neustále/pořád** jsme se bavili.)
- (18) Chvilka je to příjemnej pocit, že si můžu dělat co chci (...).
Välillä tuntuu mukavalta kun voi tehdä mitä haluaa, (...).

Překladaelé také využívali dalších synonym slova *hetki*. Objevily se například výrazy *tuokio*, *tovi* a *kotva* (ve významu ‚okamžik, chvíle‘). *Tuokio* a *tovi* měly po dvou výskytech, slovo *kotva* se objevilo pouze jednou.

Ve dvou větách překladael pozměnil větnou strukturu a časový údaj převedl pomocí slovesa. Ve větě (19) je spojení vyjadřující opakování činnosti *každou chvílku* přeloženo slovesem *lakata* (přestat) ve tvaru participia, které vyjadřuje zápor: *lakkaamatta* tedy znamená ‚bez přestání‘. Ve větě (20) je stavba věty také mírně pozměněna, ovšem při zachování významu: vyjádření *strávit příjemné chvílky* je tu přeloženo spojením *nauttia olostaan* (užít si pobyt). Ve větě (21) je spojení vyjadřující, že něco trvalo *o chvílku dýl* přeloženo slovesem *venähtää* ve významu ‚protáhnout se‘.

- (19) Ten tě každou chvílku volá k sobě a ptá se na věci, do kterých ti nic není. (JH)
 Kutsuu lakkaamatta ja kyselee asioita, jotka eivät kuulu minulle ollenkaan.
- (20) Doufám, že vám ten dozor na mou zahrádku nezabere mnoho času a že na ní strávíte příjemné chvílky. (KČ:Z)
 Toivottavasti puutarhani valvominen ei vie teiltä paljon aikaa vaan nauttitte olostanne.
- (21) (...) máš kruhy pod očima, protože si pařila o chvílku dýl, (...). (JR)
 (...) renkaat silmien alla, koska bailaaminen vähän venähti, (...).

Různé postupy při překladu zdrobněliny *chvilka* shrnuje Tabulka 6, která zároveň uvádí četnost jejich užití. Ve srovnání s předchozími případy je patrné, že se zvýšilo procento využití deminutivního tvaru (13 %), avšak neodvozený tvar i nadále zůstává jednoznačně nejčastějším řešením (69 % případů).

Tabulka 6: Překladaelská řešení pro zdrobnělinu *chvilka*.

Způsob překladu:	Počet výskytů	Podíl
neutrální výraz (<i>hetki</i>)	79	69 %
deminutivum (<i>hetkinen</i>)	15	13 %
adverbium	13	11 %
synonymum (<i>tuokio</i> ad.)	5	4 %
nepřeloženo (sloveso)	3	3 %
Celkem	115	100 %

Od deminutiva *chvilka* lze vytvořit také zdobnělinu druhého stupně, přičemž i v tomto případě existuje hned několik možností. V korpusu SYN 2015 jsou doloženy tvary *chvilička* (856 výskytů), *chvilinka* (147), *chvilenka* (16) a *chvilečka* (4). Ve zkoumaném subkorpusu se však objevil pouze tvar *chvilenka*, který byl přeložen jako *hetki*. Tento jediný výskyt bohužel neumožňuje posoudit, zda se liší překladatelský postup při převádění zdobněliny prvního nebo druhého stupně.

5. 4. zahrádka

Zdobnělina *zahrádka* má v subkorpusu Beletrie cs-fi celkem 99 výskytů a hodnotu ipm 92,55. V korpusu SYN 2015 má však tato zdobnělina hodnotu ipm pouze 17,64. Je tedy zřejmé, že *zahrádka* ve srovnání s jinými zdobnělinami nepatří mezi ty nejobvyklejší a nejfrekventovanější. Ve frekvenčním seznamu deminutiv odvozených příponou *-ka* je *zahrádka* až na třináctém místě.¹⁰⁸

Toto zkrácení počtu výskytů je způsobeno specifícností materiálu obsaženého ve zkoumaném subkorpusu. Mezi českými originály, jejichž finské překlady jsem zkoumala, se totiž nachází i Čapkovo dílo *Zahradníkův rok*, kde je zdobnělina *zahrádka* jedním z klíčových a nejvíce opakovaných výrazů. Z výše zmíněných 99 výskytů slova *zahrádka* v celém subkorpusu připadá 77 výskytů (tj. více než tři čtvrtinový podíl) pouze na toto poměrně krátké dílo.

U zdobněliny *zahrádka* bylo dále nutné rozlišit i možný lexikalizovaný význam. *Zahrádka* může znamenat ‚malá zahrada‘, ale v hovorové řeči také ‚zahrádka na střeše auta‘ (tj. malá ohrada určená pro přepravu zavazadel). Jako zastaralé je hodnoceno spojení *dětská zahrádka* ve smyslu ‚dětská opatrovna‘. Jmenovaných 99 výskytů slova *zahrádka* bylo tedy nutné ručně protřídit, ale ukázalo se, že v korpusu je toto slovo použito pouze ve významu zdobněliny k základovému slovu *zahrada*.

Zahrada se finsky řekne *puutarha* a toto nezdobnělé slovo bylo jednoznačně převládajícím řešením i v případě překladu deminutiva *zahrádka*. Ze zmíněných 99 výskytů byla zdobnělina *zahrádka* přeložena jako *puutarha* v 86 případech.

---

¹⁰⁸ Štícha a kol., 2018, str. 567

Přímý překlad zdobněliny v pěti větách úplně chyběl. Z kontextu bylo v těchto případech zřejmé, o jaké místo se jedná, a tak bylo možné slovo *puutarha* nahradit pouze ukazovacím zájmenem *se* (to) jako ve větě (22), nebo jej zcela vypustit jako ve větě (23). Ve finském překladu věty (23) je kontext ozřejměn slovem *puutarhuri* (zahradník), místo kterého je naopak v českém originále pouze osobní zájmeno.

(22) *V tom směru je zahrádka podobna lidskému světu a všemu lidskému podnikání.* (KČ:Z)

Siinä mielessä se muistuttaa ihmisten maailmaa ja kaikkia ihmisten tekemisiä.

(23) *A zatím, aniž měl o tom tušení nebo aniž se o to nějak přičinil, mu vyrazily na zahrádce krokusy a sněženky.* (KČ:Z)

Ja sillä välin ovat puutarhurin aavistamatta ja ilman hänen apuaan nousseet krookukset ja lumikellot. (dosl. A zatím aniž by měl zahradník tušení a bez jeho pomoci vyrazily krokusy a sněženky.)

Ve třech případech je výraz *puutarha*, který je ve skutečnosti kompozitem slov *puu* (strom) a *tarha* (ohrada), nahrazen pouze řídicím členem složeniny. Zdobnělina *zahrádka* je tedy v těchto případech, například ve větě (24), přeložena pouze jako *tarha*, protože z kontextu je jasné, že se vlastně jedná o *puutarha*. V dalších třech větách je slovo *zahrádka* do finštiny převedeno jiným nahrazujícím významově blízkým výrazem: použito je tu slovo *piha*, které znamená ‚dvůr, dvorek‘.

(24) *Bruče tajeným uspokojením nalézá zahradník v říjnu na své zahrádce holá místa.* (KČ:Z)

Salaista tyytyväisyyttä mumisten puutarhuri löytää lokakuussa tarhastaan tyhjiä paikkoja.

Nakonec ve dvou větách byla zdobnělina *zahrádka* převedena do finštiny připojením přídavného jména *pieni* (malý), čímž se zachoval alespoň kvantitativní příznak překládaného deminutiva jako ve větě (25):

(25) *Každý hrob byla zvláštní samostatná zahrádka, (...).* (MK:Ž)

Jokainen hautakumpu oli aivan erillinen pieni puutarha, (...).

Tabulka 7 ukazuje řešení, která překladatelé využili při převádění české zdobněliny *zahrádka* do finštiny. Neutrální výraz *puutarha* měl jednoznačnou převahu (87 %). Deminutivní tvar se neobjevil ani jednou a doplnění adjektivem ve významu ‚malý‘ mělo velmi nízký počet dokladů (2 %).

V korpusu jsem také hledala možný tvar druhého stupně deminutiva. Korpus SYN 2015 nabízí zdobnělinu *zahrádečka*, která má 11 výskytů. V subkorpusu Beletrie cs-fi se však jiný deminutivní tvar než *zahrádka* neobjevil.

Tabulka 7: Překladatelská řešení pro zdrobnělinu zahrádka.

Způsob překladu:	Počet výskytů	Podíl
neutrální výraz (<i>puutarha</i>)	86	87 %
významově blízký ekvivalent (<i>piha</i> ad.)	6	6 %
nepřeloženo	5	5 %
doplnění adjektivem (<i>pieni</i>)	2	2 %
Celkem	99	100 %

5. 5. obrázek

Zdrobnělina *obrázek* patří podobně jako *stránka* k částečně lexikalizovaným výrazům. Zatímco slovo v základním tvaru obvykle označuje díla výtvarného umění, která se věší na zeď, zdrobnělina *obrázek* se častěji vztahuje k výtvarným zobrazením například v knihách. Kromě toho se slovo *obrázek* používá v abstraktním významu (*udělat si obrázek o situaci*) nebo jako součást ustálených vyjádření (*hezká jako obrázek*).¹⁰⁹

Zdrobnělina *obrázek* měla v subkorpusu Beletrie cs-fi celkem 90 výskytů, což představuje hodnotu ipm 84,14. V korpusu SYN 2015 má tato zdrobnělina hodnotu ipm o něco vyšší, konkrétně 98,76, což může být vysvětleno tím, že tento korpus obsahuje i publicistické a odborné texty, kde bývá výraz *obrázek* častěji používán pro vyobrazení v knize nebo ve výše zmíněném abstraktním smyslu.

Slovo *obraz* lze do finštiny přeložit výrazy *kuva*, *taulu* nebo *maalaus*. Výraz *maalaus* je odvozen od slovesa *maalata* (malovat) a jeho nejbližším českým ekvivalentem je *malba*. Výraz *taulu* pak obvykle označuje něco plochého, co visí na stěně nebo se na to dá psát – může mít i význam ‚plakát‘ nebo ‚tabule‘. Poslední z trojice finských výrazů má zřejmě nejširší význam, který se do velké míry překrývá s významem zdrobněliny *obrázek*. Stejně jako *obrázek* může *kuva* označovat například ilustraci v knize, může mít i abstraktní význam a také se objevuje v přirovnáních: českému *hezká jako obrázek* odpovídá finské *kaunis kuin kuva*.

Toto rozlišení se také potvrdilo při hledání ve vybraném subkorpusu. Deminutivum *obrázek* se vyskytlo celkem 90x a v 76 případech bylo přeloženo finským slovem *kuva*. Nejčastěji se jednalo o obrázky v knihách, případně o malované dekorativní či upomínkové předměty. Objevily se ale i případy, kdy bylo slovo *kuva* užito pro označení obrazu na stěně jako v příkladové větě (26). V této větě navíc český autor použil základní i odvozený tvar

¹⁰⁹ SSJČ uvádí použití: „je hezká jako o[braz]. (část. obrázek)“

(*obraz* > *obrázek*), aby vytvořil určitý kontrast mezi neutrálním a zdrobněným výrazem. Ve finském překladu je však tento rozdíl setřen a oba tvary jsou převedeny jen slovem *kuva* v množném čísle:

(26) (...), *na ostatních zdech visí obrazy a obrázky v červených i zlacených rámech, (...).* (LF)
(...), *muilla seinillä oli kuvia punaisissa ja kullatuissa kehyksissä, (...).*

V překladech se objevily i zbylé dva již zmíněné finské ekvivalenty: *maalaus* a *taulu*. Oba měly po dvou výskytech. Stejný počet výskytů zaznamenal také výraz *valokuva* (fotografie), který posloužil jako překlad tam, kde byla řeč o obrázcích v časopise.

V šesti větách slovo *obrázek* nebylo přeloženo přímo. Mohlo být nahrazeno například jménem autora jako ve větě (27). Ve větě (28) bylo slovo *obrázek* vynecháno, z kontextu předchozí věty však víme, že se jedná o popis vyobrazení na jednom plakátu. Spojení *sešit s obrázky letadel* bylo do finštiny převedeno kompozitem *lentokonevihko* (*lentokone* = letadlo, *vihko* = sešit). Jednou byl *obrázek* přeložen jako *pala* (kus) – z kontextu vyplynulo, že se jedná o *obrázek* (tj. kousek, dílek) do nějaké skládky. V jedné větě, kde bylo slovo *obrázek* použito v názvu americké knihy, finský překladatel ponechal název v původním znění, a tak se mezi překladovými ekvivalenty objevilo i anglické slovo *picture*.

(27) (...), *si nyní věší na stěny obrázky Giotta, Tiziana, Moneta, Kokoschky, Picassa a podobné marginálie.* (TK)

(...), *ripustavat nyt seinälle Giottoa, Tiziana, Monetia, Kokoschkaa, Picassoa ja muita vastaavia lieveilmiöitä.*

(28) (... *jako právě těmi **plakáty**, na které civěl Němec.*) *Obrázek chudého Žida, který sedí na pytli zlata.* (LF)

(... *kuten esimerkiksi noilla **julisteilla** joita tuo saksalainen tuijotti.*) *Köyhä juutalainen istumassa kultasäkin päällä.* (dosl. Chudý Žid sedící na pytli zlata.)

Použité překladatelské postupy jsou shrnuty a rozřazeny do kategorií v Tabulce 8. Můžeme si všimnout, že se mezi překladatelskými řešeními nevyskytlo jediné formální finské deminutivum a ani spojení základového slova s adjektivem ve významu ‚malý‘. Zároveň je však možné říci, že finské slovo *kuva* (84 % výskytů) je významově bližší českému *obrázek*, zatímco *taulu* nebo *maalaus* častěji odpovídají českému *obraz*.

Hypoteticky je možné od slova *obrázek* utvořit ještě deminutivum druhého stupně *obrážeček*. Užití tohoto tvaru má však v korpusu SYN 2015 jediný doklad, v subkorpusu Beletrie cs-fi se neobjevil ani jednou.

Tabulka 8: Překladatelská řešení pro zdobnělinu obrázek.

Způsob překladu:	Počet výskytů	Podíl
neutrální výraz (<i>kuva</i>)	76	84 %
synonymum (<i>taulu</i> ad.)	6	7 %
nepřeloženo	6	7 %
jiný překlad (<i>pala, picture</i>)	2	2 %
Celkem	90	100 %

5. 6. lístek

Zdobnělina *lístek* má v češtině několik různých významů, které jsou do určité míry lexikalizované. Některé významy jsou společné se základovým slovem *list*, některé významy má zdobnělina vlastní. Pouze tvar zdobněliny lze použít ve významu ‚průkaz, osvědčení‘, kdy se slovo *lístek* často objevuje jako synonymum ke slově *jízdenka* (lístek na vlak) nebo *vstupenka* (lístek do kina). Do této kategorie patří také řada ustálených spojení a termínů jako jsou *potravinový lístek*, *lovecký lístek* nebo *volební lístek*.

Další tři významy už jsou společné se základovým slovem *list*. V prvním případě tento výraz slouží k označení části rostliny (list stromu). Druhý význam slouží k označení kusu papíru, který je určený k tisku nebo psaní (list papíru). Třetí význam, dnes již spíše knižní a zastaralý, umožňuje slovo *list* (popř. zdobnělinu *lístek*) použít jako synonymum slov ‚dopis, psaní‘.

V těchto třech případech je zdobnělina nahraditelná základovým slovem. Můžeme říct například *utrhnout list* i *utrhnout lístek* nebo *poslat někomu list* i *poslat někomu lístek*. Naopak ve významu ‚průkaz, osvědčení‘ zdobnělý tvar základovým slovem nahradit nelze, spojení typu *list na vlak* nebo *potravinový list* se neužívají.

Materiál v subkorpusu Beletrie cs-fi nabídl celkem 80 výskytů zdobněliny *lístek*, což odpovídá hodnotě ipm 74,79. V korpusu SYN 2015 má *lístek* hodnotu ipm 49,34. Vyšší hodnotu v subkorpusu beletristických textů lze vysvětlit tím, že se v tomto materiálu slovo *lístek* často vyskytovalo právě ve významu ‚dopis, psaní‘. Můžeme předpokládat, že v korpusu SYN 2015, který obsahuje i odborné a publicistické texty (jež jsou navíc novějšího data než materiál v subkorpusu), se slovo *lístek* v tomto významu nevyskytuje. Také ve významu ‚list rostliny‘ se zdobnělina zřejmě nebude objevovat jinde než v beletristických textech.

S ohledem na bohatství významů zdobněliny *lístek* bylo nutné získaný materiál ručně protřídit. Vyloučila jsem případy lexikalizace, kdy má zdobnělé slovo význam ‚průkaz, osvědčení‘. Zůstaly tedy pouze ty věty, ve kterých bylo slovo *lístek* nahraditelné základem *list*, protože v těchto užitích zůstal také zachován deminutivní příznak slova *lístek*. Z 80 výskytů tak bylo vyloučeno 42 případů (lexikalizace), zbylých 38 bylo ponecháno. Mezi vyloučenými výskyty bylo i spojení *jídelní lístek*, které se sice řadí k významu ‚list papíru‘, ale podobně jako v případě spojení *volební/přídělový lístek* se jedná o ustálené vyjádření, kde není možné zdobnělinu nahradit základovým slovem (*jídelní list*).

Finské překladové ekvivalenty se lišily podle toho, v jakém významu byla zdobnělina *lístek* použita. Finský výraz *lehti* (list) může označovat jak list stromu, tak list papíru. Třetí význam slova *lístek* byl obvykle převeden s pomocí výrazu *kirje* (dopis), případně *kortti* (karta, kartička). *Kortti* může v některých kontextech znamenat také ‚pohlednice‘ nebo ‚navštívenka‘.

Slovo *kortti* se často vyskytovalo jako součást složených slov. Při opakování se potom první část kompozita vypouštěla, zatímco druhá část *kortti* byla ponechána jako základ. V těchto případech vyvstala nutnost odlišit podle kontextu, o jaký význam se jedná. Někdy bylo totiž spojení *přídělový lístek* převáděno kompozitem *ostokortti* (*osto* = nákup) a *potravinový lístek* výrazem *ruokakortti* (*ruoka* = jídlo). Pokud se slovo opakovalo, část *osto-* nebo *ruoka-* byla vypouštěna. Slovo *kortti* se však objevuje také jako součást výrazu *postikortti* ve významu ‚pohlednice‘ (*posti* = pošta), kde lze opět první část *posti-* vynechat. V tomto případě však význam slova *kortti* odpovídá českému výrazu *lístek* ve smyslu ‚malý kus papíru‘ a jedná se o deminutivum.

Zdobnělina *lístek* se v korpusovém materiálu objevovala nejčastěji ve významu ‚dopis, psaní‘. Nejfrekventovanějším překladovým ekvivalentem tak bylo právě výše popsané slovo *kortti*, které mělo celkem 10 výskytů. Ve stejném významu byl použit i výraz *kirje*, který se objevil v šesti větách.

Ve významu ‚kus papíru‘ bylo slovo *lístek* nejčastěji překládáno výrazem *lappu* (lístek, útržek, cedulka), který měl celkem 5 výskytů. Z toho dvakrát se slovo *lappu* objevilo samostatně a ve třech případech jako součást složeného slova *paperilappu*. Od základu *lappu* lze navíc utvořit zdobnělinu *lappunen*, která se také objevila mezi překladatelskými řešeními a měla celkem 3 výskyty. V dalších třech případech byl výraz *lístek* převeden s pomocí slova *arkki* (arch) a ve dvou větách se pak objevilo samotné slovo *paperi*. Jednou přímý překlad zcela chyběl.

Ve významu ‚list rostliny‘ se slovo lístek objevilo celkem 7x, přičemž největší podíl výskytů připadá opět na Čapkovo dílo *Zahradníkův rok*. Všechny tyto výskyty byly přeloženy pouze základovým slovem *lehti*, přestože existuje i deminutivní tvar *lehtinen* (který se paradoxně jednou objevil jako překladový ekvivalent české zdobněliny *knížka*). Výraz *lehti* se v překladech vyskytl celkem 8x, avšak v posledním z těchto případů nešlo o souvislost s rostlinami, nýbrž o neobvyklé spojení *lístek cholesterolu*, jak ukazuje věta (29):

(29) (...), když si nad hlavou třepal baňkou plnou stříbrnejch lístků cholesterolu – (...). (VP)
 (...) ravistellessaan päänsä yläpuolella kolvia, joka oli täynnä hopeisia kolesterolinlehtiä.

V Tabulce 9 jsou výše popsaná překladatelská řešení rozdělena do skupin a seřazena podle četnosti, se kterou se v subkorpusu objevovala. V této tabulce už jsem nebrala v úvahu různé významy zdobněliny *lístek*, ale rozlišovala jsem pouze morfo-syntaktické rozdíly mezi jednotlivými postupy. Neutrální výraz měl jako obvykle nejvyšší míru zastoupení (68,5 %). Běžným řešením bylo i použití jiného, významově blízkého ekvivalentu (21 % výskytů), zatímco deminutivní tvar se objevoval jen zřídka (8 %).

Tabulka 9: Překladatelská řešení pro zdobnělinu lístek.

Způsob překladu:	Počet výskytů	Podíl
neutrální výraz (<i>kortti</i> , <i>lehti</i> ad.)	26	68,5 %
významově blízký ekvivalent (<i>lappu</i> , <i>arkki</i> ad.)	8	21 %
deminutivum (<i>lappunen</i>)	3	8 %
nepřeloženo	1	2,5 %
Celkem	38	100 %

Od deminutiva *lístek* lze vytvořit také zdobnělinu druhého stupně *lístček*, která má v korpusu SYN 2015 celkem 385 výskytů. Také v subkorpusu Beletrie cs-fi se slovo *lístček* objevilo ve 12 větách. Z toho 9x bylo použito ve významu ‚list rostliny‘, jednou ve významu ‚list papíru‘ a jednou ve významu ‚dopis‘. V poslední větě bylo deminutivum *lístček* užito ve významu ‚jízdenka‘, a proto bylo z dalšího zkoumání jako lexikalizovaný výraz vyřazeno.

Lístček ve významu ‚list papíru‘ byl tentokrát převeden výrazem *arkki* a ve významu ‚dopis‘ pak výrazem *kirje*. Z devíti výskytů ve významu ‚list rostliny‘ se v překladech 6x objevilo pouze základové slovo *lehti*. Dvakrát bylo toto slovo rozšířeno adjektivem ve významu ‚malý‘ (jednou *pieni*, jednou *pikku*). V posledním případě překladatel použil výraz *lehvä*, který označuje celou větev stromu, na níž právě raší nové listy. Překladatelská řešení zdobněliny *lístček* shrnuje Tabulka 10, z níž vyplývá, že neutrální výraz má i při překladu zdobněliny druhého stupně stále převahu (64 %).

Tabulka 10: Překladatelská řešení pro zdobnělinu lísteček.

Způsob překladu:	Počet výskytů	Podíl
neutrální výraz (<i>lehti, kirje</i>)	7	64 %
významově blízký ekvivalent (<i>arkki, lehvä</i>)	2	18 %
doplnění adjektivem (<i>pieni, pikku</i>)	2	18 %
Celkem	11	100 %

5. 7. stolec

Zdobnělé slovo *stolec* se v subkorpusu Beletrie cs-fi vyskytuje celkem 80x a má hodnotu ipm 74,79, což je opět výrazně vyšší hodnota, než jakou najdeme v korpusu SYN 2015 – zde má *stolec* ipm 40,06.

Z výše zmíněných 80 výskytů se však v deseti případech jedná o slovní spojení *noční stolec*, které je do finštiny běžně převáděno složeninou *yöpöytä* (*yö* = noc, *pöytä* = stůl). Vzhledem k tomu, že se jedná o ustálený termín, dál jsem se těmito větami nezabývala a zaměřila jsem se pouze na zbylých 70.

Mezi překladatelskými řešeními jednoznačně vedl nezdobnělý výraz *pöytä* (stůl), který se objevil v 50 případech. Dvakrát se objevilo také spojení *psací stolec*, které bylo do finštiny převedeno opět kompozitem, tentokrát v podobě *kirjoituspöytä* (*kirjoitus* = psaní, *pöytä* = stůl). Tyto dva případy jsem na rozdíl od sousloví *noční stolec* ve své statistice ponechala, protože v češtině existuje rozdíl mezi výrazy *psací stůl* (44 výskytů v subkorpusu) a *psací stolec* (2). S ohledem na tento fakt lze oba případy s překladem *kirjoituspöytä* zařadit ke zbylým padesáti, v nichž je zdobnělina *stolec* převedena základním tvarem *pöytä*.

V šesti větách bylo deminutivum *stolec* do finštiny přeloženo spojením s adjektivem ve významu ‚malý‘, tj. *pieni pöytä*. Dvakrát se vyskytlo spojení se synonymním adjektivem *pikku*, které však bylo zapsáno formou složeného slova: *pikkupöytä*.

Ve dvou větách mělo slovo *stolec* funkci přívlastku neshodného. V jednom případě finský překladatel zvolil řešení pomocí složeného slova a spojení *sada stolků* převedl jako *pöytäsarja* (*sarja* = série, *sada*). Ve druhém případě bylo slovo *stolec* v překladu vypuštěno a spojení *hadřík na stolec* bylo přeloženo pouze slovem *rätti* (hadr).

V pěti větách se v češtině objevilo spojení *ve stolku* (někdo něco má ve stolku). Všechny tyto případy byly přeloženy slovem *laatikko* (krabice, šuplík), případně složeninou *pöytälaatikko*.

Ve zbylých třech větách se objevily různé překlady: *tuoli* (židle), *palli* (stolička) a *kohta* (bod, místo). Překlad slovem *tuoli* (věta 30) je zřejmě chyba, která vznikla v důsledku posunutého významu českého slova *stůl*, které na rozdíl od německého *Stuhl* (popř. švédského *stol* – a odtud i finského *tuoli*) označuje jiný kus nábytku. Podobně lze vysvětlit i překlad s pomocí slova *palli*. Nakonec slovo *kohta* se objevilo ve větě, kde je z kontextu patrné, že se jedná o stůl v restauraci („zastavil se teď u jejich stolku“). Finská verze se významově blíží spíše významu „zastavil se teď u jejich místa“.

(30) Uvnitř pár *stolků*, jeden *gauč*, *promítačku*, *plátno a (...)*. (JR)
Sisällä pari tuolia, sohva, projektori, kangas ja (...).

Překladatelské postupy při převádění deminutiva *stolek* do finštiny jsou shrnuty a rozděleny do kategorií v Tabulce 11. První část složeniny *pöytäsarja* jsem přiřadila k případům, kde bylo slovo *stolek* přeloženo základovým slovem *pöytä*. Postup s využitím základového slova měl mezi řešeními opět jednoznačnou převahu: 75,5 %. Několik dokladů mělo i připojení adjektiva ve významu „malý“ (11,5 %); využití deminutivního tvaru doloženo není.

Tabulka 11: Překladatelská řešení pro zdobnělinu *stolek*.

Způsob překladu:	Počet výskytů	Podíl
neutrální výraz (<i>pöytä</i>)	53	75,5 %
doplnění adjektivem (<i>pieni ad.</i>)	8	11,5 %
jiný překlad (<i>tuoli ad.</i>)	8	11,5 %
nepřeloženo (<i>rätti</i>)	1	1,5 %
Celkem	70	100 %

Od zdobněliny *stolek* je možné utvořit i deminutivum druhého stupně *stoleček*, které má v korpusu SYN 2015 celkem 295 dokladů. Také v subkorpusu Beletrie cs-fi se tato zdobnělina objevila v pěti větách. Ve čtyřech případech byla převedena neutrálním *pöytä*, jen jednou je doplněna adjektivem *pikku* (malý), které tentokrát stojí samostatně: *pikku pöytä*. Dokladů je však příliš málo na to, aby bylo možné určit, zda se překladatelské postupy liší v případě deminutiva prvního nebo druhého stupně.

5. 8. pokojík

Zdrobnělina *pokojík* má v subkorpusu Beletrie cs-fi 68 výskytů, čemuž odpovídá hodnota ipm 63,57. V korpusu SYN 2015 má stejná zdrobnělina hodnotu ipm výrazně menší: pouze 5,89. Zdrobněliny mužského rodu utvořené příponou *-ík* jsou obecně méně frekventované než zdrobněliny utvořené příponou *-ek*.¹¹⁰ V korpusu SYN 2015 má nejvíce výskytů tvar *vozik*, který má hodnotu ipm 26,15. Přesto i *pokojík* bývá řazen mezi nejběžnější deminutiva utvořená touto příponou,¹¹¹ a proto jsem se rozhodla tuto zdrobnělinu ve svém seznamu ponechat.

Mezi překlady opět jednoznačně dominuje nezdrobnělé slovo – *huone* (pokoj, místnost), které překladatelé využili v 54 případech. Od základu *huone* se zdrobnělina s pomocí sufixů netvoří, protože stavba slova (ve kmeni je finální *-e* prodlouženo) brání jejich připojení – až na několik výjimek (např. *kuu* > *kuuhut*) se totiž finské zdobňovací přípony připojují jen ke kmeni zakončenému na krátkou samohlásku.

Kvantitativní změnu významu, kterou zdrobnělina přináší, mohl překladatel převést alespoň připojením přídavného jména ve významu ‚malý‘. Tak se také stalo ve čtyřech větách: třikrát překladatel zvolil spojení *pikku huone* a jednou *pieni huone*.

Pokud chtěl překladatel zachovat expresivní nádech české zdrobněliny nebo citový postoj, kterou s její pomocí mluvčí vyjadřoval, mohl vytvořit složené slovo, které vzniklo připojením složky *-pahanen* k základovému slovu (*huone*). Kompozitum *huonepahanen* se objevilo ve třech větách. Výraz *pahanen* bývá často využíván v pejorativním smyslu a vzniklé složené slovo *huonepahanen* může sloužit k označení pokoje, který je malý, nepřilíš útulný nebo poněkud zašlý.

V jednom případě bylo slovo *pokojík* do finštiny převedeno synonymem, jež má užší a specifičtější význam. Překladatel zvolil výraz *kammio*, který se blíží spíše významu ‚komora‘, popřípadě ‚komůrka‘, a v určitých kontextech i ‚cela‘. Volbu možná ovlivnil právě kontext, z něhož vyplývá, že se jedná o *studentský* (*opiskelijan*) pokojík, jak dokládá věta (31)¹¹².

(31) *Jinými slovy: právě do tvého **studentského** pokojíku – mimochodem velice osobitého – vstoupilo ryzí, nefalšované umění.* (MV)

*Toisin sanoen: **opiskelijan** – kammioosi – hyvin omalemaiseen muuten – on juuri astunut puhdas, väärentämätön taide.*

¹¹⁰ Štícha a kol., 2018, str. 555

¹¹¹ Štícha a kol., 2018, str. 556

¹¹² Pomlčka se mezi slova *opiskelijan* a *kammioosi* dostala zřejmě nedopatřením.

Ve zbývajících šesti větách se překladatelé přímému překladu zdvojnásobily *pokojík* vyhnuli a tam, kde byl kontext dostatečně zřejmý, slovo jednoduše vynechali jako ve větě (32). Naopak u věty (33) se zdá, že překlad čtenáře o určitou informaci ochudil nebo přinejmenším nezachoval důraz, který v české větě vytváří dvojice spojení *ve své garsonce* a *ve svém pokojíku*.

(32) *Otevřel oči a znovu se usmál na koně, připraveného u dveří pokojíku.* (LF)

Hän avasi silmänsä ja hymyili hevoselleen joka seisoi valmiina oven vieressä. (dosl. ... který stál připravený vedle dveří.)

(33) *Aby byl co nejdřív doma ve své garsonce, ve svém malém pokojíku.* (LF)

Kunpa hän jo olisi kotonaan pienessä yksiossään. (dosl. ... ve své malé garsonce.)

Výše popsané postupy při překladu jsou shrnuty a rozděleny do skupin v Tabulce 12, která ukazuje, že překladatelé opět nejčastěji volili neutrální výraz (79 %). Doplnění adjektivem ve významu ‚malý‘ je doloženo v 6 % případů a expresivní kompozitum se složkou *-pahanen* se objevilo ve třech větách, což odpovídá podílu 4,5 %.

Tabulka 12: Překladatelská řešení pro zdvojnásobily pokojík.

Způsob překladu:	Počet výskytů	Podíl
neutrální výraz (<i>huone</i>)	54	79 %
nepřeloženo	6	9 %
doplnění adjektivem (<i>pikku ad.</i>)	4	6 %
<i>huonepahanen</i>	3	4,5 %
významově blízký ekvivalent (<i>kammio</i>)	1	1,5 %
Celkem	68	100 %

Od deminutiva *pokojík* je možné vytvořit i druhý stupeň *pokojíček*. V korpusu SYN 2015 má tento tvar 465 výskytů, zatímco v subkorpusu Beletrie cs-fi má výskytů pouze 7. Čtyřikrát je slovo *pokojíček* převedeno neutrálním výrazem *huone*, jednou je tento výraz doplněn adjektivem (*pikku huone*). Ve zbylých dvou větách se objevily výrazy *makkari* a *kamari*. První z nich je hovorový výraz pro *makuuhuone* (ložnice), druhý označuje menší pokoj nebo místnost a blíží se významu ‚komora, komůrka‘. Dokladů však není dostatečné množství, aby bylo možné určit, zda se překlady tvarů *pokojík* a *pokojíček* mezi sebou liší.

5. 9. domek

Zdrobnělina *domek* má v subkorpusu Beletrie cs-fi celkem 66 výskytů, což představuje hodnotu ipm 61,7. Pro srovnání v korpusu SYN 2015 má *domek* hodnotu ipm 39,1, což ukazuje, že se zdrobnělina objevuje častěji v beletristických textech.

Největší část překladatelských řešení opět představuje použití neutrálního slova *talo* (dům), které se objevilo v 51 větách. Hypoteticky je sice možné utvořit zdrobnělinu s pomocí přípony *-nen*, avšak tvar *talonen* v korpusovém materiálu nemá žádný doklad.

Menší rozměr, který deminutivum vyjadřuje, byl v některých případech přenesen alespoň s pomocí přídavného jména ve významu ‚malý‘. Takové řešení se objevilo v celkem třech větách, přičemž dvakrát šlo o spojení *pieni talo* a jednou o spojení *pieni rakennus*. Slovo *rakennus* (budova, stavba) zde bylo použito jako synonymum místo výrazu *talo*.

V dalších případech překladatelé volili jiná, významově blízká slova, která mohou mít úžeji specifikovaný význam, případně nést určitý expresivní nádech. Jako překladový ekvivalent slova *domek* se tak objevily výrazy *mökki* (chata, chalupa), *huvila* (chata, vila), *koti* (domov) nebo již výše zmíněný *rakennus*. Slova *mökki* a *huvila* měla každé po dvou výskytech. Slovo *koti* se objevilo třikrát, z toho dvakrát v podobě lokálního příslovce *kotona* (doma) a jednou jako substantivum (které bylo navíc součástí složeného slova). Výraz *rakennus* se (bez adjektiva *pieni*) objevil pouze jednou.

Ve dvou větách byl překlad zdrobněliny *domek* řešen formou synekdochy, kdy překladatel použil slovo označující jen část domu. V jednom případě, jak ukazuje příkladová věta (34), šlo o slovo *seinä* (zeď, stěna), v druhém případě o slovo *yläkerta* (horní patro; jako protiklad k *alakerta* = přízemí).

(34) *Podél domku šla důstojným krokem, vyhledávajíc stín růží.* (PK)

Se kulki arvokkain askelin seinän viertä, etsi ruusujen heittämää varjoa.

V překladech se objevilo i řešení popsané v předchozí podkapitole o zdrobnělině *pokojík*: ve větě (35) překladatel k základovému slovu (*talo*) připojil výraz *-pahanen*, čímž vzniklo kompozitum *talopahanen*, které zachovává alespoň expresivní příznak českého deminutiva. Na závěr je ještě nutné zmínit, že v jedné větě přímý překlad slova *domek* chyběl.

(35) (...) a rezignovaně zamával poslednímu domku. (PK)

(...) ja heilutti voipuneesti viimeiselle talopahaselle.

Různé překladatelské postupy jsou zaznamenány v Tabulce 13, včetně četnosti jejich užití. Ukazuje se, že překladatelé opět nejčastěji volili neutrální výraz (77 %), případně jiný,

významově blízký ekvivalent (12 %). Doplnění adjektivem ve významu ‚malý‘ má mezi výskyty 5 % podíl; zdvojnásobný tvar doložen není.

Tabulka 13: Překladačská řešení pro zdvojnásobný tvar domek.

Způsob překladu:	Počet výskytů	Podíl
neutrální výraz (<i>talo</i>)	51	77 %
významově blízký ekvivalent (<i>mökki</i> ad.)	8	12 %
doplnění adjektivem (<i>pieni</i> ad.)	3	5 %
synekdocha (<i>seinä</i> ad.)	2	3 %
<i>talopahanen</i>	1	1,5 %
nepřeloženo	1	1,5 %
Celkem	66	100 %

Pro srovnání jsem vyhledala i zdvojnásobný tvar druhého stupně *domeček*. V korpusu SYN 2015 má tento tvar 993 výskytů a v subkorpusu Beletrie cs-fi se objevuje celkem 15x. Tentokrát se finský výraz *talo* mezi překladačskými řešeními vyskytl pouze čtyřikrát. Taktéž čtyři výskyty mělo výše zmíněné slovo *mökki* (chata), které posloužilo jako synonymum ke slovu *talo*. Stojí za zmínku, že mezi překlady primárního tvaru *domek* se výraz *mökki* objevil pouze dvakrát, což ukazuje, že *mökki* přirozeně označuje budovu menších rozměrů. Jeden výskyt pak mělo spojení základového slova *talo* s adjektivem *pikku* (*pikku talo*).

Kromě slova *mökki* překladačelé využili i další zástupné výrazy. Jednalo se však o jiné výrazy, než které se objevily mezi překladačskými ekvivalenty zdvojnásobného tvaru *domek*. Slovo *domeček* bylo dvakrát přeloženo jako *lintulakka* (ptačí budka, holubník), dvakrát jako *ulkohuone* (venkovní záchod) a po jednom výskytu měly výrazy *koppi* (budka, bouda) a *hyyskä* (expresivní synonymum ke slovu *ulkohuone*).

Přestože zdvojnásobný tvar *domeček* měla ze všech dosud popsaných sekundárních tvarů nejvyšší počet výskytů (15), je obtížné ze získaných výsledků vyvodit nějaké závěry. Patrná je však tendence používat pro tvar *domeček* častěji výraz *mökki* na úkor slova *talo*. V případě zdvojnásobného tvaru *domek* bylo 51 z 66 výskytů přeloženo slovem *talo*, zatímco výraz *mökki* měl výskyty pouze dva. Naopak deminutivum *domeček* bylo pouze ve čtyřech z 15 výskytů přeloženo jako *talo* a výraz *mökki* měl taktéž čtyři výskyty.

5. 10. maminka

Stranou prozatím zůstaly vyčleněné názvy osob, nejčastěji příbuzenských vztahů. Lze totiž předpokládat, že u těchto slov finština využije i jiné prostředky tvoření citově zabarvených vyjádření než jen zdrobňovací sufixy. Navíc zdrobňeliny utvořené od názvů osob na rozdíl od názvů věcí nevyjadřují menší rozměr, takže není možné deminutivní tvar nahradit opisem s přídavným jménem ve významu ‚malý‘.

V subkorpusu Beletrie cs-fi měla v této skupině nejvíce výskytů zdrobňelina *maminka*, která se objevila celkem 159x. To odpovídá hodnotě ipm 148,64, která je jako obvykle o něco vyšší než v korpusu SYN 2015, kde má slovo *maminka* ipm 93,38.

Z výše zmíněných 159 výskytů byla ve 143 větách zdrobňelina do finštiny převedena neodvozeným základem *äiti*. Jen jedinkrát se objevila varianta tohoto slova v podobě *äiskä*. Překladatelovu volbu jistě ovlivnila i hovorovost českého originálu, jak ukazuje širší kontext příkladové věty (36), která je ve skutečnosti velmi rozsáhlým souvětím, a proto ji uvádím jen ve zkrácené podobě.

(36) (...) *kecáš s nima o blbostech, muzice a filmech a tak, (...) a cejtíš, že dva kluci se cukaj a balej to, (...) nemáš potřebu je nějak přemlouvát a pošleš je zpátky k jejich maminkám, ale zbylí dva do toho jdou s tebou a ty víš, že ve třech se to stejně nejlíp táhne (...).* (JR)
(...) *juttelet heidän kanssa typeriä, musiikista ja elokuvista ja muusta, (...) ja tunnet, että kaksi poikaa nieleskelee ja perääntyä, (...) sinun ei tarvitse puhua heitä mitenkään ympäri vaan lähetät heidät takaisin äiskiensä helmoihin, (dosl. ... pošleš je zpátky k máminým sukním...) mutta loput kaksi lähtevät iskuun kanssasi ja tiedät, että kolmistaan se sujuu joka tapauksessa kaikkein parhaiten (...).*

Slovo *maminka* se také běžně používá, zvláště ve starších textech (u Čapka nebo Haška), ve významu ‚manželka, žena‘, jak dokládá příkladová věta (37). Tomu finští překladatelé přizpůsobili volbu slov a zdrobňelinu *maminka* překládali s pomocí výrazů *muori*, *eukko* nebo *rouva*.

Muori je označení obecně pro starou ženu a hospodyni, někdy i babičku. V subkorpusu mělo jako překladový ekvivalent slova *maminka* 6 výskytů. Dvakrát se objevilo v základním tvaru *muori*, čtyřikrát pak ve tvaru zdrobňeliny *muorinen*. Zdrobňelina byla navíc rozšířena přivlastňovací příponou *-ni* (která slouží k přivlastňování první osobně jednotného čísla, tedy ‚můj, moje‘), čímž vznikl výsledný tvar *muoriseni* (oslovení *moje maminko / ženo*).

(37) „Co dělat, maminko, žijeme ve veliké době.“ (KČ:V)
„Mitä tehdä, muoriseni, me elämme suurta aikaa!“

Také výraz *eukko* většinou označuje starou ženu. Lze jej použít i pro označení manželky nebo hospodyně, pak většinou mívá archaický a poněkud hravý ráz. V subkorpusu se slovo *eukko* objevilo třikrát, ve všech případech ve zdrobnělém tvaru *eukkonen*. Podobně jako v předchozím případě bylo rozšířené ještě přivlastňovací příponou *-ni*, čímž vznikl výsledný tvar *eukkoseni* použitý ve větě (38).

(38) „Půjč mi ty nůžky, maminko. Já bych si to měl vystříhnout z těch novin, abych měl jednu po sobě nějakou památku.“ (KČ:V)
„Anna minulle sakset, eukkoseni, niin leikkaan tämän uutisen lehdestä, jotta minulla olisi jokin muisto itsestäni.“

Poslední z trojice výrazů, *rouva*, je neutrální označení pro ženu a paní a jde o výpůjčku z germánských jazyků (něm. *Frau*, šv. *fru*), ve které se ztratila pro finštinu jinak nepřirozená počáteční hláska *f*. Výraz *rouva* se mezi překladovými ekvivalenty zdrobněliny *maminka* vyskytl dvakrát.

V korpusovém materiálu se však jako ekvivalenty zdrobněliny *maminka* objevila i jiná vyjádření. V jedné větě figurovalo finské slovo *emo*, které obvykle slouží pro označení mateřského vztahu u zvířat. Z kontextu také vyplynulo, že v této větě šlo o „rodinu“ myši. Taktéž jeden výskyt měl výraz *mamma*, který finština převzala ze švédštiny. Toto označení je typické zvláště pro jazyk dětí, ale kromě maminky může sloužit i k oslovení babičky.

Nakonec ve dvou větách slovo *maminka* žádný přímý překlad nemělo. V originálním textu se objevilo jako oslovení, které bylo ve finštině jednoduše vypuštěno, když bylo zřejmé z kontextu, koho mluvčí oslovuje.

Jak je vidět v Tabulce 14, výraz *äiti* má jednoznačnou převahu nad všemi ostatními překladatelskými řešeními (90 %). Zároveň je nutné podotknout, že všechny ostatní varianty (*muori*, *eukko*, *rouva* a *mamma*) se objevily výhradně v překladech děl Karla Čapka. Výjimku tvoří pouze výrazy *emo* (kde jde ovšem o označení zvířete) a *äiskä* (kde zas bylo nutné převést hovorovost českého originálu v románu Jaroslava Rudiše). Zmíněný výraz *äiskä* je jediným dokladem varianty základového slova *äiti*, jiná odvozenina od téhož základu v subkorpusu Beletrie cs-fi doložena není.

V korpusu SYN 2015 jsem nakonec vyhledala i další možné zdrobnělé tvary odvozené od základu *máma*. Objevily se také tvary *mamička* (73 výskytů) a *maminečka* (27). V subkorpusu Beletrie cs-fi však ani jeden z těchto tvarů neměl žádný výskyt.

Tabulka 14: Překladačská řešení pro zdobnělinu maminka.

Způsob překladu:	Počet výskytů	Podíl
neutrální výraz (<i>äiti</i>)	143	90 %
označení manželky (<i>muori ad.</i>)	11	7 %
nepřeloženo	2	1,5 %
varianta základu (<i>äiskä</i>)	1	0,5 %
synonymum (<i>mamma</i>)	1	0,5 %
jiný výraz (<i>emo</i>)	1	0,5 %
Celkem	159	100 %

5. 11. babička

Slovo *babička* je v subkorpusu Beletrie cs-fi skoro stejně frekventované jako *maminka* a má celkem 150 výskytů, čemuž odpovídá hodnota ipm 140,23. Zato v korpusu SYN 2015 je frekvence výskytů výrazně nižší – zde je hodnota ipm pouze 75,73.

Výraz *babička* je specifický tím, že formálně jde sice o zdobnělinu (od základu *bába*), avšak během vývoje se tvar *babička* natolik ustálil, že v současné češtině představuje zcela neutrální označení pro matku jednoho z rodičů. Slovo *babička* však může být užito i obecně pro označení staré ženy. Původní neodvozený výraz *bába* měl taktéž tyto dva základní významy; jako označení příbuzenského vztahu byl již zcela vytlačen z užívání a jako označení staré ženy získal postupem času silný hanlivý příznak. Obě slova lze použít ještě ve třetím významu ‚pomocnice při porodu‘, kdy tvoří ustálené spojení s přívlastkem *porodní*. Spojení *porodní babička* mělo v subkorpusu Beletrie cs-fi jeden výskyt, ale z dalšího zkoumání bylo vyloučeno jako případ lexikalizace.

Finským ekvivalentem českého slova *babička* je nejčastěji výraz *isoäiti*. Jak se ukázalo i u jiných zdobnělin, má ve finštině nezdobnělé slovo opět čelní pozici v seznamu různých překladačských řešení. Ze zkoumaných 149 výskytů byl výraz *babička* přeložen jako *isoäiti* v 96 případech.

Zatímco u slova *äiti* (matka, maminka) není ve finštině příliš velká škála variant a obměn, může překladač při označení babičky využít daleko širší repertoár. Jako domácí označení pro babičku se ve finštině běžně užívá výraz *mummo*, který lze dále obměňovat, čímž vznikají varianty *mummu* či *mummi*. V subkorpusu měl nejčastější zastoupení tvar *mummi*, který se objevil celkem 29x. Čtyři výskyty měl tvar *mummo* a třikrát se objevil tvar *mummu*.

Jak již bylo zmíněno, slovo *babička* lze užít i pro označení staré ženy, která není nutně v žádném příbuzenském vztahu s mluvčím či jinou osobou, o níž se mluví. V tomto významu finský překladatel využil výrazu *muori*, o němž byla řeč již v souvislosti s překladem zdrobněliny *maminka*. Slovo *muori* mělo v subkorpusu Beletrie cs-fi celkem 14 výskytů, přičemž dvakrát bylo ještě rozvinuto přívlastkem *hyvä* (dobrý, dobrá), který v tomto kontextu zdůrazňuje citové zabarvení celého označení.

Jednou bylo slovo *babička* ve významu ‚stará žena‘ přeloženo slovem *mummeli*, které je odvozené ze stejného základu jako výše zmíněný výraz *mummo* a jeho varianty. Taktéž jeden výskyt mělo v tomto významu spojení *pikkuruinen vanha nainen* (dosl. maličká stará žena).

V jedné větě přímý překlad chyběl, když překladatel spojení *dědeček a babička Vavrečkovi* převedl obratem *staří Vavrečkovi (vanhat Vavreckat)*, jak ukazuje věta (39), kde je vyjádření použito ve tvaru genitivu množného čísla.

(39) *Národní výbor ve Zlíně zabral vilu dědečka a babičky Vavrečkových, (...).* (EK)
Zlinin kansallisneuvosto oli takavarikoinut vanhojen Vavreckojen huvilan, (...).

Různé postupy při překladu zdrobněliny *babička* jsou shrnuty v Tabulce 15. Stejně jako v případě zdrobněliny *maminka* jsem překladové ekvivalenty řadila do skupin i v závislosti na významu výrazu *babička*. Ukázalo se, že neutrální výraz (*isoäiti*) byl opět nejčastějším překladatelským řešením (64,5 % případů), ale překladatelé také běžně používali další domácká označení pro babičku (*mummo* a jiné varianty), která tvořila 25 % podíl.

Tabulka 15: Překladatelská řešení pro zdrobnělinu *babička*.

Způsob překladu:	Počet výskytů	Podíl
neutrální výraz (<i>isoäiti</i>)	96	64,5 %
domácké označení (<i>mummo</i> ad.)	37	25 %
označení staré ženy (<i>muori</i> ad.)	15	10 %
nepřeloženo	1	0,5 %
Celkem	149	100 %

Pro srovnání jsem si v korpusu vyhledala i další zdrobnělinu od základu *bába*, konkrétně tvar *babka*. Ten má v korpusu SYN 2015 celkem 634 výskytů. Po vyloučení všech případů, kdy tomuto slovu předchází předložka *za* (prodat / koupit něco za babku) zbylo 502 výskytů. Také v subkorpusu Beletrie cs-fi se tvar *babka* objevil, a to celkem 10x. Ve dvou případech se opět jednalo o spojení *za babku*, které jsem ze zkoumání vyřadila. Ze zbylých osmi výskytů bylo slovo *babka* pětkrát přeloženo výrazem *mummo*. Po jednom výskytu pak měly již výše popsané výrazy *mummu* a *muori*. Nově se objevilo i slovo *ämmä* (poněkud pejorativní označení staré

ženy), které mělo taktéž jeden výskyt. Naopak překladový ekvivalent *isoäiti* se neobjevil ani jednou.

5. 12. tatínek

Zdrobnělina *tatínek* nebývá na rozdíl od předchozích dvou používána v jiném významu než pro vyjádření příbuzenského vztahu. Ve finských překladech však bylo možné očekávat větší variabilitu, protože k neutrálnímu výrazu *isä* (otec) se ve finštině běžně používá ještě domácká podoba *isi*, která je typická zvláště pro mluvu dětí.

Slovo *tatínek* má v subkorpusu Beletrie cs-fi celkem 85 výskytů a hodnotu ipm 79,46. Pro srovnání v korpusu SYN 2015 má tatáž zdrobnělina hodnotu ipm 45,15, což dokládá, že jde opět o výraz typický pro umělecké, avšak nikoli odborné nebo publicistické texty.

Finský výraz pro otce je *isä* a toto neutrální označení mezi překladovými ekvivalenty dominovalo stejně jako u předchozích zdrobnělin. Z 85 výskytů bylo slovo *tatínek* přeloženo jako *isä* v 75 větách. Naopak očekávané *isi* se objevilo pouze dvakrát. Ve třech větách pak přímý překlad chyběl. Tam, kde se v českém originále slovo *tatínek* vyskytlo v přímé řeči jako oslovení, bylo ve finském překladu jednoduše vypouštěno.

Kromě toho byly v subkorpusu nalezeny ještě další čtyři varianty: složená slova *isäukko* a *isäpappa*, odvozenina *isukki* a nakonec výraz *taatto*, který je výpůjčkou ze slovanských jazyků. Označení *taatto* bývá považováno především za poetický výraz, který většinou označuje otce, ale v některých kontextech i dědečka. Všechny čtyři právě popsané výrazy měly jen po jednom výskytu, s výjimkou slova *isäukko*, které se v korpusovém materiálu objevilo dvakrát.

Výraz *ukko* ve finštině označuje obecně muže, většinou staršího, a často se objevuje jako součást složených slov, která označují osoby mužského rodu. Složenina *isäukko* je většinou používána jako hravá podoba oslovení otcovské postavy. Na rozdíl od označení *isi* ji však používají spíše již dospělé děti, když mluví o svém otci. Stejným způsobem vzniklo a funguje i složené slovo *isäpappa*, jen s tím rozdílem, že *pappa* bylo přejato ze švédštiny. *Isukki* je výraz odvozený od základu *isä*, kde se koncové *-ä* změnilo v *-u*, které může mít zdrobňovací příznak, a zároveň byla připojena přípona *-kki*. Výraz *isukki* bývá považován za poněkud šišlavý a dětinský. Může se objevit například v řeči určené dětem, kdy se rodič snaží napodobit dětské žvatlání – otcovská postava tak obvykle označuje sama sebe, jako ve větě (40).

(40) (...), a řekni malému Viloušovi, že ho tatínek líbá a (...). (JH)
 (...), ja sano pikku-Viloušille, että isukki suutelee häntä ja (...).

Výše popsané způsoby překladu zdvojněliny *tatínek* jsou shrnuty a rozděleny do kategorií v Tabulce 16. Ukazuje se, že neutrální výraz měl podobně jako v případě zdvojněliny *maminka* výraznou převahu (88 %). Několik dokladů mají i další, domácí označení otce, ale jejich podíl tvoří pouze 8 %.

Tabulka 16: Překladačská řešení pro zdvojnělinu *tatínek*.

Způsob překladu:	Počet výskytů	Podíl
neutrální výraz (<i>isä</i>)	75	88 %
domácké označení (<i>isi ad.</i>)	7	8 %
nepřeloženo	3	4 %
Celkem	85	100 %

V korpusu SYN 2015 jsem nakonec hledala i jiné deminutivní tvary, které by byly variantou ke zdvojnělině *tatínek*. V seznamu lemmat se objevil pouze tvar *tatíček*, který měl 181 výskytů. Tento výraz měl tři výskyty i v subkorpusu Beletrie cs-fi. Jednou byl přeložen neutrálním *isä*, jednou výše popsaným označením *taatto* a nakonec ve třetí větě překladatel použil slovo *vaari*, které se však používá pro označení dědečka a bude blíže popsáno v následující podkapitole.

5. 13. dědeček

Zdvojnělina *dědeček* může podobně jako *babička* označovat nejen otce jednoho z rodičů, ale také starého muže obecně. V obou případech si na rozdíl od slova *babička* zachovává deminutivní příznak, protože existuje – a běžně se používá – i nezdrobnělá podoba *děd* (případně *děda*), která na rozdíl od výrazu *bába* nemá pejorativní význam. Slovo *dědeček* se ve vybraném subkorpusu objevilo celkem 66x (hodnota ipm 61,7). V korpusu SYN 2015 má tato zdvojnělina ipm opět o něco nižší, pouze 37,35.

Přestože nejčastějším překladačským řešením byl jako obvykle neutrální výraz *isoisä*, nemělo toto řešení takovou převahu jako u jiných zdvojnělin. Výraz *isoisä* se objevil 36x, což představuje jen o něco víc než polovinu ze všech výskytů.

Podobně jako v případě *babičky* existuje ve finštině větší variabilita pro oslovení prarodičů než rodičů. Zatímco slovo *isoäiti* (babička) bývá nahrazeno výrazy *mummo* nebo

mummu, označení *isoisä* bývá v rodinných kruzích často nahrazováno slovy *vaari* nebo *ukki*. Domácká podoba *vaari* měla v subkorpusu 12 výskytů, zatímco výraz *ukki* se objevil 11x.

Další překladatelská řešení odpovídají spíše druhému ze zmíněných významů, tedy označení starého muže, který není nutně v příbuzenském vztahu k mluvčímu či jiné osobě, o níž je řeč. Jednou bylo slovo *dědeček* v tomto významu přeloženo výrazem *vanhus* (stařec). Jeden výskyt měl také výraz *ukko*, o němž jsem se zmiňovala již v souvislosti s překlady zdobněliny *tatínek* (resp. *isäukko*) a který také slouží k označení starého muže. Od tohoto slova je zřejmě odvozena i podoba *ukkeli*, která se v subkorpusu také jednou objevila. Výraz *ukkeli* je řazen do hovorové finštiny a označuje většinou staršího muže, který je menšího věku. Mezi překladatelskými řešeními se objevilo i složené slovo *viiksiniekka*, kde koncová složka *-niekka* slouží k označení osoby mužského rodu, pro niž je typická vlastnost vyjádřená první složkou kompozita.¹¹³ V případě výrazu *viiksiniekka* jde o „muže s knírem“ (*viikset* = knír).

V jedné větě bylo slovo *Dědeček* použito jako vlastní jméno (zpěváka), a proto bylo ve finském překladu ponecháno v původní podobě. Ve dvou případech přímý překlad chyběl – šlo o větu (39), kde bylo spojení *dědeček a babička* nahrazeno pouze adjektivem *staří*, a ve větě (41) je zas vytčený větný člen ve finském překladu zcela vypuštěn. Tyto i výše zmíněné překladatelské postupy při převádění českého deminutiva *dědeček* jsou shrnuty v Tabulce 17. Z výsledků vyplývá, že neutrální výraz měl tentokrát jen těsně nadpoloviční zastoupení (54,5 %). Naopak se zvýšilo množství překladů s pomocí dalších, domáckých označení pro dědečka, která tentokrát tvořila více než třetinový podíl (35 %).

(41) *A neměl žádnou práci, tak ho vzal, toho dědečka, jeho otec k sobě do služby.* (JH)

Eikä hänellä ollut mitään töitä, joten hänen isänsä otti hänet rengiksi. (dosl. ...a tak **ho** jeho otec vzal jako čeledína.)

Tabulka 17: Překladatelská řešení pro zdobnělinu *dědeček*.

Způsob překladu:	Počet výskytů	Podíl
neutrální výraz (<i>isoisä</i>)	36	54,5 %
domácké označení (<i>vaari</i> ad.)	23	35 %
označení starého muže (<i>vanhus</i> ad.)	4	6 %
nepřeloženo	3	4,5 %
Celkem	66	100 %

¹¹³ Jedná se o pofinštěnou přejímku ruského sufixu *-nik*. (Tavi, 2014)

V korpusu jsem následně hledala i jiné možné varianty zdobněliny *dědeček*. Korpus SYN 2015 mi nabídl ještě tvar *dědoušek*, který měl 67 výskytů. V subkorpusu Beletrie cs-fi se však toto slovo neobjevilo ani jednou.

5. 14. chlapeček

Zdobnělina *chlapeček* se v subkorpusu Beletrie cs-fi vyskytuje celkem 58x a má hodnotu ipm 54,22. V korpusu SYN 2015 má tatáž zdobnělina ipm pouze 10,65, což ukazuje, že se ve zkoumaných beletristických textech objevuje častěji, než je obvyklé. Výraz se používá jak pro označení malého chlapce, tj. dítěte, tak i pro označení dospělého muže, přičemž v tomto případě mívá silný ironický příznak.

Výsledky poněkud zkresluje pojmenování *chlapeček-velitel*, které v románu Milana Kundery *Žert* označuje jednu z postav. Finský překladatel převedl toto jméno volněji a postavu označuje složeným slovem *maitopartakomentaja*.¹¹⁴ Kvůli vysoké frekvenci označení této románové postavy se složené slovo *maitopartakomentaja* v subkorpusu Beletrie cs-fi objevilo celkem 15x. Nejedná se však o zdobnělinu v pravém slova smyslu, a proto jsem se rozhodla tyto věty z materiálu vyloučit. Z 58 výskytů tak zůstalo jako relevantní pouze 43.

S pomocí zdobňovací přípony *-nen* je možné z neutrálního slova *poika* vytvořit deminutivum *poikanen*, které je však částečně lexikalizované a běžně se používá spíše ve významu ‚mládě‘ (u některých druhů zvířat). Neutrální výraz *poika* se mezi překladovými řešeními objevil 22x. Tvar *poikanen* měl navzdory očekávání 5 výskytů právě ve významu ‚malý chlapec‘ jako ve větě (42). Jednou se objevilo také složené slovo *poikalapsi*, kde druhá složka *lapsi* znamená ‚dítě‘.

(42) *Tak toho chlapečka odved na komisařství a zavřeli je tam, to dvouletý dítě. (JH)*
Poliisi vei poikasen kamarille, ja hänet teljettiin sinne, kaksivuotias lapsi.

Mezi překladatelskými řešeními se objevilo i spojení základového slova *poika* s přívlastkem ve významu ‚malý‘. Ve třech případech překladatel použil adjektivum *pieni*, čímž vzniklo spojení *pieni poika*. Ve dvou větách se objevil výraz *pikku*, který byl připojen jako součást složeného slova *pikkupoika*. Další adjektivum, které se v překladech objevilo, bylo

---

¹¹⁴ Odpovídá českému *velitel s mlékem na bradě* (*maito* = mléko, *parta* = vous, *komentaja* = velitel).

přídavné jméno *nuori* (mladý), které bylo ještě rozvito zdrobňující příponou *-kainen* – která je typická právě pro adjektiva – čímž vznikl výraz *nuorukainen* (mladíček).

Citový postoj mluvčího byl do finštiny převáděn také využitím slova *kulta* (zlato), které se jinak používá jako něžné oslovení například mezi partnery. Výraz *kulta* byl připojen jako součást složeného slova, jehož první část tvořilo v jednom případě slovo *poika* (chlapec) a v jednom případě slovo *mies* (muž). Stojí za zmínku, že oba výrazy – *poikakulta* i *mieskulta* – byly použity tam, kde se v češtině jedná o ironické označení dospělého muže, jak ukazují věty (43) a (44). V ironickém smyslu byl použit také výraz *miekkonen*, který je odvozen ze základu *mies*. Slovo *miekkonen* se v závislosti na kontextu používá jako hravé označení, nebo právě v pejorativním smyslu. Neutrální výraz *mies* (bez dalšího rozvinutí přívlastkem nebo odvozovací příponou) měl mezi překladatelskými řešeními také jeden výskyt.

(43) *My ti, chlapečku, pobyt zde osladíme, jako všem, kteří upadli v naše ruce (...).* (JH)

Me kyllä teemme olosi makeaksi, poikakulta, niin kuin kaikkien muidenkin, jotka ovat joutuneet käsiimme, (...).

(44) *Co si to dovoluže, parchant? kdo si myslí, že je? – nene, chlapečku, řekla jsem mu, tak snadný to nebude: (...).* (AB)

Kuinka hän julkeaa, äpärä? mitä hän itsestään kuvittelee? – ehei, mieskulta, sanoin hänelle, ei se niin helppoa ole: (...).

V několika případech překladatel použil výrazy, které sice označují chlapce, většinou však ve významu ‚uličník, lump, rošťák‘. V korpusu jsem našla tato v podstatě synonymní slova: *nulikka*, *kloppi*, *juippi*. První z nich se objevilo dvakrát, zbylá dvě měla po jednom výskytu. Výrazy byly někdy spojeny ještě se slovem *poika* (ve tvaru genitivu *pojan*), čímž vzniklo složené slovo. V překladech se tak objevilo slovo *nulikka* i složenina *pojannulikka*, samostatné *juippi* a kompozitum *pojankloppi*. Jeden výskyt mělo také slovo *koltiainen*, které představuje spíše hravé označení pro chlapce. Také v tomto případě překladatel zvolil složený výraz *pojankoltiainen*.

Z Tabulky 18, ve které uvádím různé způsoby překladu zdrobňeliny *chlapeček*, vyplývá, že neutrální výraz měl pouze mírně nadpoloviční zastoupení (52 %). Naopak deminutivní tvar měl ve srovnání s většinou předešlých zkoumaných zdrobňelin vyšší podíl zastoupení. Objevila se také řešení s pomocí synonym nebo doplnění adjektiva ve významu ‚malý‘. Tyto tři postupy (tj. použití zdrobňeliny, připojení adjektiva, náhrada synonymem) měly shodně počet výskytů odpovídající podílu 11,5 %.

Tabulka 18: Překladatelská řešení pro zdobnělinu chlapeček.

Způsob překladu:	Počet výskytů	Podíl
neutrální výraz (<i>poika</i>)	22	52 %
zdrobnělina (<i>poikanen</i>)	5	11,5 %
doplnění adjektivem (<i>pieni ad.</i>)	5	11,5 %
synonymum (<i>nulikka ad.</i>)	5	11,5 %
kompozitum (<i>poikakulta ad.</i>)	2	4,5 %
jiná zdrobnělina (<i>miekkonen ad.</i>)	2	4,5 %
označení muže	2	4,5 %
Celkem	43	100 %

5. 15. holčička

Poslední zkoumaná zdrobnělina *holčička* má v subkorpusu Beletrie cs-fi pouze 33 výskytů a hodnotu ipm 30,85. Ze srovnání s korpusem SYN 2015, kde má tatáž zdrobnělina hodinu ipm 37,78, vyplývá, že se v subkorpusu beletristických textů objevuje s nižší frekvencí, než je obvyklé. Jak jsme viděli u předchozích zdrobnělin, bývá hodnota ipm v subkorpusu Beletrie cs-fi naopak vyšší než v korpusem SYN 2015. Výjimku tvořily jen výrazy *stránka* a *obrázek*, které se v abstraktním (a lexikalizovaném) významu často užívají i v odborných nebo publicistických textech.

Výraz *holčička* může v češtině označovat mladou dívku (čímž se stává synonymem ke zdrobnělině *děvčátko*), ale i dospělou ženu. V druhém případě je expresivita výrazu silnější, často mívá ironický nebo až výhrůžný ráz, kterým mluvčí demonstruje svoji nadřazenou pozici jako ve větě (45). Že jde o oslovení dospělé ženy a nikoli mladé dívky naznačuje i užitý tvar vykání.

(45) „*Holčičko, víte, kolik let já mám praxe?*“ (MV)

- *Tiedätkös, tyttöseni, kuinka kauan minä olen ollut alalla?*

Finským ekvivalentem českého *holka* (popř. *dívka*) je slovo *tyttö*. Od něj lze snadno utvořit zdrobnělina s pomocí přípony *-nen*. Tvar *tyttönen* se – na rozdíl od většiny dříve popsaných zdrobnělin – ve finštině používá poměrně běžně, což potvrzují i nálezy v korpuse. V tomto jediném případě bylo totiž slovo *holčička* do finštiny převáděno častěji zdrobnělinou než základovým slovem: tvar *tyttönen* se objevil 14x, zatímco neodvozený tvar *tyttö* pouze 12x. Podobně jako v některých předcházejících případech bylo možné oslovení rozšířit ještě přivlastňovací příponou *-ni* (můj, moje), jako je tomu ve větě (45). Z výše zmíněných 14 případů užití zdrobněliny *tyttönen* se rozšíření přivlastňovací příponou objevilo 5x.

Dalším možným postupem bylo připojení přídavného jména ve významu ‚malý‘. Ve čtyřech případech překladatel volil adjektivum *pikku*, které připojil jako první část složeniny: *pikkutyttö*. Dvakrát se objevilo přídavné jméno *pieni*, které bylo užito volně, čímž vzniklo spojení *pieni tyttö*. V posledním případě si překladatel taktéž vypomohl přídavným jménem, tentokrát se však jednalo o výraz *nuori* (mladý). Spojení *nuori tyttö* mělo v subkorpusu jediný výskyt.

Překladatelské postupy shrnuje Tabulka 19, z níž je patrné, že zdrobnělý tvar měl tentokrát největší podíl ze všech způsobů řešení a objevil se téměř v polovině všech případů (42,5 %). Naopak nezdrobnělý tvar *tyttö* představuje jen o něco více než třetinový podíl (36,5 %), což je výrazně méně ve srovnání se všemi předchozími deminutivy.

Tabulka 19: Překladatelská řešení pro zdrobnělinu holčička.

Způsob překladu:	Počet výskytů	Podíl
zdrobnělina (<i>tyttönen</i>)	14	42,5 %
neutrální výraz (<i>tyttö</i>)	12	36,5 %
doplnění adjektivem (<i>pieni ad.</i>)	7	21 %
Celkem	33	100 %

5. 16. Srovnání překladu a originálu

Z korpusové analýzy vyplynulo, že finština příliš často své zdrobňovací přípony nevyužívá a deminutivní tvary netvoří. Nabízí se však otázka, jestli nemůže jít o vliv jazyka překladu, ve kterém některé specifické rysy výchozího jazyka mizí nebo jsou potlačeny.

Deminutivní ekvivalent ve finštině neexistuje ke všem zkoumaným českým zdrobnělinám. Například k základu *huone* zdrobňovací sufixy připojit nelze kvůli hláskové stavbě kmene tohoto slova. U jiných slov není vyloučeno, že deminutivní tvar (hypoteticky) existuje, přestože v korpusovém materiálu nemá jediný doklad. Příkladem může být slovo *talo*, od něhož by bylo možné utvořit deminutivum *talonen*. V paralelním korpusu InterCorp v11 se sice slovo *talonen* neobjevilo ani jednou, ale několik dokladů má například v rozsáhlém internetovém korpusu Araneum Finnicum Maius.¹¹⁵

Pro srovnání jsem vytvořila další subkorpus, nazvaný Beletrie fi-cs, který obsahuje originální finské texty a jejich překlady do češtiny. Materiál tohoto subkorpusu je o něco

¹¹⁵ Velikost tohoto korpusu je 1 200 000 100 pozic (tj. více než tisícínásobek subkorpusu Beletrie cs-fi). Slovo *talonen* se ve webovém korpusu v různých deklinačních tvarech objevilo 8x.

rozsáhlejší¹¹⁶ než v subkorpusu Beletrie cs-fi, avšak pomocí hodnoty ipm lze porovnat frekvenci hledaných výrazů bez ohledu na velikost subkorpusů.

S využitím funkce lemma jsem vyhledala všechny finské zdobnělé tvary, které se objevily mezi překladatelskými řešeními českých zdobnělín. Na seznamu byla následující slova: *kirjanen* (knížka), *palanen* (kousek), *hetkinen* (chvilka), *lehtinen* (lístek/knížka), *lappunen* (lístek/cedulka), *eukkonen* (maminka/babička), *isukki* (tatínek), *poikanen* (chlapeček) a *tyttönen* (holčička). V Tabulce 20 uvádím hodnotu ipm pro tato vybraná slova nejprve v subkorpusu Beletrie cs-fi (tj. v překladu) a poté v subkorpusu Beletrie fi-cs (tj. v originále). Čísla v závorce uvádějí počet výskytů v příslušném zkoumaném materiálu. U slova *poikanen* jsem vzala v úvahu pouze ty věty, v nichž je použito jako deminutivum ke slovu *poika* (a nikoli v lexikalizovaném významu ‚mláďe‘). V překladu z češtiny výrazně převyšuje použití v deminutivním významu (67 %), zatímco v originálních textech je slovo *poikanen* jako zdobnělina použito jen ve 37 % případů.

Tabulka 20: Porovnání ipm pro jednotlivé zdobněliny v překladových a originálních textech.

Deminutivum	Ipm v překladu	Ipm v originále
<i>kirjanen</i>	6,41 (6)	6,82 (12)
<i>palanen</i>	24,58 (23)	47,18 (83)
<i>hetkinen</i>	55,56 (52)	32,4 (57)
<i>lehtinen</i>	7,48 (7)	9,66 (17)
<i>lappunen</i>	20,3 (19)	0,57 (1)
<i>eukkonen</i>	3,21 (3)	0,57 (1)
<i>isukki</i>	1,07 (1)	1,14 (2)
<i>poikanen</i>	25,65 (24/36)*	7,41 (13/35)*
<i>tyttönen</i>	51,29 (48)	3,98 (7)

*Číslo za lomítkem označuje celkový počet výskytů slova *poikanen*, číslo před lomítkem označuje počet případů, kdy bylo slovo *poikanen* použito ve významu deminutiva (*pieni poika*).

Protože se jedná o pouhých devět slov, není možné ze srovnání vyvozovat obecně platné závěry. Některé zdobněliny mají v překladech i v originálních textech přibližně stejnou frekvenci výskytu (*kirjanen*, *lehtinen* a *isukki*), u jiných je naopak patrný výrazný rozdíl. Zdá se, že častěji bývá frekvence vyšší v překladových textech, kde lze předpokládat, že deminutivní tvar v češtině podnítl překladatele ke hledání blízkého tvaru i ve finštině. Jedinou výjimkou, která má výrazně vyšší ipm v originálních textech a nikoli v překladu, je zdobnělina *palanen*.

¹¹⁶ Velikost subkorpusu Beletrie fi-cs je 1 759 400 pozic, což je 1,6x více než velikost subkorpusu Beletrie cs-fi.

Zároveň je nutné upozornit, že údaje v Tabulce 20 se týkají všech výskytů daného slova v příslušném subkorpusu bez ohledu na to, jaký je jeho ekvivalent v paralelním českojazyčném textu. V Tabulce 20 je například uvedeno, že tvar *palanen* má v překladových textech 23 výskytů. V podkapitole 5. 2. se však ukázalo, že zdrobňelina *palanen* se jako překlad českého slova *kousek* objevila pouze 9x. Z toho vyplývá, že ve zbylých 14 větách je v českém originálu základní tvar *kus* (jako v příkladové větě 46), případně jiné slovo (např. *útržek*, *úlomek* apod.)

(46) Obyčejná školní tabule a kus křídly mohou leckterá taková nedorozumění překvapivě snadno odstranit. (MV)

Tavallinen liitutaulu ja palanen liitua voivat yllättävän helposti estää monet tällaiset väärinkäsitykset.

Podobný nesoulad se však projevil i v opačném směru. V překladech z finštiny do češtiny se také objevily případy, kdy finský autor použil zdrobňelý tvar (*palanen*), avšak český překladatel jako ekvivalent zvolil tvar základní (*kus*), jak dokládá příkladová věta (47).

(47) Minä ojensin sille palasen lihaa ja viinapullon, (...).¹¹⁷

Podal jsem mu kus masa a láhev s kořalkou.

---

¹¹⁷ Zdrojový text: Daniel Katz: *Když dědeček lyžoval do Finska* (přel. Jan Petr Velkoborský).

6. Závěr

Prvním cílem této práce bylo zjistit, jak finština může tvořit deminutiva a jaké odvozovací přípony lze k tomuto účelu použít. Teoretická část – a zvláště podkapitola 2. 4. – ukázaly, že finština má poměrně bohaté možnosti tvoření deminutiv. Ve zmíněné podkapitole jsem se podrobně zabývala příponami, u kterých finské mluvnické uvádějí, že mohou mít zdrobňovací funkci. Tímto jsem odpověděla na první otázku, kterou jsem si v úvodu položila. Finština může tvořit deminutiva odvozováním a může k tomu používat následující přípony: *-(i)nen*, *-ke*, *-kkA*, *-kAinen*, *-(i)kkO*, *-O*, *-U* a *-Ut*. Zároveň se však ukázalo, že jejich použití je poměrně omezené.

Z korpusové analýzy vyplývá, že některé tyto přípony nejsou příliš produktivní nebo se výrazy vytvořené s jejich pomocí objevují výhradně ve starších textech a v poezii (zvláště deriváty s příponou *-Ut*¹¹⁸). Další problém představují různé funkce, které může plnit stejná přípona. Například sufix *-ke* slouží kromě zdrobňování také k odvozování slov vyjadřujících podobnost s významem základového slova; přípony *-O* a *-U* tvoří vedle deminutiv i deverbativní podstatná jména.

V neposlední řadě jsem při zkoumání narážela na případy lexikalizace, kdy slovo původně vytvořené jako deminutivum ztratilo deminutivní příznak a sémanticky se oddělilo od významu svého základu. Situaci zvláště komplikují případy, kdy je lexikalizace pouze částečná a záleží na kontextu, zda použitý výraz má funkci deminutiva, nebo vyjadřuje něco jiného (např. *poikanen* jako zdobnělina ‚chlapeček‘ i v lexikalizovaném významu ‚mláďe‘).

Z výsledků korpusové analýzy je zřejmé, že nejproduktivnější je při tvoření deminutiv přípona *-(i)nen*, která se může připojovat k nejširšímu spektru základových slov, aniž by odvozeninám dodávala příznak poetičnosti nebo archaičnosti (jako přípona *-Ut*). S výjimkou zdobněliny *isukki* (tatínek) – kde příponu *-kki* můžeme považovat za variantu přípon *-kkA* nebo *-kkO* – se v korpusu neobjevily jiné formy než ty, které jsou odvozeny pomocí přípony *-(i)nen*. To ovšem nemusí znamenat, že se takové tvary nepoužívají. Je nutné připomenout, že jsem hledala překladové ekvivalenty pouze k několika málo vybraným zdobnělinám, a nemohla jsem proto postihnout všechny možnosti, které oba jazyky nabízejí.

Na druhou otázku, kterou jsem si v úvodu položila, je možné nyní potvrdit tušenou zápornou odpověď. Finština zdobnělé tvary jako překladové ekvivalenty českých deminutiv

---

¹¹⁸ V korpusu InterCorp v11 – Finnish je s výjimkou lexikalizovaných případů jednou doložena pouze odvozenina *päivyt* (den, slunce).

skutečně příliš neužívá. S výjimkou zdobněliny *tyttönen* (holčička) deminutivní tvar nikdy neměl vyšší zastoupení než základové slovo. Nezdobnělý finský výraz se nejčastěji objevoval jako překladový ekvivalent zvláště u deminutiv *knížka* (slovo *kirja*), *zahrádka* (*puutarha*), *obrázek* (*kuva*), *maminka* (*äiti*) a *tatínek* (*isä*). V těchto případech měl neutrální finský výraz více než 80 % podíl mezi všemi překladatelskými řešeními. Deminutivní tvar finští překladatelé nejčastěji využili při překladu zdobnělin *kousek* (slovo *palanen*), *chvilka* (*hetkinen*) a *chlapeček* (*poikanen*). Deminutivum mělo u těchto slov 10-15 % zastoupení. Výše zmíněná zdobnělina *tyttönen* měla podíl dokonce 42,5 %.

Třetí a poslední otázka zněla, jakým jiným způsobem finští překladatelé české zdobněliny převádějí. Ukázalo se, že finština častěji využívá opisné zdobňování a před základové slovo umísťuje přídavné jméno ve významu ‚malý‘ (*pieni* nebo *pikku*). Nejvyšší zastoupení mělo toto řešení u zdobnělin *chlapeček* (*pieni poika*), *stolek* (*pieni pöytä*) a *holčička* (*pieni tyttö*). U prvních dvou byl podíl necelých 12 %, při překladu zdobněliny *holčička* dokonce 21 %. Doplnění přídavného jména překladatelé volili také u zdobnělin *kousek* (*pieni pala*), *pokojík* (*pieni huone*) a *domek* (*pieni talo*), u kterých mělo toto řešení podíl 5-6 %.

V některých případech překladatelé hledají a používají jiné výrazy, které jsou základovému slovu významově blízké, ale mají například jiný stylistický příznak nebo je jejich význam úžeji specifikovaný a lépe odpovídá významu české zdobněliny. Příkladem může být slovo *obrázek*, které bylo nejčastěji překládáno jako *kuva*. Výraz *kuva* přesněji odpovídá významu českého zdobnělého tvaru, zatímco v případě slova *obraz* by byl bližším ekvivalentem výraz *taulu*. Při překladu zdobněliny *domek* (a zvláště *domeček*) se několikrát objevilo slovo *mökki*, kterému v češtině odpovídá většinou *chata*. Slovník *Kielitoimiston sanakirja* však uvádí, že *mökki* znamená ‚malou stavbu lehké konstrukce‘, nemusí tedy nutně jít pouze o dřevěnou stavbu určenou k rekreaci. Podobný postup lze pozorovat také u zdobněliny *knížka*, která byla do finštiny někdy překládána jako *vihko* (sešit). Slovo *vihko* výše zmíněný slovník popisuje jako ‚tenký svazek archů papíru, podobný knize‘.¹¹⁹

V podkapitole 5.16. jsem pro srovnání vyhledala frekvenci vybraných finských deminutiv i v originálních textech, aby bylo možné posoudit, zda překladový jazyk užívání zdobnělých tvarů nějakým způsobem ovlivňuje. Pouze u slova *palanen* byla frekvence v originálních textech výrazně vyšší než v překladech (ipm 47,18 a 24,58). Ostatní zdobněliny měly v obou typech textů buď podobné zastoupení (*kirjanen*, *lehtinen*), nebo se objevovaly

---

¹¹⁹ Kielitoimiston sanakirja, 2018

častěji v překladech, kde je možné jejich zvýšený výskyt vysvětlit právě vlivem českých deminutivních tvarů.

Rozsah této práce neumožňoval zabývat se všemi zdobnělinami, které se v korpusu objevují. Pro výzkum jsem navíc zvolila nejfrekventovanější výrazy, které se však v důsledku četného užívání mohou částečně neutralizovat a ztrácet deminutivní příznak. Lze tedy předpokládat, že překlady méně obvyklých zdobnělin by nabídly větší škálu možných řešení a pravděpodobně i menší zastoupení neutrálních výrazů ve finském překladu.

Deminutiva jsou velmi rozmanitou oblastí, která nabízí mnoho otázek a způsobů, jakými k nim můžeme přistupovat. Tato práce představuje v česko-finském jazykovém prostředí první sondu do této problematiky, na kterou by bylo možné v budoucnosti navázat. Další výzkum by se mohl věnovat tomu, jak je překlad zdobnělin do finštiny ovlivněn stylem konkrétního překladatele nebo časovým obdobím, kdy původní dílo nebo jeho překlad vznikly, nebo by se mohl zaměřit na méně frekventovaná deminutiva či na další slovní druhy (například zdobnělá adjektiva, příslovce nebo slovesa). Stranou tentokrát zůstaly i zdobněliny vlastních jmen, které by představovaly další velmi specifický výzkumný materiál. V neposlední řadě by bylo možné se zaměřit i na skupinu slov, která stojí v protikladu k deminutivům – slova zveličelá neboli augmentativa.

Jak jsem zmiňovala v úvodu této práce, představují deminutiva do určité míry univerzální kategorii, která se objevuje a projevuje v každém jazyce. Nabízí se tedy možnost zaměřit se i na další jazykové oblasti, které češtinu nebo finštinu mohly ovlivňovat – například vliv ruštiny na východní nářečí finštiny.

Yhteenveto

Tämä maisteritutkielma käsittelee deminutiiveja ja niiden kääntämistä tšekin kielestä suomeen. Deminutiiveja kutsutaan pienennysmuodoiksi, koska ne ilmaisevat jotain tavallista pienempää. Niitä voidaan käyttää myös hellittelymuotoina, jos halutaan ilmaista myönteistä asennetta jotakin tai jotakuta kohtaan.

Tšekin kielessä deminutiiveja esiintyy erittäin runsaasti eikä niiden käyttö rajoitu vain lapsia koskeviin tilanteisiin. Suomen kielessäkin on mahdollista muodostaa deminutiiveja muutaman suffiksin avulla. Tämän tutkielman tavoitteena on siis vastata kysymykseen, esiintyykö suomennoksissa deminutiivimuotoja tšekkiläisten deminutiivien vastineina. Jos niin ei ole, miten sitten käännetään tšekkiläisten deminutiivien merkitystä ja funktiota suomeen?

Suomen ja tšekin kielessä deminutiivina pidetään muotoa, joka on johdettu deminutiivijohtimen avulla. Johtamisessa tulee myös seurata paria sääntöä:¹²⁰

- 1) Johdoksen peruserkitys on sama kuin kantasanan; deminutiivisuffiksi vain lisää merkitykseen affektiivisuutta.
- 2) Deminutiivijohdos kuuluu samaan sanaluokkaan kuin kantasana; myös muut kieliopilliset seikat säilyvät (esim. tšekin kielessä kieliopillinen suku).

Johdos voidaan luokitella deminutiiviksi, jos kielessä on edelleen olemassa sen kantasana. Joskus deminutiivimuoto leksikaalistuu ja menettää deminutiivimerkitystä. Esimerkkinä voi olla sana *hevonen*, jota ei enää hahmoteta deminutiivina, koska kantasanaa *hepo* ei enää käytetä (paitsi tietyissä murteissa).¹²¹ Joskus voi tapahtua niin, että johdos saa aivan toisen merkityksen ja siitä tulee uusi leksikaalinen yksikkö. Esimerkiksi sana *lautanen* on johdettu kantasanasta *lauta*, joka nykykielessä merkitsee jotain muuta.¹²²

Tšekin kielessäkin tapahtuu leksikaalistumista. On esimerkiksi olemassa sana *svička* (kynttilä), jonka kantasana on *svíce*. Kumpaakin käytetään yhä; *svíce* kuitenkin kuulostaa vanhahtavalta tai liian kirjakieliseltä. *Svíce* voi olla iso kynttilä kirkossa, mutta tavallisissa tilanteissa käytetään sanaa *svička*.¹²³ Suurempi merkitysero on sanojen *večer* ja *večírek* välillä. Kantasana *večer* tarkoittaa 'iltaa', mutta johdosta *večírek* nykykielessä käytetään merkityksessä 'juhlat, kutsut'.¹²⁴

---

¹²⁰ Dokulil, 1986, str. 300; Káňa, 2012, str. 3

¹²¹ Hakulinen, 1979, s. 123

¹²² Kielitoimiston sanakirja, 2018

¹²³ Štícha a kol., 2018, str. 531

¹²⁴ SSČ, Internetová jazyková příručka, 2019

On myös olemassa johdoksia, jotka ovat leksikaalistuneet vain osittain. Tietyissä tilanteissa sanaa käytetään deminutiivina, mutta toisissa sitä käytetään leksikaalistuneessa merkityksessä. Suomen kielessä esimerkkinä on sana *poikanen*, joka tarkoittaa 1) pientä poikaa, 2) eräiden eläinlajien jälkeläistä.¹²⁵ Tšekin kielessä esimerkiksi sanalla *listek* (jonka kantasana on *list* 'lehti') voi olla seuraavat merkitykset: 1) pieni lehti, lehtinen, 2) lippu.¹²⁶

Suomen kielessä on mahdollista muodostaa deminutiiveja näiden suffiksien avulla: *-nen* (lintunen), *-ke* (lahdeke), *-kkA* (pohjukka), *-kAinen* (lapsukainen), *-kkO* (metsikkö), *-O* (jänö), *-U* (poju) ja *-Ut* (päivyt).¹²⁷

Tšekin kielessä on olemassa suffiksit jokaista kieliopillista sukua varten: *-ek* ja *-ik* muodostavat maskuliineja (*strom* 'puu' > *stromek* 'pieni puu', *pokoj* 'huone' > *pokojik* 'pieni huone'), *-ka* muodostaa feminiinejä (*zahrada* 'puutarha' > *zahrádka* 'pieni puutarha') ja *-ko* neutreja (*zrno* 'jyvä' > *zrnko* 'jyvänen'). Sen lisäksi on olemassa yhdyssuffikseja, joiden avulla on mahdollista muodostaa ns. kaksoisdeminutiiveja. Deminutiivi toimii tässä tapauksessa kantasanaan, josta on johdettu toisen asteen deminutiivi: esim. *strom* 'puu' > *stromek* > *stroměček*.¹²⁸ (Suffiksi *-ěček* koostuu itse asiassa kahdesta suffiksista *-ek*, mutta *-k* muuttuu *e:n* edellä *-č:ksi*.)

Tämän tutkielman analyttinen osa perustuu paralleellikorpukseen InterCorp v11, joka sisältää viisitoista tšekinkielistä kirjaa suomennoksineen. Kirjat julkaistiin vuosina 1923-2010 ja suomennokset vuosina 1962-2012. Suurimman osan materiaalia on suomentanut Eero Balk (49 %).¹²⁹

Paralleellikorpuksesta etsin valitsemiani viittätoista tšekkiläistä deminutiivimuotoa ja katsoin, mitkä ovat niiden vastineet suomenkielisissä teksteissä. Tutkitut deminutiivit olivat: *knižka* (< kniha 'kirja'), *kousek* (< kus 'pala'), *chvilka* (< chvíle 'hetki'), *zahrádka* (< zahrada 'puutarha'), *obrázek* (< obraz 'taulu' tai 'kuva'), *listek* (< list 'lehti'), *stolek* (< stůl 'pöytä'), *pokojík* (< pokoj 'huone'), *domek* (< dům 'talo'), *maminka* (< máma 'äiti'), *babička* (< bába 'isoäiti'), *tatínek* (< táta 'isä'), *dědeček* (< děd 'isoisä'), *chlapeček* (< chlapec 'poika') ja *holčička* (< holka 'tyttö').

¹²⁵ Kielitoimiston sanakirja, 2018

¹²⁶ SSČ, Internetová jazyková příručka, 2019

¹²⁷ Nykysuomen opas (Ikola, 2001), Suomen kielen rakenne ja kehitys (Hakulinen, 1979), Suomen kielioppi (Penttilä, 1963), VISK (Hakulinen, 2005)

¹²⁸ Štícha a kol., 2018, str. 545-578

¹²⁹ Muut suomentajat ovat: Kirsti Siraste (18 %), Maire Uusitalo (10 %), Nina Saikkonen (9 %), Reino Silvanto (8 %) ja Leo Bessonoff (6 %).

Analyysistä kävi ilmi, että *-nen* on nykysuomessa produktiivisin deminutiivijohdin, jonka voi lisätä suurimpaan määrään eri kantasanoja. Materiaalissa esiintyi suffiksin *-nen* lisäksi vain suffiksi *-kki* johdoksessa *isukki*; suffiksia *-kki* voidaan pitää johdinten *-kkA* ja *-kkO* varianttina. Muilla suffikseilla johdettuja deminutiiveja ei tutkitussa aineistossa esiintynyt tšekkiläisten deminutiivien vastineina ollenkaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että deminutiiveja ei johdeta suomen kielessä muilla suffikseilla. Täytyy muistuttaa, että tutkin vain viittätoista tšekin kielen deminutiivimuotoa, vaikka korpuksessa niitä oli kymmeniä tai satoja.

Analyysi on vahvistanut hypoteesin, että deminutiiveilla on suomen kielessä huomattavasti vahvempi tyylisävy eikä niitä käytetä niin runsaasti kuin tšekissä. Perussana oli kaikissa tapauksissa tavallisin käännostratkaisu. Ainoa poikkeus oli johdos *holčička*, jonka tavallisin vastine oli deminutiivimuoto *tyttönen* (14x) ja vasta toiseksi tavallisin oli perussana *tyttö* (12x).

Perussanan osuus käännosvastineista oli yli 80 % sanoilla *knížka* (kirja), *zahrádka* (puutarha) ja *obrázek* (kuva). Korpukselta löytyi myös deminutiivimuoto *kirjanen*, mutta sen osuus oli vain 4 %. Sanasta *puutarha* ei ole mahdollista tehdä deminutiivimuotoa lisäämällä siihen deminutiivisuffiksi. Kaksi kertaa perussanan eteen lisättiin adjektiivi *pieni* (pieni puutarha), vaikka alkuperäisessä tekstissä tätä adjektiivia ei ollut. *Obrázek* on tšekin kielessä osittain leksikaalistunut ja merkityseroa kantasanan *obraz* ja deminutiivimuodon *obrázek* välillä vastaa suomen kielessä pari *taulu* (*obraz*) ja *kuva* (*obrázek*).¹³⁰

Deminutiivimuodon osuus käännosvastineista oli suurin sanalla *holčička* (tyttönen): 42,5 %. Seuraavaksi tulivat *kousek* (palanen), *chvilka* (hetkinen) ja *chlapeček* (poikanen). Näiden sanojen käännosvastineista deminutiivimuodon osuus oli 10-15 %, mutta perussanan osuus oli kuitenkin suurempi: *hetki* 69 %, *poika* 52 % ja *pala* 37 %.

Oli myös lauseita, joissa suomentaja lisäsi perussanan määritteeksi adjektiivin *pieni* (tai *pikku*), jonka avulla oli mahdollista ilmaista, että kuvailtu objekti on tavallista pienempi. Tätä ratkaisua käytettiin myös silloin, kun ei ollut mahdollista muodostaa deminutiivia (kuten edellä mainittu *pieni puutarha*). Näitä deminutiivisia kiertoilmauksia ei kuitenkaan esiintynyt kovin usein. Tavallisin oli *holčičkan* vastine *pieni tyttö*, jonka osuus sen kaikista käännoksistä oli 21 %. Vastaavasti ilmaisujen *pieni poika* ja *pieni pöytä* osuus oli 11,5 %. Adjektiivia käytettiin myös sanojen *pala* (pieni pala), *huone* (pieni huone) ja *talo* (pieni talo) kanssa, mutta tämä koski vain 5-6 % tutkituista lauseista.

---

¹³⁰ On kuitenkin mahdollista käyttää sanaa *obrázek* myös merkityksessä 'pieni taulu'.

Suomentaja etsi joskus toista perussanaa, jolla voisi korvata deminutiivimuodon, mutta samalla ilmaista pienuutta tai puhujan myönteistä asennetta. Esimerkkinä voi olla jo edellä mainittu pari *taulu* (obraz) ja *kuva* (obrázek). Tätä tapaa käytettiin myös sanan *domek* (pieni talo) käänöksissä: tšekkiläinen deminutiivi korvattiin perussanalla *mökki*. *Mökki* oli sanan *domek* vastineena vain 3 % lauseista, mutta kaksoisdeminutiivin *domeček* vastineena *mökki*-sanana osuus oli jo 26,5 %. Syynä voi olla myös se, että muoto *domek* on osittain neutraalistunut. Puhutussa kielessä sitä käytetään usein kantasanan *dům* synonyyminä. Sanalla *domeček* on kuitenkin edelleen vahva deminutiivinen sävy.

Korvaava perussana esiintyi myös sanan *knížka* käänöksenä: kerran suomentaja käytti sanaa *vihko* ja kerran sanaa *lehtinen*. Jälkimmäinen niistä on tosin deminutiivi, mutta johdettu toisesta kantasanasta; *knížka*-sanana muodollisesti läheisin vastine on kuitenkin *kirjanen*. On mielenkiintoista, että materiaalista löytyi sana *lehtinen* deminutiivin *knížka* käänöksenä, mutta ei deminutiivin *listek*, vaikka tämä olisi *lehtisen* muodollisesti läheisin vastine. Jos sanaa *listek* käytettiin merkityksessä 'pala paperia', sen käänöksenä oli myös perussana *lappu* (13 %) tai siitä johdettu deminutiivimuoto *lappunen* (8 %).

Erityisenä ryhmänä olen tutkinut neljää deminutiivista sukulaissanaa, jotka eivät ilmaise pienuutta vaan pelkästään puhujan tunteita.

Tšekin kielessä on olemassa sana *matka* (äiti), jota käytetään pelkästään virallisissa tilanteissa (esim. lomakkeissa). Lapset kutsuvat yleensä äitiään sanalla *máma*, josta on johdettu deminutiivimuoto *maminka*. Vanhoissa teksteissä (1920- ja 1930-luvulta) tätä muotoa käytetään myös vaimon puhuttelusanana. Merkityksessä 'äiti' *maminka*-sanana käänöksenä oli aina perussana *äiti* paitsi kerran, jolloin esiintyi muoto *äiskä*. Merkityksessä 'vaimo' käänöksenä oli perussanat *eukko*, *muori* tai *rouva*. Korpukselta löytyi myös deminutiivimuodot *eukkonen* ja *muorinen*. Puhuttelun lopussa oli usein omistusliite *-ni*, vaikka alkuperäisessä tekstissä ei ollut vastaavaa possessiivipronominia. Siitä voi päätellä, että omistusliite vahvistaa puhujan tunteita sitä henkilöä kohtaan, josta puhutaan.

Samanlainen tilanne on *isän* tapauksessa. Virallista sanaa *otec* (isä) ei yleensä käytetä, sen sijaan lapset kutsuvat isäänsä sanalla *táta*. Tämä on *tatínek*-deminutiivin kantasana. Perussanan *isä* osuus käänöksissä oli 88 %. On yllättävää, että muoto *isi* esiintyi korpuksessa vain kaksi kertaa. Syynä voi olla se, että suurin osa tutkittua materiaalia on suhteellisen vanhoja tekstejä. *Tatínek*-deminutiivin käänöksinä olivat myös sanat *isäukko*, *isäpappa* ja *isukki*; jokaista löytyi kuitenkin vain kerran tai kaksi kertaa.

Tšekkiläinen sana *babička* on melkein neutraalistunut. Sen kantasanaa *bába* ei enää käytetä, koska sillä on vahva pejoratiivinen sävy. Toisin kuin äidin tapauksessa ei ole olemassa kahta sanaa – virallista ja perheen keskuudessa käytettyä. Tšekin kielessä ei siis ole mahdollista ilmaista eroa *isoäiti* ja *mummo* -sanojen välillä. Siksi suomennoksissa esiintyi isohko skaala käännösratkaisuja. *Isoäiti*-sanan osuus oli 64,5 % ja *mummo*-sanan osuus oli 25 % (variantit *mummi* ja *mummu* lukuun ottaen). Sanaa *babička* voi käyttää myös merkityksessä ’vanha nainen’; tässä tapauksessa käännöksenä oli yleensä sana *muori* ja kerran *mummeli*.

Deminutiivi *dědeček* (isoisä) on johdettu kantasanasta *děd(a)*, jota ei kuitenkaan hahmoteta niin pejoratiivisena kuin sanaa *bába*. Tavallisin käännös oli *isoisä* (54,5 %), mutta myös sanat *vaari* ja *ukki* esiintyivät melko usein (35 %). Sanaa *dědeček* voi käyttää myös merkityksessä ’vanha mies’; tässä tapauksessa käännöksenä oli *ukko*, *ukkeli* ja *vanhus*.

Lopuksi pitää muistuttaa, että tämä tutkielma käsittelee viittätoista deminutiivia; kyse on siis vain pienestä otoksesta. Sitä paitsi valitut deminutiivit ovat tšekin kielessä hyvin tavallisia. Jos tiettyä sanaa käytetään usein, se voi jonkin verran neutraalistua ja menettää tyyllisävyään. Esimerkkinä voi olla deminutiivi *domek* (pieni talo), joka ei välttämättä tarkoita tavallista pienempää taloa. Sanaa *domek* käytetään varsinkin puhutussa kielessä ehkä sen takia, että kantasana *dům* voi tietyissä tilanteissa kuulostaa liian ”viralliselta”. Tyyllisävy on tietenkin vahvempi, jos kyseessä on kaksoisdeminutiivi (esim. *domeček*), joita ei esiinny niin usein. On siis mahdollista, että jos olisin tutkinut harvinaisempia deminutiiveja, joiden erityinen tyyllisävy on säilynyt täysin, analyysin tulokset olisivat olleet erilaiset.

Tässä tutkielmassa olen ottanut huomioon vain substantiivit ja niistäkin vain appellatiivit. Olisi varmaan mielenkiintoista tutkia myös muita sanaluokkia edustavia deminutiiveja tai katsoa, miten deminutiiveja voi muodostaa etunimistä. Sen lisäksi voi jatkossa tutkia, miten deminutiivien käyttöön vaikuttaa tekstin julkaisemisvuosi (tutkitut tšekinkieliset tekstit julkaistiin vuosina 1923-2010) tai suomentajan oma tyyli.

Použitá literatura

- AHLQVIST, August. *Suomen kielen rakennus: vertaavia kieliopillisia tutkimuksia. I, Nominien synty ja taivutus; Suomalainen runo-oppi*. G. W. Edlund, Helsinki, 1877.
- BÍLKOVÁ, Jana. „Pseudodeminutiva v češtině.” In: *Gramatika a korpus 2012*. Gaudeamus. Hradec Králové. ISBN 978-80-7435-243-0. (dostupné online: <http://www.ujc.cas.cz/veda-vyzkum/vyzkum/gramatika-a-korpus/proceedings-2012/proceedings-gac-2012.html>)
- DOKULIL, Miloš a kol. *Mluvnice češtiny I: Fonetika. Fonologie. Morfonologie a morfemika. Tvoření slov*. Academia, 1986.
- DOLEŽALOVÁ, Nina. *Deminutiva a deminutivní řady v současné češtině (na materiálu ČNK)*. Magisterská diplomová práce, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, 2008.
- HAKULINEN, Auli (päätoim.): *VISK – Iso suomen kieliopin verkkoversio* [online]. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. 2005. Dostupné z: <http://scripta.kotus.fi/visk>, cit. 10. 3. 2019.
- HAKULINEN, Lauri. *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. Otava, 1979. ISBN 951-1-04680-2.
- IKOLA, Osmo. *Nykysuomen opas*. Turun yliopisto, 2001. ISBN 951-29-1800-5.
- KÁŇA, Tomáš. „Česká substantivní deminutiva ve světle korpusových dat.” In: *Gramatika a korpus 2012*. Gaudeamus. Hradec Králové. ISBN 978-80-7435-243-0. (dostupné online: <http://www.ujc.cas.cz/veda-vyzkum/vyzkum/gramatika-a-korpus/proceedings-2012/proceedings-gac-2012.html>)
- KÁŇA, Tomáš. „Česká deminutiva nejmenných slovních druhů s přihlédnutím k jejich protějškům v němčině a angličtině.” In: ČERMÁKOVÁ, Anna, CHLUMSKÁ, Lucie a MALÁ, Markéta, ed. *Jazykové paralely. Studie z korpusové lingvistiky*. Nakladatelství Lidové noviny, 2016. ISBN 978-80-7422-557-4, str. 65-94.
- KANGASNIEMI, Heikki. *Sana, merkitys, maailma: katsaus leksikaalisen semantiikan perusteisiin*. Finn lectura 1997. 951-792-026-1
- KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek, RUSÍNOVÁ, Zdenka a kol. *Příruční mluvnice češtiny*. Nakladatelství Lidové noviny, 2000. ISBN 80-7106-134-4.
- Kielitiede: deminutiivi*. Tieteen termipankki. [online] 2015. Dostupné z: <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:deminutiivi>, cit. 18. 3. 2019
- KOIVISTO, Vesa. *Suomen sanojen rakenne*. SKS, Helsinki, 2013. ISBN 978-952-222-415-6.
- LAAKSO, Johanna. „Lapsosesta vaimokkeeseen: diminutiivit ja kumppanit.“ *Kieliö – sekalaista aattelehdistä kielestä ja kielistä*. [online] 2018. Dostupné z: <https://kielioblog.wordpress.com/2018/06/04/lapsosesta-vaimokkeeseen-diminutiivit-ja-kumppanit/>, cit. 18. 3. 2019
- LAALO, Klaus. „Diminutives in Finnish child-directed and child speech: Morphopragmatic and morphophonemic aspects.“ In: BOKUS, Barbara, KYUCHUKOV, Hristo, TULVISTE, Tiia (ed.). *Psychology of languages and communication 2001, Vol. 5., No. 2*. Matrix Publishers 2001, str. 71-80. Dostupné z: http://www.plc.psychologia.pl/plc/plc/contents/fulltext/05-2_7.pdf

NĚMEC, Igor. „Význam deminutiv a jejich spojitelnost s jinými slovy v kontextu.“ In: *Naše řeč*. 1980, 63 (3), str. 134-139. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6190>

PANEVOVÁ, Jarmila, KLÍMOVÁ, Jana. „Deminutivní substantiva v Českém národním korpusu a možnosti jejich automatického zpracování.“ In: BUZÁSSYOVÁ, Klára. *Člověk a jeho jazyk. I. Jazyk ako fenomén kultúry*. Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2000. ISBN 80-224-0641-4, str. 296-306.

PENTTILÄ, Aarni. *Suomen kielioppi*. WSOY, 1963.

RINTALA, Päivi. „Deminutiivijohdosten asema nykysuomessa“. In: IKOLA, Osmo (toim.): *CIFU V:III [Congressus Quintus Internationalis Fenno-Ugristarum: Turku 20.-27.VIII.1980.]*, s. 83-93. SKS, 1980.

ŠIMANDL, Josef. *Slovník afixů užívaných v češtině*. Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3544-6.

ŠLANGALOVÁ, Věra. „Zdrobněliny a opakování v dětské poezii.“ In: *Naše řeč*. 1991, 74 (2), str. 63-68. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6997>

ŠTÍCHA, František a kol. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2205-9.

ŠTÍCHA, František. „Substantiva deminutivní formy s lexikalizovaným významem.“ In: *Naše řeč*. 1978, 61 (3), str. 113-127. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6051>

ŠTÍCHA, František a kol. *Velká akademická gramatika spisovné češtiny. I. Morfologie: Druhy slov / Tvoření slov – Část 1*. Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2719-1.

TAVI, Susanna. „Sputnik ja muut niekat.“ In: *Kielikello – kielenhuollon tiedotuslehti*, 4/2014. Dostupné z: <https://www.kielikello.fi/-/sputnik-ja-muut-niekat>, cit. 24. 3. 2019

Korpusy:

BENKO, Vladimír. *Araneum Finnicum Maius, verze 15.04*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2015. Dostupné z: <https://www.korpus.cz/>

FÁROVÁ, Lenka, VAVŘÍN, Martin. *Korpus InterCorp – finština, verze 11 z 19. 10. 2018*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2018. Dostupné z: <https://www.korpus.cz/>

KŘEN, Michal a kol. *Korpus SYN, verze 7 z 29. 11. 2019*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2017. Dostupné z: <https://www.korpus.cz/>

KŘEN, Michal a kol. *SYN2015: reprezentativní korpus psané češtiny*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2015. Dostupné z: <https://www.korpus.cz/>

ROSEN, Alexandr a kol. *Korpus InterCorp – čeština, verze 11 z 19. 10. 2018*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2018. Dostupné z: <https://www.korpus.cz/>

Slovníky:

LINDROOS, Hilikka. *Suomi-Tšekki-Suomi taskusanakirja*. WSOY, Juva, 1984. ISBN 951-0-08745-9.

Kielentoimiston sanakirja. Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone Oy, [online]. 2016. Dostupné z: <http://www.kielitoimistonsanakirja.fi/>

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost (SSČ). Academia, Praha 1994. [online] In: *Internetová jazyková příručka*. Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, 2008-2019. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/>

Slovník spisovného jazyka českého (SSJČ). Nakladatelství ČSAV, Praha 1960-1971 (4 sv.), Academia, Praha 1989 (8 sv.). [online] In: *Internetová jazyková příručka*. Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, 2008-2019. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/>

Příloha 1

Seznam literárních děl obsažených v subkorpusu Beletrie cs-fi

Originální díla

	Autor	Dílo	Rok	Velikost (pozič)	Podíl (autora)
1	Berková, Alexandra	<i>Utrpení oddaného Všiváka</i>	1993	22 645	2 %
2	Čapek, Karel	<i>Válka s mloky</i>	1936	81 482	10 %
3	Čapek, Karel	<i>Zahradníkův rok</i>	1929	25 109	10 %
4	Fuks, Ladislav	<i>Pan Theodor Mundstock</i>	1963	64 559	6 %
5	Hašek, Jaroslav	<i>Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války</i>	1923	246 865	23 %
6	Hrabal, Bohumil	<i>Příliš hlučná samota</i>	1989	29 129	3 %
7	Kohout, Pavel	<i>Nápady svaté Kláry</i>	1982	63 713	6 %
8	Kriseová, Eda	<i>Václav Havel</i>	1991	81 552	8 %
9	Kulka, Tomáš	<i>Umění a kýč</i>	1994	46 242	4 %
10	Kundera, Milan	<i>Valčík na rozloučenou</i>	1972	63 898	16 %
11	Kundera, Milan	<i>Žert</i>	1967	110 213	16 %
12	Lustig, Arnošt	<i>Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou</i>	1964	43 497	4 %
13	Páral, Vladimír	<i>Mladý muž a bílá velryba</i>	1973	61 350	6 %
14	Rudiš, Jaroslav	<i>Konec punku v Helsinkách</i>	2010	75 214	7 %
15	Viewegh, Michal	<i>Výchova dívek v Čechách</i>	1994	54 110	5 %

Překlady do finštiny

	Dílo	Překladatel	Rok	Podíl (překladaatele)
1	<i>Uskollisen reppanan kärsimyksen</i>	Eero Balk	1997	49 %
2	<i>Salamanterisota</i>	Reino Silvanto	1962	8 %
3	<i>Puutarhurin vuosi</i>	Eero Balk	2002	49 %
4	<i>Herra Theodor Mundstock</i>	Kirsti Siraste	1970	18 %
5	<i>Kunnon sotamies Švejk maailmansodassa</i>	Eero Balk	1991	49 %
6	<i>Liian meluisa yksinäisyys</i>	Eero Balk	2008	49 %
7	<i>Kysytään Klaaralta</i>	Kirsti Siraste	1982	18 %
8	<i>Václav Havel Kirjailija ja presidentti</i>	Eero Balk	1993	49 %
9	<i>Taide ja kitsch</i>	Eero Balk	2005	49 %
10	<i>Jäähvyäisvalssi</i>	Kirsti Siraste	1987	18 %
11	<i>Tšekkiläinen pila</i>	Maire Uusitalo	1974	10 %
12	<i>Rukous Katarzyna Horowitzille</i>	Nina Saikkonen	2006	9 %
13	<i>Nuori mies ja valkoinen valas</i>	Leo Bessonoff	1985	6 %
14	<i>Punkin loppu Helsingissä</i>	Eero Balk	2012	49 %
15	<i>Kotiopettajan romaani</i>	Nina Saikkonen	2004	9 %

Příloha 2

Seznam lemmat zakončených na hledané sufixy *-ek*, *-ik*, *-ka* a *-ko*. U nedeminutivních lemmat uvádím důvod, proč jsem je ze zkoumání vyřadila. Seznam obsahuje pouze lemmata s počtem výskytů vyšším než 50. Vybraná deminutiva jsou zvýrazněna tučně.

Lemmata zakončená na *-ek*

	Lemma	Výskytů	Důvod vyřazení
1	Vašek	166	vlastní jméno
2	pořádek	159	jiná funkce sufixu
3	kousek	133	
4	začátek	105	jiná funkce sufixu
5	prášek	97	lexikalizace
6	zbytek	92	jiná funkce sufixu
7	obrázek	90	
8	František	88	vlastní jméno
9	tatínek	85	
10	Zemánek	83	vlastní jméno
11	lístek	80	
12	stolek	80	
13	článek	79	jiná funkce sufixu
14	prostředek	73	jiná funkce sufixu
15	drahoušek	72	pseudodeminutivum
16	písek	71	není sufix <i>-ek</i>
17	nedostatek	69	jiná funkce sufixu
18	spánek	69	jiná funkce sufixu
19	domek	66	
20	Hrádeček	65	vlastní jméno
21	dědeček	65	
22	chlapeček	58	
23	žaludek	58	není sufix <i>-ek</i>
24	pátek	57	jiná funkce sufixu
25	smutek	56	jiná funkce sufixu
26	výsledek	56	jiná funkce sufixu
27	dědek	56	lexikalizace (hanlivý význam)
28	svědek	55	jiná funkce sufixu
29	mozek	55	není sufix <i>-ek</i>
30	dobytek	53	není sufix <i>-ek</i>

Lemmata zakončená na *-ík*

	Lemma	Výskytů	Důvod vyřazení
1	nadporučík	468	jiná funkce sufixu
2	poručík	301	jiná funkce sufixu
3	důstojník	216	jiná funkce sufixu
4	dobrovolník	205	jiná funkce sufixu
5	plukovník	166	jiná funkce sufixu
6	zahradník	160	jiná funkce sufixu
7	Ludvík	148	vlastní jméno
8	balík	117	není sufix <i>-ík</i>
9	desátník	114	jiná funkce sufixu
10	chodník	83	jiná funkce sufixu
11	mladík	74	jiná funkce sufixu
12	pokojík	68	
13	dělník	57	jiná funkce sufixu
14	knoflík	57	není sufix <i>-ík</i>
15	tajemník	54	jiná funkce sufixu
16	trávník	52	jiná funkce sufixu

Lemmata zakončená na *-ka*

	Lemma	Výskytů	Důvod vyřazení
1	ruka	1225	není sufix <i>-ka</i>
2	válka	381	jiná funkce sufixu
3	otázka	341	jiná funkce sufixu
4	láska	318	není sufix <i>-ka</i>
5	holka	253	není sufix <i>-ka</i>
6	dívka	211	není již vnímáno jako odvozenina
7	myšlenka	210	jiná funkce sufixu
8	matka	175	není již vnímáno jako odvozenina
9	podmínka	166	jiná funkce sufixu
10	maminka	159	
11	řeka	150	není sufix <i>-ka</i>
12	babička	150	
13	knížka	143	
14	chvilka	115	
15	stránka	109	lexikalizace
16	poznámka	107	jiná funkce sufixu
17	zahrádka	98	
18	kočka	88	není již vnímáno jako odvozenina

19	Vodička	84	vlastní jméno
20	vzpomínka	82	jiná funkce sufixu
21	pohovka	77	jiná funkce sufixu
22	deska	76	není sufix <i>-ka</i>
23	manželka	72	jiná funkce sufixu
24	republika	68	není sufix <i>-ka</i>
25	známka	68	není sufix <i>-ka</i>
26	dálka	67	jiná funkce sufixu
27	politika	64	není sufix <i>-ka</i>
28	deka	64	není sufix <i>-ka</i>
29	Mančinka	62	vlastní jméno
30	zkouška	61	jiná funkce sufixu
31	Miluška	61	vlastní jméno
32	cikánka	60	jiná funkce sufixu
33	památka	58	jiná funkce sufixu
34	stovka	55	jiná funkce sufixu
35	schůzka	53	lexikalizace
36	taška	53	není sufix <i>-ka</i>
37	polévka	52	jiná funkce sufixu
38	prohlídka	51	jiná funkce sufixu
39	obálka	51	jiná funkce sufixu
40	tužka	51	jiná funkce sufixu
41	kritika	50	není sufix <i>-ka</i>
74	holčička	33	

Lemmata se zakončením na *-ko*

	Lemma	Výskytů	Důvod vyřazení
1	oko	939	není odvozenina
2	vojsko	96	není sufix <i>-ko</i>
3	sluchátko	67	pseudodeminutivum
4	Rakousko	62	vlastní jméno, není sufix <i>-ko</i>
5	hledisko	60	není sufix <i>-ko</i>
6	mléko	57	není sufix <i>-ko</i>
7	Německo	55	vlastní jméno, není sufix <i>-ko</i>

Žádné z lemmat na *-ko* s frekvencí nad 50 výskytů není deminutivum.

Příloha 3

Seznam překladových ekvivalentů hledaných zdobnělin (podle materiálu v subkorpusu Beletrie cs-fi)

V závorce uvádím počet výskytů; není-li číslo uvedeno, měl daný výraz pouze jeden výskyt. Značka Ø znamená, že přímý překlad zdobněliny chybí.

knížka (131): kirja (117), kirjanen (5), Ø (4), pieni kirja / teos (2), vihko, lehtinen, nide

kousek (90): pala (33), Ø (16), palanen (9), pieni pala / osa (5), kappale (3), pätkä (3), hieman (2), hiukan (2), huikkanen, murunen, vähän, kaistale, kokkare, tilkku, tikku, viipale, kipale, siivu, riekale, katkelma, kaluste, yksilö, juttu, kolkka, semmoinen nytynen

chvilka (115): hetki (79), hetkinen (15), Ø (3), kohta (3), juuri äsken (3), välillä (2), tuokio (2), tovi (2), vähän aikaa (2), kotva, pian, tähän saakka, koko ajan

zahrádka (99): puutarha (86), Ø (5), piha (3), tarha (2), pieni puutarha (2), kasvitarha

obrázek (90): kuva (76), Ø (6), taulu (2), maalaus (2), valokuva (2), pala, picture

lístek (38): kortti (10), lehti (8), kirje (6), arkki (3), paperilappu (3), lappunen (3), lappu (2), paperi (2), Ø

stolek (70): pöytä (53), pieni pöytä (6), laatikko (5), pikkupöytä (2), tuoli, palli, kohta, Ø

stoleček (5): pöytä (4), pikku pöytä

pokojík (68): huone (54), Ø (6), huonepahanen (3), pikku huone (3), pieni huone, kammio

domek (66): talo (51), koti (3), pieni talo / rakennus (3), mökki (2), huvila (2), rakennus, seinä, yläkerta, talopahanen, Ø

domeček (15): talo (4), mökki (4), ulkokuone (2), lintulakka (2), pikku talo, puuhyyskä, käymäläkoppi

maminka (159): äiti (143), muorinen (4), eukkonen (3), muori (2), rouva (2), Ø (2), mamma, emo, äiskä

babička (150): isoäiti (96), mummi (29), muori (12), mummo (4), mummu, (3), muori hyvä (2), mummeli, pikkuruinen vanha nainen, Ø

tatínek (85): isä (75), Ø (3), isi (2), isäukko (2), isäpappa, isukki, taatto

dědeček (66): isoisä (36), vaari (12), ukki (11), Ø (3), ukko, ukkeli, vanhus, viiksiniekka

chlapeček (43): poika (22), poikanen (5), pieni poika (3), pikkupoika (2), nulikka (2), pojankloppi, juippi, pojankoltainen, nuorukainen, poikalapsi, poikakulta, mieskulta, mies, miekkonen

holčička (33): tyttönen (14), tyttö (12), pikkutyttö (4), pieni tyttö (2), nuori tyttö